

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕
ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย
อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒”

โดย

นางสาวอาภากร ปัญโญ และคณะ

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒”

ทีมวิจัย

๑. นางสาวอาภากร ปัญโญ	หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. พระอารักษ์ญาณธมโม	อาจารย์โรงเรียนพระปริยัติห้วยต้ม
๓. พระกัมพล อภินนโท	พระลูกวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม
๔. นายพงษ์ศักดิ์ ก่อเกิดตระกูล	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘
๕. นายนิมิต มีผอ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙
๖. นายสุพจน์ เมธิ์ล้ำเลิศ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๑
๗. นายศรชัย ธารสุขลีลา	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๒
๘. นายธิตีธรรม คำนึ่งวสิน	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓
๙. นายทิพัทธ์ พรนรังสรรค์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๔
๑๐. นายสมชาย กุลสัมพันธ์ชัย	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๕
๑๑. นายหม่อเกร รุ่งแจ้งสกุลไพร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒๑
๑๒. นายเพิ่มพูน ชูทรัพย์เจริญ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒๒
๑๓. นายมนตรี คงคารันฤดี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒๓
๑๔. นายนิวัฒน์ จงบุญดีตลอด	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒๒
๑๕. นายสุรินทร์ ปิงวา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓
๑๖. นายเสาร์ทิตย์ อมรวิจิตรสกุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๘
๑๗. นางสุรีย์พร พงศาภมร	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย ม.๑๒
๑๘. นายวิมล สุขแดง	แกนนำชุมชน
๑๙. นางรุ่งทิพา ขจรเกียรติสกุล	สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน
๒๐. นางพิสมัย วนการสวัสดิ์	สมาชิก อสม.
๒๑. นางสาวรุ่งฤดี ฝานามขจี	ตัวแทนเยาวชน หมู่ที่ ๑๘
๒๒. นางสาวจิราพรรณ อิมผ่อง	ผู้ประสานงานตำบลนาทราย

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๑. พระครูอุปถัมภ์สังฆกิจ	ผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดห้วยต้ม
๒. นายอุดม กุลสัมพันธ์ชัย	สารวัตรกำนันตำบลนาทราย
๓. นายจันทร์ดี กิจวิทยาวรกุล	ประธานสหกรณ์นำเจริญห้วยต้มพัฒนา
๔. นายสมคิด บัวทอง	กำนันตำบลนาทราย
๕. นายอาชัย นาทรายกานต์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การ เริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาของ ตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่าง เป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการ เปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คน ในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วม หา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อ สงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การ ทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถ นำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคน ในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบ แบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่ง แก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่ เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้ เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่า ได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่ากระบวนการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่าง ยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบการ เขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้น การนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วย ให้ นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็น การทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียน โครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการ การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อทบทวนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน และมีวัตถุประสงค์รอง คือ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) และ ๓) เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) พื้นที่ศึกษาหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และหมู่บ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ในการดำเนินงานระยะที่ ๒ เน้นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓) เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) และมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

กระบวนการวิจัย การทบทวนข้อมูลจากการดำเนินโครงการในระยะที่ ๑ เพื่อวางแผนในการขับเคลื่อนขยายต่ออีก ๘ ชุมชน มีการจัดเวทีชาวบ้านในชุมชน เพื่อพูดคุยถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนห้วยต้ม เช่น ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ประเด็นย่อย สิ่งดีของชุมชน ที่เคยมีแต่หายไป สิ่งดีของชุมชนที่ยังคงอยู่และมาใหม่ สิ่งแย่ของชุมชนที่เคยมีแต่หายไป สิ่งแย่ของชุมชนที่ยังคงอยู่และมาใหม่ การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน รูปแบบวิธีการสอน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ จนสามารถทำให้ชุมชนห้วยต้มมีลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่ผ่านมาพัฒนาข้อกำหนดร่วมกันในระดับ ๑๐ หมู่บ้าน

สรุปผลการวิจัย ทางชุมชนได้มีการกฏระเบียบชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม ครอบคลุม ๑๐ หมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้มเป็นดินแดนพระพุทธศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์และเป็นการรวมใจกันทำความดีถวายท่านครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนาที่ท่านเมตตาให้ประชาชนชาวปากะญอได้มาอาศัยอยู่ในชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้ม เน้นให้ผู้ที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้ม ต้องเข้าวัดรักษาศีลภาวนาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคำสั่งสอนของท่านครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนา การห้ามเลี้ยงสัตว์ในชุมชน ห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด ห้ามนำเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เข้ามาจำหน่ายหรือแจกในชุมชนโดยเด็ดขาด ซึ่งหมู่ที่ ๘ และ ๒๒ ได้มีการนำข้อกำหนดของชุมชนโดยรวมมากำหนดเป็นระเบียบหมู่บ้านของตนเอง และได้มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันทั้ง ๑๐ ชุมชน จำนวน ๖ ข้อ ได้แก่

- ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย แจกแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ
- ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย แจกแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด
- ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่างๆ
- ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท
- ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว
- ข้อ ๖ ผู้ที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ซึ่งข้อจะเห็นว่าชุมชนสามารถที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดได้ แต่ความยากง่ายขึ้นกับบริบทของชุมชน ความเข้าใจ ความตระหนักในการปฏิบัติร่วมกัน เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนไป ความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ ความทันสมัย ทำให้คนเรารับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ง่ายขึ้น หากชุมชนขาดความตระหนักและความศรัทธาทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ได้มีการเสริมเรื่องโภชนาการจากการ

ทำอาหารมังสวิรัต เพื่อเป็นทางเลือกให้กับชุมชนและส่งเสริมสุขภาพที่ถูกหลักโภชนาการ ให้ชุมชนพระบาท ห้วยต้มที่มาสืบทอดชุมชนมังสวิรัตและยึดถือปฏิบัติตามคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงค์) สืบไป

ปัจจัย เจื่อนใจที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ คือ ๑) ความศรัทธา ความศรัทธาที่มีต่อครูบาทำให้ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางที่ครูบาได้ปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การรักษาศีล การเข้าวัดฟังธรรม เห็นตัวอย่างที่ครูบาได้ ๒) ความเป็นเครือญาติ การอยู่แบบพี่น้อง การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดูแลพึ่งพากันและกัน การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทำให้มีการตักเตือน เห็นตัวอย่างจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ทำให้เด็กได้เรียนรู้และปฏิบัติตามสืบๆ กันมา ๓) การเป็นตัวอย่างชุมชนศีล ๕ ทำให้ชุมชนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางการจัดการชุมชนร่วมกัน การเข้ามาของคนภายนอก รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามาทำรายการนำเสนอทำให้เกิดความกระตือรือร้นมากขึ้นในการดูแลชุมชนของตนเอง ๔) สภาพการเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การออกจากชุมชนไปทำงาน ไปเรียนต่อภายนอกของเด็กและเยาวชน ทำให้ห่างไกลจากชุมชน ห่างจากวัดจากครอบครัวมากขึ้น รวมถึงการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน ๕) สื่อเทคโนโลยี ความทันสมัย ความสะดวกสบาย โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ทำให้ความคิด พฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนไป อยากรู้ อยากลองอยากได้มากขึ้น

สิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย ชาวบ้าน ได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ได้ค้นหาปัญหาชุมชนด้วยชุมชนเอง หาแนวทางและมีแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน มีทางออกของปัญหาในชุมชน ปัญหาของชุมชน ต้องชุมชนแก้ไขได้รับทราบคำสั่งสอนของครูบาวงค์ ภายใต้ข้อกำหนดศีล ๕ ผ่านตะก๊าะได้พัฒนาศักยภาพชุมชนในการคิด วิเคราะห์ ข้อมูลที่มีอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านในชุมชนมีความสำคัญในการที่จะพัฒนาและกำหนดทิศทางให้ชุมชนไปทางไหน ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมและการเอาใจใส่ของทุกคน ทีมวิจัย ได้ประสบการณ์ใหม่จากที่เคยเข้าใจว่านักวิจัยคือคนที่เรียนระดับปริญญาโท ปริญญาเอก เท่านั้น ถึงจะทำได้ กระบวนการคิดมีระบบมากขึ้น คิดไตร่ตรอง คัดรอบคอบ คิดทุกด้าน การทำงานเป็นทีม และความตั้งใจของทีมวิจัย การกล้าแสดงออก เสนอความคิดเห็นต่อคณะทำงานกันเอง หรือในเวทีชาวบ้าน การจัดกิจกรรม/เวที ทุกครั้งต้องมีแผนงานที่รอบคอบ เพื่อความสมบูรณ์ของกิจกรรม

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ฤดูกาล เป็นอุปสรรคเหลือเกินในการดำเนินงานในพื้นที่ เนื่องจากฝนตกหนัก ถนนเป็นดินโคลน รถเข้าไปไม่ถึง เดินทางลำบาก นักวิจัย ไม่มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้มาจากเก็บในชุมชน ชุมชนที่เราทำงานเป็นชุมชนปากะยอ มีอาชีพรับจ้าง จะมีวันเวลาที่ว่างสำหรับเราคือวันพระเท่านั้น การสื่อสาร ภาษาที่ใช้ คือ ภาษาไทยกลาง แต่บางคนไม่เข้าใจต้องให้นักวิจัยในพื้นที่สื่อสาร ซึ่งทำให้เสียเวลาต้องแปลภาษาให้ถูกต้อง นักวิจัย ไม่มีความสามารถในการเรื่องบันทึกการประชุมและการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ ชุมชนห้วยต้มมีบริบทที่ควรมีการศึกษาอีกหลายประเด็น อยากให้มีการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชนเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่ภายใต้ร่มบารมีของพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ หรือครูบาวงค์ ทำการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมทุกบริบท การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักธรรมในการพัฒนาตนของชุมชนห้วยต้ม และศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้มในแต่ละช่วงเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และสามารถทำให้ชุมชนตั้งรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง บนฐานข้อมูลที่ชุมชนได้ร่วมกันทำ

คำนำ

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย “การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒” ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการสรุปผลการดำเนินงานตามโครงการ เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน รูปแบบวิธีการสอน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ จนสามารถทำให้ชุมชนห้วยต้มมีลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่ผ่านมา และผลการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันตามข้อกำหนด (ปัจจัยที่ส่งผลต่อข้อกำหนด) การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ขยายสู่ชุมชนห้วยต้มอีก ๘ หมู่บ้าน เพื่อกำหนดเป็นข้อกำหนดร่วมกัน และมีการวิพากษ์เพื่อให้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและเป็นการสืบทอดคำสั่งสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์สืบต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยซึ่งเกิดจากความร่วมมือของทีมนักศึกษาวิจัย การดำเนินการครั้งนี้ยังถือว่าไม่สมบูรณ์ ยังคงต้องใช้เวลา ความเพียรพยายาม มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือในการจัดการปัญหาในชุมชน

ในการจัดทำรายงานการวิจัยครั้งนี้ อาจมีข้อขาดตกบกพร่องไปบ้าง ทางคณะผู้จัดทำขอน้อมรับคำติติงเหล่านั้นเพื่อการพัฒนางานวิจัยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

คณะวิจัย

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร

คำนำ

สารบัญ

บทที่ ๑	ความเป็นมาโครงการ	๑
	คำถามวิจัย	๕
	วัตถุประสงค์	๕
	นิยามศัพท์	๕
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
	๑. บริบทชุมชน	๗
	๒. ประวัติชีวิตและผลงานของพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์	๙
	๓. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๓๔
	- แนวคิดศีล ๕	๓๔
	- แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	๓๘
	- แนวคิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม	๔๒
	- แนวคิดการมีส่วนร่วม	๔๔
	- แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์	๔๖
	๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๐
	๕. กรอบการวิจัย	๕๓
บทที่ ๓	กระบวนการดำเนินการวิจัย	๕๔
บทที่ ๔	ผลการดำเนินงาน	๗๖
	ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานชุมชนหมู่บ้านพระพุทธรบาทห้วยต้ม	๗๖
	ส่วนที่ ๒ พัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕	๘๐
	ส่วนที่ ๓ ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตฯ	๘๖
	ส่วนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีครูบาวงศ์	๘๗
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย	๙๕
	อภิปรายผล	๙๙
	สรุปสิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย	๑๐๐
	ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการดำเนินงาน	๑๐๑

เอกสารอ้างอิง

ภาคผนวก

บทที่ ๑ บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประมาณปี ๒๕๐๖ ชุมชนห้วยต้มยังไม่ได้เป็นหมู่บ้าน มีเพียงอาศรมอารามที่ตั้งอยู่กลางป่าขึ้นตรงกับบ้านนาเลียง หมู่ ๑ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน โดยมีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) จำพรรษาอยู่ที่นี้ ก่อนที่ท่านจะได้มาจำพรรษาอยู่ที่นี้ท่านก็เคยได้เดินธุดงค์ไปตามหมู่บ้านชาวเขาต่างๆ ในจังหวัดตาก จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน ทำให้เป็นที่รู้จักของชาวเขาและเกิดความศรัทธาเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก

ในเวลาต่อมาปี ๒๕๑๓ ก็ได้มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจากตำบลแม่ต๋น อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ได้พากันอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ใกล้อารามพระบาทห้วยต้ม เป็น จำนวน ๑๓ ครอบครัว ๖๕ คน การที่อพยพมาในครั้งนี้ทุกคนมีความตั้งใจอยากจะมาอยู่ใกล้ครูบาวงศ์ เพื่อจะได้ทำบุญถือศีลปฏิบัติธรรมกับท่านหลังจากนั้นเป็นต้นมา ก็ได้มีชาวเขาอพยพเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ ส่วนมากมาจาก จังหวัดตาก เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน

ปี ๒๕๑๘ ชุมชนห้วยต้ม ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติปี ๒๕๔๗ โดยมี นายป้อวา ผ่องพรรณเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ ตำบลนาทราย เป็นหมู่บ้านแรก และได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่น ได้รับพระราชทานแหวนทองคำในปี ๒๕๒๓

ปี ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มทรงทอดพระเนตรเห็นสภาพพื้นที่และชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรชาวเขาทรงมีพระราชดำริว่า “หมู่บ้านแห่งนี้ประสบปัญหาขาดแคลนที่ทำกิน มีข้าวไม่พอบริโภคทุกปี ชาวบ้านเป็นโรคขาดอาหารโดยเฉพาะเด็กเล็กและชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงได้อพยพมาอยู่รวมกันเช่นนี้ เป็นผลดีในการลดการลักลอบทำลายป่า ลดพื้นที่ปลูกฝิ่นทางอ้อมจะได้ไม่ไปรับจ้างปลูกฝิ่นให้ชาวเขาอื่นอีกด้วย” ทรงโปรดเกล้าให้รับหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มอยู่ภายใต้มูลนิธิโครงการหลวง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๒๘ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๒ คือ นายลาซอ เริ่มตระกูลใหม่

ปี ๒๕๒๘ - ๒๕๓๐ ผู้ใหญ่บ้าน คนที่ ๓ คือนายอนุ ภูมวนาดอน

ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๔ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๔ คือ นายจันทร์ดี กิจวิทยารกุล (ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย)

ปี ๒๕๓๔ - ๒๕๔๔ บ้านพระบาทห้วยต้ม มีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว มีการแยกหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและถูกต้องทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน สาเหตุที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือ การอพยพเข้ามาของชาวเขาตามญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงและบอกต่อๆ กัน หมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม จัดว่าเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งเคร่งครัดในการถือปฏิบัติมังสวิรัต เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ปฏิบัติตนทำคำสั่งสอนของครูบาวงศ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ท่านมีวิธีการสอน ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น การไม่ฉันเนื้อสัตว์ และสอนลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์ รวมถึงชาวบ้านว่า การฉันหรือรับประทานเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่

ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ สมาชิกในชุมชนทุกคนนับถือศาสนาพุทธ การอยู่ร่วมกันจำนวนมาก จึงมีการตั้งกฎกติกาขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความสงบสุข และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนครูบาวงศ์ คือ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ดื่ม ไม่จำหน่ายของมีนเมา และให้ทุกคนมาทำบุญฟังเทศน์ทุกวันพระมีการพึ่งพาอาศัยและเอื้ออาทรต่อกัน มีความสามัคคี มีการร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า เช่น การทอผ้า การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษาพูด

ในมุมมองของคนภายนอกมองว่า ชุมชนห้วยตัมเป็นชุมชนที่ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ปฏิบัติตนตามศีล ๕ อยู่กันด้วยความรัก อบอุ่น สิ่งที่คนภายนอกสัมผัสได้ คือ วัฒนธรรมชุมชน การหยุดทำงานทุกวันพระเพื่อพาครอบครัวมาทำบุญที่วัด หรือทำความสะอาดวัด การปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง การงดกินเนื้อสัตว์เพื่อไม่ทำบาปและเบียดเบียนสิ่งที่มีชีวิต การถือศีลภาวนา การไม่ดื่มเหล้าของมีนเมา การใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง การรักและดูแลครอบครัว การอยู่ร่วมกันมีประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สมาชิกในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต

และใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ หลังจากทีครูบาวงศ์มรณภาพลง กอรปกับกระแสทุนนิยมอิทธิพลจากภายนอกเข้ามามีกระทบและแพร่ขยายต่อวัฒนธรรมชุมชนและชีวิตความเป็นอยู่ การปฏิบัติตัว เริ่มเปลี่ยนแปลงเลือนลางลงไป แกนนำชุมชนก็คิดหาวิธีการที่จะป้องกันและพยายามกล่อมเกลาจิตใจคนรุ่นหลังให้ประพฤติปฏิบัติเหมือนดังเดิมเพื่อให้วิถีชีวิตชุมชนกลับมาเหมือนเดิม ผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนที่ยังยึดมั่นในคำสั่งสอนมีอยู่ ทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่ที่ ๘ บ้านพระบาทห้วยตัม ซึ่งเป็นหมู่บ้านแรกและเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของชุมชนห้วยตัม ในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ส่วนหมู่บ้านที่ได้รับการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เช่น หมู่ที่ ๒๒ บ้านชัยวงษา เป็นหมู่บ้านที่มีประชาชนในแต่ละหมู่บ้านย้ายมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ครูบาวงศ์และถือปฏิบัติดำเนินวิถีชีวิตตามคำสั่งสอนของครูบาวงศ์จนถึงวันนี้ แต่ก็มีชาวเขาบางกลุ่ม ที่ย้ายมาใหม่หรือเยาวชนรุ่นหลังที่เติบโต ในสังคมที่ต้องช่วยเหลือตัวเอง เพื่อตามกระแสนิยม จากหลงลืมวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนตนเอง ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย ในชุมชนห้วยตัม

ปัจจุบัน วิถีชีวิตชุมชนห้วยตัมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองเข้ามามีบทบาทในชีวิตมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนห้วยตัม ค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนแปลง การเข้าวัดปฏิบัติธรรมจากในอดีตไปทุกวันพระ เปลี่ยนไปเฉพาะวันพระใหญ่คือ ๘ และ ๑๕ คำ เท่านั้น มีร้านค้าในชุมชนเริ่มลักลอบจำหน่ายเครื่องดื่มของมีนเมา มีการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านกันเอง เหตุจากการดื่มเหล้า สมาชิกชุมชนห้วยตัมที่ออกมารับจ้างข้างนอกหมู่บ้าน จะเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ โดยการซื้อเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งอดีตไม่เคยมี แต่อาชีพที่ไม่ปรากฏในชุมชนห้วยตัมตั้งแต่อดีตจนถึงวันนี้ คือ การเลี้ยงสัตว์ไว้กิน ไว้จำหน่าย ไม่มีให้เห็น นับว่าเป็นเรื่องดียังคงอยู่ หากเวลาเนิ่นนานไป ชุมชนห้วยตัมจะเป็นอย่างไร จะไปทิศทางไหน หากชุมชนไม่มีการทบทวนตนเอง ไม่มีใครคอยกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของคนในชุมชน และปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นหลัง ในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีวิถีดั้งเดิม การปฏิบัติตนในการรักษาศีลธรรมอันดีงาม หลักธรรมพุทธศาสนา ก็จะทำให้ชุมชนไม่รู้จักรั้ววัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของตนเอง

จากการดำเนินงานตามแผนระยะที่ ๑ ทำให้ชุมชนเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม เข้าใจถึงความหมายของ ศิล ๕ ข้อ อานิสงส์ของการรักษาศิล ได้แก่ การรักษาศิลข้อ ๑ จะได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้จิตใจสงบ บริสุทธิ์ มองโลกในแง่ดี เปิดทางสว่างให้กับจิตใจและอารมณ์ อายุยืน ร่างกายแข็งแรง การรักษาศิลข้อ ๒ จะได้รับอานิสงส์ คือ เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย สังคมจะอยู่อย่างมีความสุข, ในหมู่บ้านจะไม่มีของหายเนื่องจาก การถูกลักขโมย คนรอบข้างจะมีความสุข การรักษาศิลข้อ ๓ จะได้รับอานิสงส์ คือ จะเป็นที่รักของเทวดา ครอบครัวจะมีความสุข จะไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน จะมีคนรักใคร่มากขึ้น ไม่ทำให้เด็กมีปัญหา จะไม่มีปัญหาเรื่องครอบครัว การรักษาศิลข้อ ๔ จะได้รับอานิสงส์ คือ มีความน่าเชื่อถือ มีคนรักใคร่ มีคนอยากคบหา การรักษาศิลข้อ ๕ จะได้รับอานิสงส์ คือ ครอบครัวอบอุ่น สุขภาพดี มีเงินเก็บ มีสติ เป็นที่นับถือของชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ชุมชนน่าอยู่ ชุมชนมีความสุข

ผลของการไม่รักษาศิล ได้แก่ การไม่รักษาศิลข้อ ๑ จะได้รับผล คือ ทำให้เป็นบาป ทำให้เจ็บป่วยง่าย ทำให้จิตใจไม่สงบ ทำให้อายุสั้น การไม่รักษาศิลข้อ ๒ จะได้รับผล คือ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้เราเป็นทุกข์ใจ เป็นภัยต่อสังคม สังคมไม่ยอมรับ ไม่มีใครอยากคบหา และเป็นเพื่อนด้วย การไม่รักษาศิลข้อ ๓ จะได้รับผล คือ ทำให้มีปัญหาครอบครัว เกิดการหย่าร้าง ตกนรกหมกไหม้ ปีนต้นจ้าว เด็กจะมีปัญหา ขาดความอบอุ่น ทำให้เกิดปัญหาสังคม ด้านเด็กและเยาวชน มากขึ้น การไม่รักษาศิลข้อ ๔ จะได้รับผล คือ ไม่มีคนนับถือศรัทธา ไม่มีคนอยากคบค้าสมาคม เป็นที่รังเกียจของสังคมหมู่บ้าน ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือของเพื่อนและผู้อื่น ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว การไม่รักษาศิลข้อ ๕ จะได้รับผล คือ เป็นต้นเหตุของการทำผิดกฎหมายและสิ่งอื่นๆ เป็นคนขาดสติ ทำให้มีปัญหาเรื่องครอบครัวและมีปัญหากับผู้อื่น เป็นต้นเหตุของอุบัติเหตุ เป็นสาเหตุของการหย่าร้าง มากๆ การให้คะแนนศิลข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหา ๓ ระดับ ดังนี้ ระดับที่ ๑ ชุมชนให้ความสำคัญกับศิลข้อที่ ๕ และข้อ ๓ ข้อ ๑ ตามลำดับ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บ้านชัยยะวงษา ม.๒๒ ส่วนใหญ่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ทีมวิจัยใช้วิธีคละกลุ่มเพื่อให้ช่วยเหลือกัน ทีมวิจัยจะดูแลใกล้ชิดและคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด และสรุปภาพรวมของเวทีชาวบ้าน ม.๒๒ เป็นรายกลุ่ม จำนวน ๕ กลุ่ม ได้ดังนี้ ท่านนำคำสั่งสอนของครูบาวงษ์มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ทำความดี นับถือครูบา ปฏิบัติธรรม ไม่ลักขโมย ทำบุญตักบาตร ไหว้พระทุกเย็น เข้าวัดไปภาวนา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มเหล้า ไม่พูดปด ไม่หลอกลวง ฉ้อโกงคนอื่น ถือศิล กินเจ ไม่ยุ่ง ไม่เสพ ไม่เข้าไปพัวพันกับสิ่งเสพติดใดๆ และไม่ค้าขายเนื้อสัตว์หรือสิ่งเสพติดใดๆ ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ใช้เท่าที่มีอยู่ ไม่ทำความผิด สอนลูกหลานเป็นคนดี เป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ รู้จักอดออม

ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศิล ๕ ของพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ คือ ๑) ความศรัทธา ความศรัทธาที่มีต่อครูบาทำให้ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางที่ครูบาได้ปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การรักษาศิล การเข้าวัดฟังธรรม เห็นตัวอย่างที่ครูบาได้ ๒) ความเป็นเครือญาติ การอยู่แบบพี่น้อง การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดูแลพึ่งพากันและกัน การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทำให้มีการตักเตือน เห็นตัวอย่างจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ทำให้เด็กได้เรียนรู้และปฏิบัติตามสืบๆ กันมา ๓) การเป็นตัวอย่างชุมชนศิล ๕ ทำให้ชุมชนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางการจัดการชุมชนร่วมกัน การเข้ามาของคนภายนอก รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามาทำรายการนำเสนอทำให้เกิดความกระตือรือร้นมากขึ้นในการดูแลชุมชนของตนเอง ๔) สภาพการเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มมาก

ขึ้น การออกจากชุมชนไปทำงาน ไปเรียนต่อภายนอกของเด็กและเยาวชน ทำให้ห่างไกลจากชุมชน ห่างจากวัด จากครอบครัวมากขึ้น รวมถึงการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน ๕) สื่อเทคโนโลยี ความทันสมัย ความ สะดวกสบาย โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ทำให้ความคิด พฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนไป อยากรู้ อยากลอง อยาก ได้มากขึ้น

จากข้อมูลที่ได้ สิ่งที่ชุมชนอยากเห็นภายใต้ศีล ๕ ได้แก่ อยากให้ทุกคนร่วมใจกัน ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ว่าคนข้างนอกมาดีหรือไม่ดี อยากให้มีโครงการต่อต้านยาเสพติด ไม่อยากให้ชายของมีนเมาในหมู่บ้าน อยากให้ หมู่บ้านมีการตั้งกฎระเบียบให้มากกว่าเดิม ไม่อยากให้มีการเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้านเพราะเป็นคำขอของหลวงปู่ ไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน ไม่อยากให้มีขโมย ชุมชนสุขสันต์ ปราศจากการลัก ทรัพย์ อยากให้ ม.๒๒ ปลอดภัยมีนเมาและยาเสพติด เพื่อครอบครัวจะได้อบอุ่น และไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาท ส่งเสริมกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ไม่อยากให้ร้านค้านำสุรา ของมีนเมา เนื้อสัตว์ มาขายในหมู่บ้านเราจะทำ อย่างไรให้ชุมชนปลอดภัย ยาเสพติด อบายมุข และเนื้อสัตว์ ให้มีอาสาสมัครในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือผู้นำ ชุมชนต้องมีความสามัคคีในการป้องกันทรัพย์สินภายในหมู่บ้าน ร่วมรณรงค์โครงการปลูกจิตสำนึกในชุมชน ตั้ง กฎระเบียบปฏิบัติร่วมกันเรื่องการห้ามจำหน่ายของมีนเมา และเนื้อสัตว์ จัดตั้งอาสาสมัคร และมีการจัดอบรม อาสาสมัครด้วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน จัดตั้งแกนนำเยาวชนหนุ่มสาว โครงการทำความดีตอบแทน แผ่นดิน ตั้งกฎและมีมาตรการขั้นเด็ดขาดเพื่อความสงบสุข ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านออกตรวจเป็นระยะ เน้น วันพระ และขอความร่วมมือจากชุมชนด้วย รณรงค์ให้มีการเล่นกีฬามากขึ้น ผู้นำชุมชนจัดอบรมให้กับ ผู้ประกอบการร้านค้าเกี่ยวกับอาชีพใหม่ แทนการจำหน่ายของมีนเมา

จากการดำเนินกิจกรรมในระยะที่ ๑ ส่งผลให้ชุมชนอื่น ๆ ในพระบาทห้วยต้มได้เกิดความตระหนัก รับรู้ถึงความสำคัญของการนำเอาศีล ๕ มาเป็นหลักปฏิบัติตนของชุมชนส่งผลต่อการขยายผลวงกว้างไปใน ระดับประเทศ แต่ชุมชนในพระบาทห้วยต้มยังขาดความรู้ความเข้าใจในการกำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรมใน ขณะที่ชุมชนพระบาทห้วยต้มนั้นเดิมทุกหมู่บ้านได้มีการยึดถือและปฏิบัติตนตามหลักธรรมพุทธศาสนาถือศีล ๕ เป็นหลักการดำเนินชีวิตมานานแล้ว การดำเนินโครงการวิจัยในระยะที่ ๒ นี้ จะทำให้เกิดการสร้างความรู้ความ เข้าใจในกระบวนการของการจัดทำข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน ยังเป็นการทำให้ประชาชนในชุมชนพระบาทห้วย ต้มได้หันกลับมาดำรงชีวิตโดยมีศีล ๕ เป็นตัวกำหนด ทำให้ชุมชนเกิดความสงบเรียบร้อย ไม่ก่อเกิดปัญหาใด ๆ และจะเป็นแบบอย่างที่เป็นรูปธรรมให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ดังนั้น คณะทำงานจึงได้เสนอโครงการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาข้อกำหนดการ อยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอ ลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒ เพื่อใช้เป็นโอกาสในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเป็นเครื่องมือในการสร้าง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน นอกจากเพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของครูบาวงศ์แล้วยังจะทำให้ เกิดการรักษากฎข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชน ศีล ๕ ตามหลักพุทธศาสนา ตามวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ได้ ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน เพื่อสืบทอดแก่ลูกแก่หลาน โดยจะเป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่าง มีความสุขอย่างแท้จริงของคนในชุมชน และชุมชนบริวารโดยรอบต่อไป

๒. คำถามการวิจัย

การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร

๓. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อทบทวนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์รอง

- ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕
- ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์)
- ๓) เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์)

วัตถุประสงค์หลักระยะที่ ๒

เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) ชุมชนพระบาทห้วยต้ม

๔. นิยามศัพท์

พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ หมายถึง ครูบาวงศ์ หรือ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา อดีตเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อ.ลี้ จ.ลำพูน ซึ่งดำรงฐานะเป็นพระภิกษุสงฆ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤตินอกสิกขาบทวินัย เป็นพระสังฆะเถระมาด้วยดีโดยตลอด จนเป็นที่เคารพนับถือของบรรดาพระภิกษุสงฆ์ สามเณรและคณะศรัทธาสาธุชนโดยทั่วไป จนคณะสงฆ์ และคณะศรัทธาในท้องถิ่นเห็นสมควรที่จะยกย่องท่านให้เป็นครูบา

ชุมชนศีล ๕ หมายถึง ชุมชนห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ที่ปฏิบัติตน และดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพุทธศาสนา

จารีตศีล ๕ หมายถึง แบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่กระทำสืบต่อกันตามหลักศีล ๕ ได้แก่ เว้นจากทำลายชีวิต เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากประพฤติดินในกาม เว้นจากพูดเท็จ และเว้นจากของเมา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผนงาน

ข้อกำหนด/ข้อปฏิบัติร่วม หมายถึง สิ่งที่ชุมชนร่วมกันกำหนดและเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกัน

บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ หมายถึง หมู่บ้านแรกที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม สมาชิกหมู่บ้านดำเนินชีวิตตามคำสั่งสอนของครูบา มาโดยตลอดและเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของชุมชนห้วยต้ม

บ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ หมายถึง เป็นหมู่บ้านใหม่ มีสมาชิกชุมชนหนาแน่นมาก ประมาณ ๑,๓๐๐ คน โดยแยกออกมาจาก หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๒๑ มีผู้มาอาศัยอยู่หลากหลาย หลังจากครูบามรณภาพ และมีจำนวนมากที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังคำสอนครูบาวงศ์

หมู่บ้านบริวารวัดพระบาทห้วยต้ม หมายถึง หมู่บ้านที่ขยายตัวจากหมู่บ้านพระบาทห้วยต้มที่มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่ครอบคลุม ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ ๘ บ้านหนองปู หมู่ ๙ บ้านหนองบอน หมู่ ๑๑ บ้านเด่นยางมูล หมู่ ๑๒ บ้านหนองนา หมู่ ๑๓ บ้านเด่นทรายมูล หมู่ ๑๔ บ้านหนองเกียง หมู่ ๑๕ บ้านศรีเวียงชัย หมู่ ๒๑ บ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ และพระบาทพัฒนาหมู่ ๒๓

๕. ผลที่ได้รับจากงานวิจัย

เชิงวิจัย

- องค์ความรู้เรื่อง พัฒนาการชุมชนศีล ๕ (ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน)
- องค์ความรู้เรื่อง ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์)

เชิงพัฒนา

- ชุมชนได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนศีล ๕
- การพัฒนาเป็นหมู่บ้านตัวอย่างชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ผลที่คาดว่าจะได้รับในระยะที่ ๒

- องค์ความรู้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนและ บ้านหนองปู หมู่ ๙ บ้านหนองบอน หมู่ ๑๑ บ้านเด่นยางมูล หมู่ ๑๒ บ้านหนองนา หมู่ ๑๓ บ้านเด่นทรายมูล หมู่ ๑๔ บ้านหนองเกียง หมู่ ๑๕ บ้านศรีเวียงชัย หมู่ ๒๑ และบ้านพระบาทพัฒนา หมู่ที่ ๒๓
- ชุมชนห้วยต้มร่วมกันพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน และประกาศเป็นข้อบังคับ ที่ผ่านการประชาคมจากชุมชนห้วยต้ม ทั้ง ๑๐ หมู่บ้าน

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. บริบทชุมชน

ชื่อหมู่บ้านและประวัติศาสตร์ชุมชนพระบาทห้วยต้ม หมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม เป็นหมู่แรกในบรรดา ๑๐ หมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูนเริ่มก่อตั้งเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เป็นช่วงที่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงได้อพยพติดตามท่านหลวงปู่ครูบาวงศ์ เพื่อหวังจะได้สร้างบุญตามความศรัทธาต่อท่านครูบาวงศ์ ตามตำนานประวัติของหมู่ชื่อหมู่บ้านเล่าว่าสมัยหนึ่งมีชาวลัวะ ๒ คน ชื่อแก้วมาเมืองและพญา มาจากเมืองเถลิง และพรานล่าเนื้อ ๘ คน เข้าป่าล่าสัตว์ได้มาพบพระพุทธเจ้าซึ่งเสด็จมาโปรดพุทธบริษัทบริเวณนี้ จึงนำเนื้อสดที่ล่ามาได้ถวายแด่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าไม่ฉันเนื้อ พวกพรานจึงนำข้าวและผักไปต้มที่ข้างห้วยพอต้มสุกแล้วจึงนำมาใส่บาตร สถานที่ดังกล่าวนี้เองเดิมถูกเรียกห้วยข้าวต้ม ต่อมาภายหลังการเรียกเพี้ยนจากเดิมมาเป็นห้วยต้ม เมื่อฉันเสร็จแล้วพระพุทธเจ้าจึงเทศนาโปรดเมตตาให้พวกลัวะและพรานทั้ง ๘ คนฟัง จนเกิดศรัทธาขึ้น จึงขออาราธนาพระพุทธเจ้าเหยียบหินให้เป็นรอยพระพุทธบาท ประดิษฐานไว้ให้เป็นที่สักการบูชาของพุทธบริษัททั่วไป (ในวิหารรอยพระพุทธบาทวัดห้วยต้มปัจจุบัน) ชาวบ้านพระบาทห้วยต้ม จึงได้ใช้ชีวิตอยู่ ณ หมู่บ้านแห่งนี้ภายใต้บุญมามีหลวงปู่ครูบาวงศ์ตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ ต่อมาเมื่อปี ๒๕๒๗ ส่วนงานราชการได้มีการประสานงานให้จัดตั้งโครงการหลวงของหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่ศึกษาและอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาและยกระดับหมู่บ้านให้กับบ้านพระบาทห้วยต้ม ชาวบ้านประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนแล้ว ยังมีอาชีพเป็นช่างฝีมือ ทอผ้า ทำสร้อยคอ และเครื่องเงิน เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน และทุกปีและสืบสานวัฒนธรรม มีกิจกรรมน่าสนใจ อาทิ การแสดงทางวัฒนธรรมชาวดอย การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน และออกร้านจำหน่ายสินค้าฝีมือชาวกะเหรี่ยง ชาวบ้านพระบาทห้วยต้มจึงใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายอยู่กับแบบพื้น้องเพื่อสร้างบุญตามหลวงปู่ครูบาวงศ์ตั้งแต่ปี ๒๕๑๔ เป็นต้นมา โดยมีผู้นำชุมชนดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

๑.	นายป้อวา ผ่องพรรณเจริญ	พ.ศ.	๒๕๑๘-๒๕๒๔
๒.	นายลาซอ เริ่มตระกูลใหม่	พ.ศ.	๒๕๒๕-๒๕๒๗
๓.	นายบุญทอง เหนาะแก้ว	พ.ศ.	๒๕๒๘
๔.	นายอนุ ภูมิวนาดอน	พ.ศ.	๒๕๒๘-๒๕๓๑
๕.	นายจันทร์ดี กิจวิทยารกุล	พ.ศ.	๒๕๓๒-๒๕๔๔
๖.	นายชาติชาย คุณจิระมโน	พ.ศ.	๒๕๔๔-๒๕๕๔
๗.	นายพงษ์ศักดิ์ ก่อเกิดตระกูล	พ.ศ.	๒๕๕๕-ปัจจุบัน

ข้อมูลพื้นฐาน

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดกับ บ้านหนองนา หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนาทราย
- ทิศใต้ ติดกับ บ้านแม่หละ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลนาทราย
- ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านเด่นยางมูล หมู่ที่ ๑๒ ตำบลนาทราย
- ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านหนองปู หมู่ที่ ๙ ตำบลนาทราย

จำนวนประชากร - มีจำนวนทั้งหมด ๑,๒๑๓ คน ผู้ชาย ๖๓๒ คน ผู้หญิง ๕๘๑ คน
ลักษณะประชากรชาติพันธุ์ - เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง (ปกากะญอ)

ภาษาพูด

ภาษาพูดเป็น - ภาษาปกากะญอ

การแต่งกาย

การแต่งกายชายหญิง - ผู้ชายที่แต่งงานแล้วจะใส่เสื้อกะเหรี่ยงแขนสั้นนุ่งผ้าถุงกะเหรี่ยงสีแดงเป็นส่วนใหญ่ (ที่ออกเรือนแล้ว)
- ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะใส่เสื้อกะเหรี่ยงนุ่งผ้าถุงของชนเผ่า
- ชายโสดลักษณะการแต่งกายเหมือนกับผู้ชายที่ออกเรือนแล้ว -
หญิงสาวโสด จะแต่งชุดขาวที่เลยหัวเข่าลงมา

ชุดปะกาญอ(กะเหรี่ยง) ที่แต่งงาน

ชุดปะกาญอ(กะเหรี่ยง) ที่ไม่แต่งงาน

๒. ประวัติชีวิตและผลงานของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์

๒.๑ ความเบื้องต้น

ในชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ประชาชนชาวบ้านยังต้องต่อสู้กับปัญหาความยากจน และฝนฝ่ำกับอุปสรรคของการดำรงชีวิตอย่างมากมาย อย่างไรก็ตามเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ให้สงบสันติสุข ที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านต้องมีปัญหาที่จะต่อสู้กับชีวิต มีแนวคิด ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ยกย่องฐานะทางจิตใจให้สูงขึ้น มีสัจธรรมที่พึ่งอันประเสริฐ อาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นส่วนช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจ ดังนั้น ที่พึ่งพาอาศัยทางจิตใจของเขาเหล่านั้นก็คือ วัดและพระสงฆ์

พระสงฆ์นักพัฒนารูปหนึ่งของจังหวัดลำพูน ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจ เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบทให้ก้าวขึ้นสู่ความมีชีวิตที่ดีขึ้น โดยพระคุณท่านได้ช่วยเหลือประชาชนชาวบ้านด้วยการสงเคราะห์และการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ อันสอดคล้องกับพระธรรมวินัย เพื่อปลูกฝังคุณค่าและศีลธรรมอันดีงาม ให้แนวปฏิบัติกรดำเนินชีวิตที่พอเหมาะแก่ฐานะของตนเอง ตามแนวพระราชดำริเรื่องการมีชีวิตอยู่แบบ “เศรษฐกิจพอเพียง” พร้อมกับยกระดับฐานะวิถีชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น โดยอาศัยหลักพระธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา นับเป็นแบบอย่างที่ดีงามต่อพระสงฆ์และประชาชนโดยทั่วไป พระสงฆ์รูปดังกล่าวคือ พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ หรือที่ชาวพุทธทั่วไปออกนามเรียก พระคุณท่านด้วยความเคารพว่า “ครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา” หรือ “ครูบาวงศ์” เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะใช้สรพนามที่กล่าวถึงพระคุณท่านว่า “ท่านครูบาวงศ์”

ผลงานของท่านครูบาวงศ์ส่วนใหญ่แล้วแต่ปรากฏเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด เป็นที่ประจักษ์และรับทราบกันโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง ตลอดชีวิตในสมณเพศของท่านครูบาวงศ์ ท่านได้มุ่งใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตประจำวัน เป็นแนวทางสั่งสอนแก่ประชาชนชาวบ้าน ช่วยเหลือผู้ยากจนในจังหวัดต่างๆ ของล้านนา โดยเฉพาะจังหวัดลำพูน ท่านเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทด้วยตนเอง โดยได้นำเอาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้วนั้นมาปรับให้เข้ากับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแล้วนำมาใช้ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เสริมสร้างให้ประชาชนมีคุณธรรมในการเสียสละเพื่อสังคม มีการระดมทุนเพื่อจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือสมาชิกในหมู่บ้าน ฝึกฝนให้ชาวบ้านประกอบสัมมาอาชีพ ท่านเป็นผู้เสียสละ เป็นพระสงฆ์ผู้ดำรงพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์งดงามในพระพุทธศาสนา เป็นระยะเวลาที่ยาวนานอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จึงควรจะได้ศึกษาประวัติชีวิตและผลงานของท่านตั้งแต่กำเนิดจนมรณภาพ ดังต่อไปนี้

๒.๒ ประวัติชีวิตของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์

๒.๒.๑ ภูมิลำเนา

พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ นามเดิมว่า ไชยวงศ์ ตะแหงม เกิดเมื่อวันอังคาร ที่ ๒๒ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ นับตามแบบล้านนา คือ เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ ปีกาเป่า จุลศักราช ๑๑๗๕ เวลา ๒๔.๑๕ น. ณ บ้านก้อหนองศรีล้อม ตำบลก้อ อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน บิดาชื่อ พ่อน้อยจันตะมารดาชื่อ แม่บ่อแก้ว มีอาชีพเกษตรกรทำไร่ทำนาตามประสาชาวชนบทโดยทั่วไป ท่านครูบาวงศ์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน จำนวน ๙ คน เป็นชาย ๔ คน หญิง ๕ คน ดังนี้

๑. นางคำเอ๋ย ตะแหงม อาชีพเกษตรกร ภูมิลำเนา อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

๒. เป็นเด็กหญิงเสียชีวิตเมื่อแรกเกิด

๓. พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๔. นายคำตัน ต๊ะแหงม อาชีพเกษตรกร ภูมิลำเนา อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๕. นางบัวผัน ต๊ะแหงม อาชีพเกษตรกร ภูมิลำเนา อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๖. เป็นเด็กชายเสียชีวิตเมื่อแรกเกิด
๗. เด็กหญิงบัวไย ต๊ะแหงม ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๒ ขวบ
๘. นางเรือนมูล ต๊ะแหงม อาชีพเกษตรกร ภูมิลำเนา อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๙. นายอินทร์ปิ่น ต๊ะแหงม อาชีพเกษตรกร ภูมิลำเนา อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๒.๒.๒ ขาดิกำเนิด

๒.๒.๒.๑ มารดาพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์)

โยมมารดาของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) ชื่อว่า “แม่บ่อแก้ว” เป็นธิดาของพ่อหลวงฟู แม่หลวงมา มีอาชีพเกษตรกรทำไร่ทำนา ภูมิลำเนาอยู่บ้านก้อจอก บรรพบุรุษชื่อ “พระยาคำนาวา” ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านก้อปิงเหนือ พระยาคำนาวามีหน้าที่ในการพายเรือ หรือถ่อแพให้เจ้านายและข้าราชการเมืองนครเชียงใหม่ที่เดินทางไปราชการ ณ กรุงเทพมหานคร โดยรับผิดชอบนำเรือข้ามแก่งลำน้ำแม่ปิงช่วงที่ไหลผ่านอำเภอลี้ ไปจนถึงอำเภอสองแฉงจังหวัดตาก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีเกาะแก่งอันตรายมาก แม่บ่อแก้วเป็นลูกของพ่อหลวงฟู พ่อหลวงฟูเป็นลูกของพระยาคำนาวา ปรากฏชื่อในบันทึกของท่านครูบาวงค์ว่า

“...ส่วนครูบาเจ้าศรีวิไชย สร้างธาตุดอยเก็ง และฉลองธาตุดอยเก็ง ก็ปีนั้แล ส่วนปู่พระยาคำนาวาเรือสะลำหลวงไปถวายทานกับพระธาตุดอยเก็ง ร่วมครูบาศรีวิไชยฉลองธาตุดอยเก็ง ก็คราวนี้แล...อยู่มาถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ จ.ศ. ได้ ๑๑๘๐ พ่อเฒ่าฟูก็หนีจากบ้านก้อจอก ไปอยู่บ้านก้อปิงเหนือ เป็นบ้านปู่พระยาคำนาวา อยู่มาถึงเดือน ๑๑ เพ็ญ พ่อเฒ่าฟูก็สิ้นแก่กรรมไปปีนั้แล ส่วนแม่บ่อแก้ว และเด็กชายไชยวงศ์ก็อยู่ดูแลพ่อเฒ่าฟู เมื่อป่วยจนตายไปแล้ว แม่บ่อแก้วกับเด็กชายไชยวงศ์ก็กลับมาอยู่บ้าน...”^๑

แม่บ่อแก้ว เป็นสตรีที่มีความอดทน ขยันขันแข็ง ได้แต่งงานอยู่กับพ่อน้อย

จันตะ ร่วมทุกข์ร่วมสุขต่อสู้กับความยากลำบากมาตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาของชีวิต แม้ภายหลังเมื่อพ่อน้อยจันตะถึงแก่กรรมแล้ว แม่บ่อแก้วก็รับหน้าที่เลี้ยงดูอบรมบุตรธิดามาด้วยตนเองตามลำพัง จนกระทั่งบุตรธิดาทุกคนสามารถสร้างฐานะตั้งครอบครัวเป็นปึกแผ่นได้เป็นอย่างดี

๒.๒.๒.๒ บิดาพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์)

โยมบิดาของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงค์) ชื่อว่า “พ่อน้อยจันตะ” เป็นบุตรของพ่อเฒ่าแหงม แม่เฒ่าคำมา มีอาชีพเกษตรกรทำไร่ทำนา ภูมิลำเนาอยู่บ้านก้อหนอง ศรีล้อม ตำบลก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พ่อน้อยจันตะได้รับการบรรพชาเป็นสามเณรและลาสิกขาบทออกมาประกอบสัมมาชีพ จนได้แต่งงานอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา กับแม่บ่อแก้ว พ่อน้อยจันตะเป็นผู้ที่มีฝีมือในการแกะสลัก ดังปรากฏในบันทึกของท่านครูบาวงค์ว่า

^๑ พระครูสิริสุตาภิรมณ์ (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๐, หน้า ๑๖, รายละเอียดดูในภาคผนวกหน้า ๑๑๕

“...ธูลวงคำ วัดบ้านป่าขามหลวง มาอยู่เป็นเจ้าอาวาสสร้างวิหาร วัดก้อจอก วิหารเดิมไฟป่าลามมาไหม้หมด ธูลวงคำ สร้างขึ้นมาใหม่ พ่อน้อยจันทะเป็นช่างแกะสลักบ้านลม ส่วนเด็กชายไชยวงศ์ก็เป็นช่างปัดริ้นปัดยุงและเก็บขยะไปทิ้ง และเอน้ำให้พ่อกินอยู่ทุกวัน จนสร้างวิหารแล้วเสร็จ...”^๒

พ่อน้อยจันทะ เป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง จนเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุตกบันได ท่านครูบาวงศ์ได้บันทึกเหตุการณ์อันน่าเศร้าสลดครั้งนี้ไว้ว่า

“...ถึงเวลาเดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ วันอังคาร เวลาตี ๔ โมงเช้า พ่อน้อยก็ลุกมาล้างหน้าล้างตาแล้ว จักขามไปบ้านสะเลียมฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง พอไปถึงบันไดก็ก้าวลงบันได ๒ ซี่ ขึ้นบันไดก็หลุดลงไป พ่อน้อยก็ก้าวผ่านขึ้นบันไดซี่ที่ ๓ ลูกอ้นทะกระแทกกับขึ้นบันได รอดขึ้นบันไดไปด้านล่างพื้นขาน ถ้าคงจะลูกอ้นทะแตก แล้วลูบป็นและลูกหลานช่วยกันอุ้มยกออกไปวางไว้ใต้ถุนยุงข้าวถึงเวลา ๖ โมงเช้า ท่านก็ถึงแก่กรรมไปวันนั้นแล

และหมู่พี่น้องบ้านสะเลียม ก็ขึ้นมานิมนต์น้ำธูเจ้า ๓ - ๔ รูป ลงไปทำพิธีส่งสะการไปวันนั้นแล ส่วนเด็กชายไชยวงศ์ขึ้นน้ำปิงไปหาผืนผาติดนิกได้บ้านหาดหยวกได้แล้ว เอาพื้นผาผาเป็นแพล่องน้ำปิงไปได้ครั้งทาง มีเณรองค์หนึ่งขึ้นน้ำปิงมาบอกให้เด็กชายไชยวงศ์ รู้ว่าเวลานี้เด็กชายวงศ์กำลังชี้แพถึงกลางน้ำปิงแล้วเณรก็ตะโกนมาว่า เด็กชายไชยวงศ์เหยยพ่อเธอตกบันไดบ้านสะเลียมหลายตายไปแล้ว เขานิมนต์พระไปส่งสะการก่อนเที่ยงแล้ว ส่วนเด็กชายไชยวงศ์ได้ยินก็ตกใจ เสียใจไม่ได้เห็นหน้าพ่อ ไม่รู้จะอย่างไร...”^๓

ตระกูลได้นามสกุลว่า “ตะแหงม” ซึ่งนำมาจากพยางค์สุดท้ายของชื่อพ่อน้อยจันตะ และชื่อของพ่อเฒ่าแหงมรวมกันเป็นชื่อสกุล บุตรทุกคนของพ่อน้อยจันตะก็ใช้นามสกุลนี้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ก็มีทายาทชั้นหลานเหลนยังใช้นามสกุลนี้อยู่^๔

๒.๓ ชีวิตในวัยเยาว์

๒.๓.๑ การกำเนิดของเด็กชายไชยวงศ์

ท่านครูบาวงศ์ ถือกำเนิดเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเส็ง เวลา ๑๒.๑๕ ณ บ้านก้อศรีล้อม ตำบลก้อ อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน เป็นบุตรคนที่ ๓ ในจำนวน ๙ คน ของพ่อน้อยจันตะ และแม่บ่อแก้ว ตะแหงม ท่านบันทึกประวัติชีวิตไว้ว่า

“...เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ วันอังคาร เวลา ๑๒ นาฬิกา ๑๕ นาที กลางคืนวันที่ ๒๒ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ตัวปีกาเป่า จุลศักราชได้ ๑๑๗๕ เด็กชายไชยวงศ์เกิดมาปีนี้ เป็นลูกคนที่ ๓ เป็นทารกอยู่เรือนบ้านก้อหนองศรีล้อม...”

บิดามารดาได้ตั้งชื่อให้ท่านว่า “ไชยวงศ์” เพราะความที่ครอบครัวของท่านมีฐานะค่อนข้างยากจนท่านได้ช่วยเหลือบิดามารดาทุกอย่างเท่าที่เด็กในวัยนั้นจะทำได้ เมื่อเจริญวัยขึ้นมาอายุได้

^๒ อ่างแล้ว เล่มเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^๓ พระครูสิริสุตาภิรมย์ (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร; ๒๕๔๐, หน้า ๒๔,

^๔ สัมภาษณ์นายอินปัน ตะแหงม (พ่อหนานหมอก) น้องชายท่านครูบาวงศ์ ปัจจุบันพำนักอยู่ในวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙,

เพียงแค่ ๒ ขวบ ท่านได้ช่วยเหลือการงานพ่อแม่โดยรับหน้าที่เป็นคนเลี้ยงดูน้องคือเด็กชายคำตัน ตะแหมง พ่ออายุได้ ๓ ขวบ โยมบิดามารดาได้อพยพย้ายบ้านเรือนไปอยู่บ้านลุ่ม ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านเดิม และตั้งรกรากประกอบสัมมาอาชีพอยู่ที่บ้านหลังนี้เรื่อยมา

๒.๓.๒ ชีวิตในวัยเด็ก

ชีวิตในวัยเด็กท่านครูบาวงศ์มีนิสัยชอบฟังตนเอง ชอบสร้างชอบประดิษฐ์ เมื่ออายุประมาณ ๓ ขวบ ท่านชอบนำดินมาปั้นเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ และท่านชอบไปปรนนิบัติ รับใช้และฟังธรรมจากพระสงฆ์ที่วัดเสมอ ท่านมีความเคารพรักในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตั้งแต่เยาว์วัย ตั้งแต่ท่านอายุได้ ๕ ขวบ ท่านชอบนำดินมาปั้นพระพุทธรูปและใช้ข้าวเปลือกตักแต่ง ทำเป็นพระเนตรแล้วนำมากราบไหว้เสมอ

ท่านครูบาวงศ์มีความกตัญญูมาตั้งแต่เด็ก ท่านช่วยพ่อแม่ทำงานต่าง ๆ ทุกอย่างเท่าที่ทำได้ ตั้งแต่อายุได้ประมาณ ๕ ขวบ ท่านก็ช่วยพ่อแม่เฝ้านา เลี้ยงน้อง ตลอดจนช่วยงานทุกอย่างของพ่อแม่ เมื่อเวลาที่พ่อแม่หาอาหารไม่ได้ ท่านก็จะไปรับจ้างขายบ้าน บ้านก่อ ทำความสะอาดหรือช่วยเฝ้าไร่นา เพื่อแลกกับข้าวปลาอาหารให้พ่อแม่ และน้องๆ กินในบางครั้ง อาหารที่ได้มาหรือที่พ่อแม่จัดหาให้ ไม่เพียงพอกับคนในครอบครัว ด้วยความที่ท่านมีนิสัยเสียสละ และไม่ต้องการให้พ่อแม่ต้องแบ่งอาหารของท่านทั้งสองซึ่งมีน้อยอยู่แล้วออกมาให้ท่านอีกท่านจึงได้บอกว่า “กินมาแล้ว” เพื่อให้พ่อแม่สบายใจ แต่พอกลับตาผู้อื่นหรือเมื่อผู้อื่นในบ้านหลักกันหมดแล้ว ท่านก็จะหลบไปดื่มน้ำหรือบางครั้งจะหลบไปหาใบไม้ที่พ่อแม่จะกินได้เอามาเคี้ยวกิน เพื่อประทังความหิวที่เกิดขึ้นผู้ใกล้ชิดคิดว่า “หลวงพ่อดีโตขึ้นมาโดยพ่อแม่เลี้ยงข้าวท่านไม่ถึง ๑๐ ถึง แต่ท่านในสมัยเป็นเด็กกลับหาเลี้ยงพ่อแม่มากกว่าที่พ่อแม่หาเลี้ยงท่าน”

ท่านครูบาวงศ์มีความเมตตากรุณาและพรหมวิหารสี่มาแต่เยาว์วัยอย่างหาที่เปรียบมิได้ เพื่อนของท่านตั้งแต่สมัยนั้น เล่าว่าเมื่อสมัยที่ท่านเป็นเด็ก ระหว่างทางไปหาของหรืออาหารในป่า ทุกครั้งที่เห็นสัตว์ถูกกับดักของนายพราน ท่านจะปล่อยสัตว์เหล่านั้นให้มีอิสระภาพเสมอ แล้วจะหาสิ่งของมาทดแทนให้กับนายพราน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับชีวิตของมัน ครั้งหนึ่งท่านเห็นตัวตุ่นถูกกับดักนายพรานติดอยู่ในโพรงไม้ไผ่ ด้วยความสงสาร ท่านจึงปล่อยตัวตุ่นนั้นไป แล้วหยิบหัวมันที่หามาได้จากในป่า ซึ่งตั้งใจว่าจะนำไปให้พ่อแม่และน้องๆ กิน แต่นำเอาใส่เข้าไปในโพรงไม้แทน เพื่อเป็นการชดใช้แลกเปลี่ยนกับชีวิตของตัวตุ่นนั้น

มีอยู่วันหนึ่งท่านไปพบปลาถูกติดเบ็ดของชาวบ้าน ที่นำมาปักไว้ที่ลำห้วยท่านเห็นมันดิ้นทุรนทุรายแล้วเกิดความสงสาร เวทนาปลาถูกตัวนั้นมาก จึงปลดมันออกจากเบ็ด แล้วเอาหัวผักกาดที่ท่านทำงานแลกมา ซึ่งตั้งใจว่าจะนำไปให้พ่อแม่และน้องๆ กิน มาเกี่ยวไว้แทนเป็นการแลกเปลี่ยนกับชีวิตปลาตัวนั้น

ท่านครูบาวงศ์ได้เมตตาบอกถึงเหตุผลที่กระทำเช่นนั้นว่า ในเวลานั้นท่านมีความเวทนาสงสารสัตว์เหล่านั้น จึงได้ช่วยชีวิตของมันไว้ ท่านมักจะสั่งสอนลูกศิษย์อยู่เสมอว่า “ชีวิตของใคร ๆ ก็รักทั้งนั้น เราทุกคนควรจะเมตตาตัวเองและเมตตาผู้อื่นอยู่เสมอ โลกนี้จะได้มีความสุข” ด้วยความที่ท่านเป็นผู้ที่ไม่ชอบการผิดศีลมาตั้งแต่สมัยเด็ก เมื่อท่านเห็นว่าคนอื่นจะผิดศีลข้อ ปาณาติบาตทำการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ก็รู้สึกสงสารทั้งผู้ทำปาณาติบาตและผู้ถูกปาณาติบาต ซึ่งท่านไม่อยากจะเห็นพวกเขามีเวรมิกรรมกันต่อไป แต่ในขณะที่เดียวกันท่านก็ไม่ต้องการให้ตัวเองต้องผิดศีล โดยไปลักขโมยของผู้อื่น ซึ่งในเวลานั้นท่านไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี ท่านจึงต้องหาสิ่งของมาทดแทนให้กับเขา ในบางครั้งก็ไม่มี

สิ่งของมาแลกกับชีวิตของสัตว์เหล่านั้นเหมือนกัน แต่ท่านก็สามารถจะช่วยมันได้โดยปล่อยมันให้เป็นอิสระแล้วท่านจะนั่งรอนายพราน จนกว่าเขาจะมาและก็จะเอาตัวเองทำงานชดใช้แทน ซึ่งท่านได้เล่าว่าบางคนก็ไม่ถือสาหาความ แต่บางคนก็ให้ไปทำงานหรือทำความสะอาดทดแทนกับที่ท่านไปปล่อยสัตว์ที่เขาตกไว้ ซึ่งก็ไม่เคยมีใครทำร้ายทรมานท่าน อาจจะมีบ้างก็เพียงแคว่ก่าวดักเตือน เมื่ออายุได้ ๑๒ ขวบ ท่านเริ่มรับประทานอาหารมังสวิรัต โดยปฏิบัติตามที่ครูบาอาจารย์ได้สั่งสอนมา อีกประการหนึ่งอาจเป็นด้วยบุญบารมีที่ท่านได้สร้างสมมาตั้งแต่อดีตชาติ จึงเป็นเหตุทำให้ท่านไม่ชอบทานเนื้อสัตว์ ประกอบกับได้เห็นความทุกข์ยากของสัตว์ต่างๆ ที่ถูกทำร้าย จึงทำให้ท่านเกิดความสลดใจอยู่เสมอ ท่านจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า “จะไม่ขอเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ และจะไม่ขอกินเนื้อสัตว์อีกต่อไป” ท่านได้เมตตาบอกว่า “สรรพสัตว์ทั้งหลายย่อมรักและหวงแหนชีวิตของมันเอง เราทุกคนไม่ควรจะไปเบียดเบียนมันๆ ก็จะได้อยู่อย่างมีความสุข” และท่านยังพูดอยู่เสมอว่า “ท่านต้องการให้ศีลของท่านบริสุทธิ์ขึ้นไปเรื่อย ๆ” ^๕

๒.๔ ชีวิตเด็กวัด

เมื่อครั้งยังเยาว์วัยอยู่นั้น ท่านครูบาวงศ์ได้ใช้ชีวิตเณรเช่นเด็กชาวบ้านโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ก็ช่วยโยมบิดามารดาทำไร่ไถนาตามประสาเกษตรกรทั้งหลาย หากใครมีความประสงค์ที่จะศึกษาเล่าเรียนหนังสือก็จะเข้าไปฝากตัวเป็นศิษย์ของพระภิกษุสามเณร ณ วัดประจำหมู่บ้านนั้น ๆ

ในวัยเด็กท่านครูบาวงศ์ดำเนินชีวิตในเพศฆราวาสได้ไม่นาน ก็มาพิจารณาเล็งเห็นยังบรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความทุกข์ยากลำบาก ต้องต่อสู้กับความยากจน บางครั้งต้องฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพื่อนำมาเลี้ยงปากท้องของตนเอง ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้พระคุณท่านมีใจน้อมไปในทางบรรพชา เพื่อจะศึกษาเล่าเรียนเพียรปฏิบัติธรรมนำตนเองให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ เข้าถึงสุขตามแนวพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อก้าวเข้าไปสู่มรรควิถีสู่จุดหมายปลายทางของพระบรมพุทธานุภาพไปสู่จุดสูงสุดคือพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของพระบรมพุทธานุภาพ

จึงได้นำเอาความนี้ไปเรียนให้พ่อน้อยจันทะและแม่บ่อแก้ว ได้รับทราบที่ท่านอยากจะเป็นเด็กวัด เพราะสถานที่ฝึกหัดวิชาชีพก็คือวัด สถานที่อบรมจิตใจและมารยาทให้เป็นคนดีก็คือวัด ๆ จึงเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนรู้เพื่อชุมชนมาตั้งแต่อดีตกาล พ่อน้อยจันทะ และแม่บ่อแก้ว ต่างก็มีความเห็นเป็นเอกาสมานฉันท์ที่จะให้เป็นไปตามความประสงค์จึงได้พร้อมใจกันจัดพานข้าวตอกดอกไม้ นำเอาเด็กชายชัชวรงค์ ตะแหมง ไปฝากกับพระอธิการพุทธิมา เจ้าอาวาสวัดแม่ปิงเหนือ ซึ่งเป็นน้องชายของแม่บ่อแก้ว เพื่อให้ได้รับการศึกษาอบรมตามธรรมเนียมของวัดในสมัยโบราณ ตามบันทึกของท่านกล่าวว่า

“...จนถึงเดือน ๖ ขึ้น ๑๓ ค่ำเด็กชายไชยวงศ์ได้ขอกับพ่อแม่ว่า เราขอไปเข้าอยู่วัด อยู่กับน้ำพุพุทธิมาวัดแม่ปิงเหนือ พ่อน้อยจันทะ กับแม่บ่อแก้วก็ยินดีว่า “ลูกจักไปเรียนหนังสือ กับน้ำพุพุทธิมาก็ไปเถิด กุณินดีกับมัง” แล้วพ่อก็เก็บเอาข้าวตอกดอกไม้เทียนพาเด็กชายไชยวงศ์ผู้เป็นลูกชายไปส่งมอบให้น้ำพุพุทธิมาวัดแม่ปิงเหนือ ท่านก็รับว่า “พี่เขยเอาเด็กชายไชยวงศ์ผู้เป็นหลานมามอบให้เรา เราก็จักคอยสอนไปเรื่อย ๆ ถ้าเราไม่ได้อยู่ ก็จักบอกให้รู้คันธา หรืออุพรหมสอนหนังสือช่วยกันไป ส่วนตัวเรานี้บางครั้งก็จักได้ไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิไชยสร้างศาลาวัดบ้านปาง ถ้าเราอยู่ก็จักพยายาม

^๕ พระอ้อนแก้ว ขยเสน บรมณาธิการ, **ประวัติธรรมในดวงใจ**, ป. สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๓๙, หน้า ๒๑,

ค่อยสอนไป” น้ำพุพุทธรูปแล้ว พ่อน้อยจันทะก็กลับไปบ้าน เด็กชายไชยวงศ์มองตามหลังพ่อเดินกลับบ้าน น้ำตาตกเพราะสงสารพ่อต้องกลับบ้านคนเดียวไม่มีเพื่อน เด็กชายไชยวงศ์ก็อดสละอยู่กับน้ำพุพุทธรูป ร่ำเรียนเขียนอ่านหนังสือไปทุกวันเช้าค่ำและปฏิบัติ น้ำพุพุทธรูปไปทุกวัน ปัญญาไม่ค่อยดี เรียนหนังสือก็จำไม่ค่อยได้เด็กชายไชยวงศ์ก็พยายามเรียนหนังสือไปเรื่อย ๆ ทุกเช้าทุกค่ำ จนดึกขึ้น ๔ - ๕ ทุ่มแล้วผินหน้ากราบที่นั่งอาจารย์แล้วไปนอนหลับ ถึงตีสี่ก็ลุกมาล้างหน้าล้างตา แล้วเข้าไหว้พระพุทธรูปเจ้าแล้วกราบครูบา แล้วก็เอาน้ำไปตักน้ำที่ท่ามาเปลี่ยนใส่น้ำต้น ไปประเคนพระพุทธรูปเจ้า แล้วจึงเปลี่ยนน้ำต้นครูบา แล้วเอาน้ำต้นกับไม้สีฟันกระโดน ผ้าเช็ดหน้ากับผ้าวิสติปูที่นั่งอาจารย์ แล้วเอาของที่ใช้ไว้ปลายเท้าครูบา ครั้นท่านตื่นมาจกได้ล้างหน้าล้างตาบ้วนปากสีฟันเมื่อตื่นเช้า ครั้นแล้วก็เตรียมตัวเข้าไปกราบที่นั่งอาจารย์แล้วหันหน้าออกนั่งพับเพียบแล้วท่องหนังสือ ตั้งโม ธรรมคณห์ทั้งเก้า ถึงอิติปิโส สวากขาโต สุปปฏิปันโน วันทา ไปจนถึงที่เรียนได้ทุกวันเช้าค่ำ เวลา ๕ - ๖ โมงเย็นก็ไหว้พระทำวัตร เวลา ๒ - ๓ ทุ่มก็เขียนเรียนแต่หนังสืออีกขระ “นโมพุททาย นโมธมมายนโมสังฆาย สิทธิ” จนตลอดที่เรียนถึงทุกค่ำ เมื่อเช้าก็เรียนวันทาเครื่องบวช จนถึง ๗ - ๘ โมงเช้าแล้วกราบไหว้อาจารย์แล้วออกมา...”^๖

ชีวิตการเป็นเด็กวัดในชนบทนั้น ต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหานานัปประการ เพราะเป็นสถานที่รวมของเด็กจากหลายครอบครัว ประกอบกับในสมัยนั้นเป็นช่วงเวลาที่ครูบาพุทธรูปได้ไปช่วยท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างวัดบ้านปาง จึงได้มอบให้พระคันธาและพระพรหม ช่วยกันปกครองดูแลพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด บางครั้งก็มีการเข่นตี ลงโทษกันเกินความจำเป็น ท่านครูบาวงศ์เล่าไว้อย่างน่าสงสารว่า

“...ถึงเวลาน้ำพุพุทธรูปอาจารย์สอนไม่อยู่วัด ไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างวัดบ้านปางก็มอบให้น้ำพุคันธา และน้ำพุพรหมสอนแทน ท่านทั้งสองพี่น้องก็เข้าเป็นคนเจ้าโทสมาก ถ้าเด็กชายไชยวงศ์เรียนและจำได้ดี ข้อใดไม่ได้ก็เขียนจนหลังแตกหลังลาย พอท่องหนังสือไม่ถูกก็เขียนทุกวัน บางวันก็เขียนประชดแทนคนอื่น จนไม้ส้าวายแตกเป็นเสี่ยง ๆ ได้ ๔-๕ วัน ไม้ส้าวายก็แตกเป็นเส้น เด็กชายไชยวงศ์ก็ทนไม่ได้ แอบหนีกลับบ้านฟ้องให้พ่อแม่ฟัง พ่อแม่ได้ยินลูกฟ้องพ่อแม่ก็ว่า “เขาเป็นครูดีสั่งสอนก็ช่างเขา เข้าคงจักไม่ตีให้ตาย ให้ลูกอดทนเถิดลูกเถย แล้วให้ลูกกลับไปอยู่วัดเถอะนะ” เด็กชายวงศ์ฟังคำพ่อแม่ ก็กลับไปวัดอีก กว่าจะไปถึงวัดก็ค่ำ น้ำพุคันธาเห็นก็ตรงเข้ามาจับแขนเด็กชายไชยวงศ์ เอาไม้ส้าวายตีไม่หยุด จนเนื้อตัวแตกเลือดไหลท่วมตัว พอร้องให้ก็ยังถูกตีหนักแรงขึ้น ครั้นปล่อยมือแล้วเด็กชายวงศ์ก็เอาไม้กวาดทางมะพร้าวไปกวาดลานวัดอาราม เจ็บก็เจ็บ แสบก็แสบเด็กชายไชยวงศ์ก็อดทนไปกวาดไปจนทั่วช่วงวัด ถึงเวลาร่ำเรียนและแต่หนังสือก็เรียนไปตามเวลา พอ น้ำพุคันธาไปที่ไหนไม่อยู่วัด เด็กชายไชยวงศ์ก็มานั่งนอนคิดว่า “กูจักหนีหรือจักอยู่” เด็กชายไชยวงศ์ก็คิดว่า “ต้องอดทนไปก่อน บางทีจักเป็นแต่วิบากกรรมเวรได้กระทำมาแต่ชาติก่อนกูได้กระทำผิดได้ดีได้ด่าคำขาราวี สัตว์และคนมาแต่ชาติก่อน ชาตินี้กูก็ได้มาถูกส่ำถูกค้อนอยู่อย่างนี้ กูก็ค่อยอดทนไปก่อน อयरืกลับบ้าน อดอยู่ค่อยรำค่อยเรียนไปก่อน บางทีจักร้ายก่อน ดีทีหลังก็ไมรู้” เด็กชายไชยวงศ์ก็ห้ามตัวเอง ก็อยู่ทนไปอีก

อยู่มาวันหนึ่ง ชาวบ้านหลายคนไปออกป่าล่าสัตว์ ขึ้นดอยรักทิศเหนือวัดมีพระมีเณร อยู่วัดพากันนั่งกลางลานวัด คุณคนล่าสัตว์ขึ้นดอยรักเห็นโน่นคนนี่คน น้ำพุคันธาก็อยู่ด้านหน้า พระเณร

^๖ พระพงษ์ศักดิ์ คมภิรมย์โม บรรณาธิการ, โพธิญาณแห่งล้านนา, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๑,

ทั้งหลายก็อยู่ด้านหลังน้ำธรรมา ส่วนเด็กชายไชยวงศ์ก็อยู่ด้านหลังพระเณรไปเล็กน้อยประมาณ ๓ วา กว่า พระเณรองค์อื่นก็เห็นคนขึ้นดอยโน่นโน้น เด็กชายไชยวงศ์ซึ่งอยู่ทางด้านหลังพระเณรเห็นคนล่าสัตว์ขึ้นดอยสูงก็ร้องทักอย่างเขา “โน่นโน่น” น้ำธรรมาก็เหลียวมาเห็นใส่เด็กชายวงศ์แล้วหยิบเอาก้านมะพร้าวที่เขาถากออกเป็นรูปช้าง น้ำธรรมาก็ยื่นให้หัวช้างก้านมะพร้าว ท่านก็ถือเอาก้านมะพร้าวบิดเอาส่วนหัวข้างออก ก้านมะพร้าว ยาว ๓ ศอก โคนก้านใหญ่เท่าต้นแขน ทางปลายก้านใหญ่เท่าข้อมือ...ถือสองมือตั้งท่าแล้วทุบตีหัวเด็กชายไชยวงศ์ เด็กชายไชยวงศ์ถูกตีก็ต่าปันทาตายเมาเลือดเดินไปทางกุฏิ ๆ สูงเพียงหน้าผากเมาเลือดไปไม่รู้ตัว พอตีหัวก็ไปชนกับคานตงกุฏิตั้ง “โครม” ตามีตึกก็หายตลายก็แจ้งตอนนั้นแล ฉะนั้นเด็กชายไชยวงศ์จึงบ่นในใจว่า...พอเห็นน้ำธรรมาก็กลัวยิ่งกว่ากลัวเสือจนพอสิ้นระสาย จนจิตแตกใจฟุ้ง จนจดจำหนังสือที่เรียนไม่ได้ เสือยังดีกว่าน้ำธรรมาผู้สอนหนังสือ ส่วนเสือเห็นหรือได้ยินใส่กู มันก็ยังเว้นทางกูนอทาง เวลากูอยู่เฝ้าไร่ในป่า มันก็ยังมาร้องดัง “อาวูมอาวูม” อยู่รักษาทุกวัน กูมาอยู่กับคนพระคนธรรมแท้ ๆ กับเป็นคนเจ้าโทะสะ กูผิดหน่อยถูกหน้อยก็มาตีกู กูก็ยังเล็กเป็นเด็กอยู่ยังไม่รู้อะไร กูมาอยู่วัดนี้ก็หวังว่าจักเรียนให้เป็นคนรู้คนหลักคนแหลมและฉลาด กูเกิดมาอายุกูก็พึ่งได้ ๑๒ ปีเท่านั้น ยังเป็นคนไปคนโง่ยังไม่ฉลาด ท่านผู้เป็นอาจารย์สอน ก็มาตีกูเหมือนตีวัวตีควายตีสุนัข ไม่กลัวมันเจ็บมันปวด กูก็ยังเล็กหนังกูก็ยังหนุ่ม เอาไม้แส้วหวายตีอย่างรุนแรงจนเป็นรอยมีดพร้า เออ...กูก็เป็นคนทุกข์คนยากลำบากที่สุด เออหนอ...ถึงอย่างไรก็ดี กูก็ควรอดทนไปก่อนอย่ารีบกลับไปบ้านนาเด็กชายวงศ์เหย แล้วเด็กชายไชยวงศ์ก็อดทนอยู่ปฏิบัติรำเรียนไปอีกหลายวัน ต่อไปเพื่อนก็มาอิจฉา ช่มเหละราวีจนเด็กชายวงศ์ตั้งสติไม่ได้ มีแต่ร้องไห้ถูกทุบทุกตีไม่ขาด อยู่ประมาณอดเจ็บอดปวดไม่ได้

ยังมีอีกวันหนึ่ง เด็กชายไชยวงศ์ยกขันโตกขันข้าว ที่พระฉันแล้วมากินข้างนอก เด็กชายวงศ์ก็นั่งกินที่ใกล้ขันโตก พวกเณรองค์ใหญ่ยืนข้างหลังก้มข้มเอาแกงเอน้ำพริกมาชิมหัวไปกิน น้ำพริกน้ำแกงก็หยดย้อยลงใส่หัวเด็กชายไชยวงศ์ ส่วนพรรคพวกก็มารุมแย่งกินอาหารจนหมด เด็กชายไชยวงศ์ก็ได้กินข้าวอาหาร ๒-๓ คำ ไม่พออิ่ม หมู่พรรคพวกกินแล้วเขาก็หนี ปล่อยให้เด็กชายไชยวงศ์ล้างถ้วยล้างช้อนขันโตกคนเดียว พรรคพวกก็ไม่ช่วยล้าง ถ้วยชามก็เยาะล้างคนเดียวก็เกือบไม่ไหว ชวนเณรองค์ใหญ่ช่วยล้างเขาก็โกรธ กอบเอาน้ำพริกน้ำแกงมาราดหน้าราดตาเด็กชายไชยวงศ์ จนลืมตาไม่ได้เพราะมันแสบแล้วก็ลุกไปล้างหน้าล้างตา บ่นให้พรรคพวกและเณรองค์ใหญ่ทำไมไม่ล้างถ้วยช่วยข้า เขาก็มาด่ามาบ่น น้ำธรรมาได้ยินใส่ท่านก็เอามือสันทนาซึ่งเป็นมือที่ทำมาจากบ้านล่องปูกองมาทุบหัวเด็กชายไชยวงศ์จนบวม ตาปันทาตาตาย หนูนตัวเหมือนงกล้อปั่นฝ้าย พอตีสตอยู่นิดหนึ่งก็จับคานรำนน้ำ ไว้จึงไม่ล้ม ไม่ทรุด ถ้าไม่จับคานรำนน้ำไว้ก็คงจะล้มทรุดไปเลย

ยังมีอีกวันหนึ่ง ก็ทะเลาะกันเรื่องไม่ล้างถ้วย น้ำธรรมาได้ยินก็เอาขวาน มาทุบตอยหัวเด็กชายไชยวงศ์ คนอื่นไม่ทุบมาทุบหัวเด็กชายวงศ์คนเดียวจนบวมจนเมา หัวเป็นรอยขวานทุบมีจนถึงวันนี้ยังไม่หายบวม จนเด็กชายไชยวงศ์ตั้งสติไม่ได้มีแต่ร้องไห้ถูกทุบบูบตีไม่ขาด ทนเจ็บทนปวดไม่ได้

เด็กชายวงศ์เข้ามาอยู่วัด ๕ เดือน เป็นเดือน ๑๐ ขึ้น ๖ ค่ำ เด็กชายไชยวงศ์ ทนอยู่ไม่ได้ก็เลยหนีไปอยู่บ้านอยู่กับพ่อกับแม่ พ่อแม่ก็เสียใจเพราะผู้สั่งผู้สอนไม่เอ็นดูกรุณา ลูกชายแห่งตน พ่อแม่ก็เลยให้ลูกอยู่บ้านทำไร่นาต่อไป

ถึงเวลาน้ำธรรพาก็กลับมาวัดไม่เห็นหลาน ก็บ่นว่าให้ธรรมาและธรรพาทว่า “ทำไมไม่เอ็นดูหลาน เด็กชายไชยวงศ์มาอยู่วัด ไม่สั่งไม่สอนมันให้ดี ๆ กลับมาเขียนตีจนหลานหนีกลับบ้าน เพราะ

ท่านเขียนดีเกินไปจนไม่ได้ เพราะท่านทั้งสองไม่เอ็นดูกรุณามัน มันยังเป็นเด็กอยู่ยังไม่รู้อะไร เราทำอย่างนี้ไม่ดีนะรู้เห้ย” ส่วนธุดงค์ธำและธูปพรหมก็นั่งเงียบอยู่ไม่พูด...”^๗

ท่านครูบาวงค์ เข้าไปเป็นศิษย์วัดแม่ปิงเหนือได้ ๕ เดือน ก็ต้องออกจากวัดไปเพราะทนการข่มเหงรังแกจากพระผู้ปกครองสามเณรและเด็กวัดรุ่นใหญ่ไม่ได้จึงได้หลบหนีกลับบ้านไปอยู่กับพ่อแม่ตามเดิม จนกระทั่งถึงวันขึ้น ๔ ค่ำ เดือนอ้าย พ.ศ. ๒๔๖๖ ท่านครูบาวงค์ก็ไม่ละความพยายามด้วยใจอันเป็นกุศลอยากจะเป็นศิษย์วัดอีก ท่านจึงได้กราบลาพ่อแม่ไปเป็นศิษย์วัดอยู่กับครูบาพุทธนิมิตอีกครั้งหนึ่ง ท่านครูบาพุทธนิมิตได้มอบหมายให้ท่านช่วยงานปั้นอิฐ เพื่อนำไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุพระเกศสร้อย ที่จังหวัดตาก

การเป็นศิษย์วัดในครั้งที่ ๒ นี้ ก็ยังมีพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดรุ่นใหญ่คอยกลั่นแกล้งท่านอีก แต่ด้วยความที่ท่านครูบาพุทธนิมิตอยู่ การข่มเหงรังแกจึงไม่รุนแรงเท่าครั้งแรกท่านจึงอดทนได้ อยู่รับการศึกษาและช่วยงานครูบาพุทธนิมิตปั้นอิฐเรื่อยมา เมื่องานปั้นอิฐจำนวน ๕๐,๐๐๐ ก้อนเสร็จแล้ว ท่านครูบาพุทธนิมิตได้นำเอาอิฐลงเรือไปยังวัดพระธาตุพระเกศสร้อย โดยได้นำเอาเด็กชายชัยวงศ์ไปด้วย

๒.๕ บรรพชาเป็นสามเณร

วัดพระธาตุพระเกศสร้อย ปัจจุบันนี้เรียกว่า “วัดพระธาตุแก่งสร้อย” ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสามเงา จังหวัดตาก บริเวณที่ตั้งวัดอยู่บนเกาะกลางทะเลสาบแม่ปิงเหนือเขื่อนภูมิพล ในสมัยที่ท่านครูบาวงค์ไปช่วยสร้างพระเจดีย์นั้นยังไม่มีการสร้างเขื่อนภูมิพล งานสร้างพระธาตุแก่งสร้อยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ มีท่านครูบาชัยลังการ เป็นประธาน พระคุณท่านเดิมเป็นชาวบ้านห้วยขี้เหล็ก ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย บวชแล้วออกเดินธุดงค์มาอยู่วัดพระธาตุเกศสร้อย จังหวัดตาก ท่านได้มีความคิดริเริ่มสร้างพระธาตุแก่งสร้อยขึ้นมา บรรดาพระสงฆ์ครูบาอาจารย์ของอำเภอใกล้เคียงในสมัยนั้น ได้พากันมาช่วยท่านสร้างพระธาตุแก่งสร้อย ในจำนวนนั้นมีท่านครูบาพุทธนิมิตรูปหนึ่ง

ท่านครูบาพุทธนิมิตได้นำเอาเด็กชายชัยวงศ์ ไปถวายตัวให้เป็นศิษย์ของท่านครูบาชัยลังการและได้อยู่ปฏิบัติรับใช้ครูบาอาจารย์ ช่วยกันสร้างพระธาตุพระเกศสร้อยจนแล้วเสร็จ ในวันทำบุญยกยอดฉัตรพระธาตุพระเกศสร้อยนั้น ได้มีการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร ดังปรากฏในบันทึกของท่านว่า

“...จนถึง พ.ศ.๒๔๘๖ จ.ศ. ๑๑๘๗ ตัวปีดับเป้า เด็กชายไชยวงศ์อายุย่าง ๑๓ ปี

เดือน ๘ เพ็ง เม็งวันอังคาร เวลาตี ๔ ถึง ๕ ครูบาอาจารย์ทั้งหลายมี ๑๒ รูป ช่วยกันอุปสมบทสามเณร ๔ รูป คือ

๑. สามเณรอินตา อาจารย์อุปฌาย์ใส่ชื่อว่า “อินไชยภิกขุ”
๒. สามเณรหล้า ขึ้นเป็นภิกขุ
๓. สามเณรสุข ขึ้นเป็นภิกขุ
๔. สามเณรเมฆา ขึ้นเป็นภิกขุ

นอกจากนั้นก็เอาเด็กวัดมาบรรพชาเป็นสามเณรอีก ๖ คน คือ

^๗ พระครูสิริสุตาทิมา (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร; ๒๕๔๐, หน้า ๔๘ - ๔๙,

๑. สามเณรดา
๒. สามเณรแรด
๓. สามเณรอุ้น
๔. สามเณรแก้ว
๕. สามเณรใหม่
๖. เด็กชายไชยวงศ์

ครูบาชัยลังกาบวชให้ใส่ชื่อว่า “ไชยลังกาสามเณร” ว่าอันแล พอบิณฑบาตร และฉันเช้าแล้ว อยู่ถึงเวลา ๙ โมง ๑๐ โมง คณะพระสงฆ์ครูบาอาจารย์และสามเณร ไชยลังกาและ ศรัทธาทั้งหลาย พร้อมใจกันยกยอดฉัตรขึ้นต่างเจดีย์พระธาตุแล้ว ศรัทธาทั้งหลายทำบุญถวายทาน แล้ว พระสังฆะเจ้าทั้งหลายและสามเณร ฉันเพลแล้วจบไปในวันนี้ยามนี้แล...”^๘

เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ครูบาพุทธิมาก็ได้กลับไปยังวัดของท่าน ส่วนสามเณรไชยลังกาก็ได้อยู่ปฏิบัติรับใช้และรับการศึกษาอบรมจากท่านครูบาเจ้าชัยลังการ ท่านเป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียรและเคารพเชื่อฟังครูบาอาจารย์ตลอดจนผู้สูงอายุ จึงทำให้ครูบาอาจารย์และผู้เฒ่าผู้แก่รักใคร่เอ็นดูมาก จนเป็นเหตุทำให้เพื่อนเณรบางรูปพากันอิจฉาริษยาหาว่าท่านประจบครูบาอาจารย์ เมื่อใดที่ท่านอยู่ห่างจากครูบาอาจารย์ท่านจะต้องถูกรังแกเสมอ ทำให้การอยู่ปรนนิบัติติดตามครูบาอาจารย์เป็นไปอย่างไม่มีความสุข แต่ด้วยความเคารพกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ และต้องการที่จะปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อมรรคผลนิพพาน ท่านจึงใช้ขันติและให้อภัยแก่พระภิกษุสามเณรเหล่านั้น ที่ไม่รู้สัจจะธรรมในเรื่องกฎแห่งกรรม ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กล่าวไว้ว่า “ทำความดีได้ดี ทำความชั่ว ผลแห่งความชั่วย่อมตอบสนอง”

พระสงฆ์ที่เคยอยู่ร่วมกับท่านในสมัยเป็นสามเณรได้เล่าว่า “ท่านเป็นผู้มีขันติและอภัยทานสูงส่งจริงๆ”^๙ ครั้งหนึ่งท่านเคยถูกสามเณรรูปหนึ่งเอน้ำรักทาไว้บนที่นอนของท่าน ในสมัยนั้นยังไม่มีไฟฟ้า และเทียนไขก็หาได้ยากท่านจึงมองไม่เห็น เมื่อท่านนอนลงไป น้ำรักได้กัดผิวหนังของท่านจนแสบจนคัน ท่านจึงได้เฝ้าจนเป็นแผลไปทั้งตัว ไม่นานแผลเหล่านั้นก็ได้เน่าเปื่อยขึ้นมาจนทำให้ท่านได้รับทุกขเวทนามาก แต่ด้วยความที่ท่านเป็นคนดีมีธรรมะเมตตาให้อโหสิกรรม กับผู้อื่น ท่านจึงใช้ขันติข่มความเจ็บปวดเหล่านั้นโดยไม่ปริปากหรือกล่าวโทษผู้ใด ทุกครั้งที่ครูบาอาจารย์ถามท่าน ๆ ก็ไม่ยอมที่จะกล่าวโทษใคร เพียงแต่กราบเรียนไปว่าท่านให้อภัยแก่คนเหล่านั้นแล้ว และขอยึดเอาคำของครูบาอาจารย์มาปฏิบัติเพื่อจะได้ไม่มีเวรมีกรรมกันไปในอนาคต และเพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏะสงสารแห่งนี้เข้าสู่พระนิพพาน ดังที่ครูบาอาจารย์ได้อบรมสั่งสอนมาด้วยความยากลำบาก ในการที่จะให้ลูกศิษย์ลูกหาเป็นคนดีและเป็นพระสงฆ์ เนื่อนาบุญของพุทธบริษัทต่อไป ด้วยผลบุญที่ท่านได้สั่งสมมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงดลบันดาลให้มีชายชราคนหนึ่งนำยามมาให้ท่านฉัน ให้ทาบริเวณแผลเน่าเปื่อยเป็นเวลา ๓ คืน เมื่ออาการท่านหายดีแล้ว ชายชราผู้นั้นก็ได้กลับมาหาท่านและได้พูดกับท่านว่า “เป็นผลบุญของท่านที่ได้สร้างสมมาแต่อดีตถึงปัจจุบันไว้ดีมาก จึงทำให้แผลหายเร็ว ขอให้สามเณรน้อยจงหมั่นทำความดีปฏิบัติธรรมและเคารพเชื่อฟังครูบาอาจารย์ต่อไป อย่าได้ท้อถอย ไม่ว่า

^๘ พระครูสิริสุตาภิณฺธ (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร; ๒๕๔๐, หน้า ๕๕,

^๙ สัมภาษณ์ พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรณ พรหมเสโน), เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เจ้าคณะตำบลนาทราย เขต ๒, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๙,

จะมีมารมาขัดขวางอย่างไรก็ตาม ขอเณรน้อยจงใช้ความดีชนะความไม่ดีทั้งหลาย ต่อไปในภายภาคหน้า ท่านจะได้เป็นพระสงฆ์เนืองนาบุญของพุทธบริษัทต่อไป” ^{๑๐}

เมื่อชายชราผู้นั้นกล่าวจบแล้วจึงได้เดินลงจากกุฏิที่ท่านพักอยู่ ท่านนึกได้ว่ายังไม่ได้ถามชื่อของชายชราผู้มีพระคุณ จึงรีบตามลงมาแต่เดินหาเท่าไรก็ไม่พบชายชราผู้นั้น ท่านจึงได้สอบถามผู้คนที่อยู่ในบริเวณนั้น ทุกคนบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่เคยพบเห็นชายชราเช่นนี้มาก่อนเลย นอกจากเห็นท่านอยู่รูปเดียวในกุฏิ จากคำพูดของคนเหล่านั้นทำให้ท่านประหลาดใจมาก เพราะท่านได้พูดคุยกับชายชราผู้นั้นถึง ๓ คืน ทุกครั้งที่ชายชราผู้นั้นมาทanyaและนํายาให้ท่านฉันเหตุการณ์นี้ทำให้ท่านคิดว่าชายชราผู้นั้นถ้าไม่เป็นเทพแปลงกายมา ก็อาจจะเป็นผู้ทรงศีลที่บำเพ็ญอยู่ในป่าจนได้อภิญญา

การกลั่นแกล้งจากพระเณรที่อิจฉาริษยายังไม่สิ้นสุดแค่นั้น บางครั้งเวลานอนก็ถูกเอาทรายกรอกปาก ถึงเวลาฉันก็ฉันไม่ได้มาก เพราะถูกพระเณรที่ไม่เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษรังแกหรือหยิบอาหารของท่านไปฉัน แต่ด้วยความที่ท่านเป็นผู้มีความอดทนและยึดมั่นในคำสั่งสอนของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจึงอโหสิกรรมพวกเขา และใช้ขันติในการปฏิบัติธรรม รับประทานครุบาอาจารย์ด้วยดีต่อไป ครุบาจารย์ลังการมักลูบหัวของท่านด้วยความรักเอ็นดูและสอนให้ด้วยความเมตตาอยู่เสมอว่า “มันเป็นกรรมเก่าของเณร ขอให้เณรน้อยใช้ขันติและความเพียรต่อไป เพื่อโลกุตระธรรมอันยิ่งใหญ่ในภายหน้า เมื่อถึงเวลานั้นแล้ว ทุกคนที่เคยล่วงเกินเณรน้อย เขาจะรู้กรรมที่ได้ล่วงเกินเณรน้อยมา” ^{๑๑} ท่านก็ใช้ขันติธรรมอดทนต่ออุปสรรคปัญหาโดยตลอด

๒.๖ รุดงค์ไปวัดพระพุทธรูปท้าวตัมครั้งแรก

เพราะความที่ท่านครุบาเจ้าชัยลังการเป็นพระฝ่ายอรัญวาสี มีอุปนิสัยน้อมไปในทาง รุดงค์วัตร เมื่อท่านดูแลก่อสร้างพระธาตุพระเกศสร้อยเสร็จแล้ว ท่านได้พาเอาบรรดาพระภิกษุ สามเณรและศิษยานุศิษย์ออกรุดงค์ไปตามบ้านเมืองต่างๆ ในเขตอำเภอสามเภา จังหวัดตาก อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน อำเภออมก๋อย อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งรุดงค์มาถึงวัดพระพุทธรูปท้าวตัม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งมีสภาพทรุดโทรมเป็นอย่างมากด้วยความที่ท่านครุบาเจ้าชัยลังการคงจะทราบด้วยญาณว่า วัดแห่งนี้เป็นวัดซึ่งท่านครুবาวงศ์จะได้มาทำการบูรณะพัฒนาต่อไปในอนาคต จึงได้มีการสนทนาพยากรณ์ระหว่างท่านกับครุบาเจ้าชัยลังการว่า

“ไหว้สาธุ สาธุพระบาทแห่งนี้ ก็ทรุดโทรมคร่ำคร่าไป ทำไมลู่ธูไม่บูรณะให้ดี”

ครุบาเจ้าชัยลังการตอบว่า “ลู่ธูแก่แล้ว วัดนี้ไม่ใช่หน้าที่ของลู่ธู แต่เป็นหน้าที่ของพระหน้อยเมือง ตื่นตนบุญ จักได้มาก่อร่างสร้างแปลงในภายหน้า พระหน้อยตนนั้นอาจจะเป็นเณรไชยลังการก็ได้”

ท่านครুবาวงศ์ในสมัยที่เป็นสามเณรไชยลังการนั้น ได้ตอบท่านครุบาเจ้าชัยลังการว่า “ข้าเจ้าบุญบมี บารมีบนัก เป็นพระหน้อยอยู่คงจะทำไม่ได้” ครุบาเจ้าชัยลังการก็กล่าวว่า “พระหน้อยลองดูต่อไปในภายภาคหน้าเถอะ คำของลู่ธู จักเป็นความจริง”

^{๑๐} พระพงษ์ศักดิ์ คมภิธมโม บรรณาธิการ, พระชัยวงศาปัญญาลัย, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๑, หน้า ๕๓,

^{๑๑} พระพงษ์ศักดิ์ คมภิธมโม บรรณาธิการ, โพธิญาณแห่งล้านนา, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๑, หน้า ๔๙,

ซึ่งกาลต่อมาก็ปรากฏว่าคำพยากรณ์ของครูบาเจ้าชัยลังการ ก็เป็นความจริง ดังที่ว่าไว้ เพราะท่านครูบาได้กลับมาเป็นประธานในการก่อสร้างบูรณะพัฒนา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม จนกระทั่งมีความสง่างามดังปรากฏในสมัยปัจจุบันนี้

ท่านครูบาเจ้าชัยลังการ พาศิษย์ออกเดินธุดงค์แล้ว ก็กลับมาวัดพระธาตุพระเกศสร้อย อยู่ได้ไม่นาน ท่านก็มอบหมายให้พระหล้าศิษย์ผู้ใหญ่ของท่านเป็นผู้ดูแลวัดพระธาตุพระเกศสร้อย ต่อไป ส่วนท่านครูบาเจ้าชัยลังการได้เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเดิมของท่านที่จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ได้มอบสามเณรไชยลังกา (ชัยวงศ์) ให้อยู่ในปกครองของพระหล้าด้วย พระหล้าก็ได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้เท่าที่มีอยู่ให้แก่ท่านครูบาวงศ์และศิษย์รูปอื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในสำนักเดียวกัน

ครั้นถึงวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ พ.ศ. ๒๔๖๙ ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย แห่งวัดจอมศรี ทรายมูลบุญเรืองบ้านปาง พร้อมด้วยคณะศิษย์มีครูบาพุทธิมาเป็นต้น ได้พากันมาทำบุญฉลองพระธาตุพระเกศสร้อย เมื่อเสร็จงานแล้ว สามเณรไชยลังกา (ชัยวงศ์) ได้ติดตามครูบาพุทธิมา มาจำพรรษาอยู่ ณ วัดก้อแม่ปิงเหนือ ๑ พรรษา เมื่อออกพรรษาแล้ว ครูบาพุทธิมา ได้ชักชวนพระภิกษุสามเณร และคณะศรัทธาชาวบ้านย้ายวัดก้อปิงเหนือ ไปสร้างวัดใหม่ บนพื้นที่วัดร้างใกล้กับวัดเดิมจนแล้วเสร็จ

๒.๗ พบครูบาพรหมา เป็นครั้งแรก

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ พ่อหนานวงศ์ลื้อ ได้เดินทางมาจากวัดพระธาตุพระเกศสร้อย มานมัสการสามเณรไชยลังการ (ชัยวงศ์) ว่าในขณะนี้ได้ข่าวว่าท่านครูบาเจ้าชัยลังการได้ธุดงค์มาพำนักอยู่ ณ วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม จึงมานิมนต์ท่านไปหาครูบาเจ้าชัยลังการ ท่านก็ได้กราบลาครูบาพุทธิมา ไปอยู่ปฏิบัติรับใช้ท่านครูบาเจ้าชัยลังการต่อไป เมื่อออกพรรษาแล้วท่านครูบาเจ้าชัยลังการ ได้พาคณะศิษย์ออกเดินธุดงค์ ไปนมัสการพระบรมธาตุเจ้าดอยเก็ง การเดินทางได้ผ่านป่าทึบ หุบเขา ลำธาร หมู่บ้าน และวัดวาอารามต่างๆ จนกระทั่งมาถึงบ้านอมวบ เจ้าอาวาสวัดอมวบ และคณะศรัทธาบ้านอมวบ ได้กราบเรียนให้ครูบาเจ้าชัยลังการว่า ที่วัดจอมหมอกอันเป็นวัดที่คณะศรัทธาบ้านห้วยหล่อดุก และบ้านหัวทุ่งยาวถวายการอุปถัมภ์อยู่นั้น ได้มีคณะพระธุดงค์กลุ่มหนึ่งมาพักจำพรรษาอยู่ปฏิบัติธรรมที่นั่น เมื่อท่านครูบาเจ้าชัยลังการทราบดังนั้น ก็มีใญ่อยากไปเยี่ยมเยียนนมัสการ จึงได้ชวนกันไปวัดจอมหมอก

พระธุดงค์กลุ่มดังกล่าวนี้มีครูบาเจ้าพรหมา พรหมจุกโก (พระสุพรหมยานเถร เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทตากผ้า) เป็นหัวหน้า เมื่อได้พบกันแล้วต่างฝ่าย ก็ถวายเป็นคารวะซึ่งกันและกัน ท่านครูบาเจ้าชัยลังการ แม้จะมีอายุพรรษามากแต่ด้วยจิตใจที่ไฟในการปฏิบัติสมณธรรมฐานและวิปัสสนาธรรมฐาน จึงได้ยินยอมพร้อมใจกันกับคณะศิษย์ขอสมัครเรียนพระกรรมฐานจากท่านครูบาเจ้าพรหมา พรหมจุกโก ซึ่งท่านก็เมตตาได้รับเป็นศิษย์อบรมกรรมฐานให้ทั้งหมด บรรดาพระภิกษุและสามเณรทุกรูปได้พากันอยู่จำพรรษาที่วัดป่าจอมหมอก เมื่อออกพรรษาแล้วอยู่สมาทานปริวาสกรรม จากนั้นท่านครูบาเจ้าชัยลังการ ได้เดินทางกลับมาอยู่วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ มีการฉลองวิหารวัดหลังวังก่อท่าอำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ท่านครูบาวงศ์ได้มาร่วมพิธีฉลองวิหารด้วย ได้อยู่ดูแลรับใช้ปฏิบัติท่านครูบาเจ้าชัยลังการที่วัดนี้เป็นครั้งสุดท้าย เพราะว่าหลังจากนั้นท่านครูบาเจ้าชัยลังการ ได้เดินธุดงค์กลับไปจังหวัดเชียงราย และมรณภาพที่วัดห้วยขี้เหล็ก ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นบ้านเดิมของท่าน

๒.๘ อุปสมบทเป็นพระภิกษุครั้งที่ ๑

เมื่อท่านครูบาเจ้าชัยลังการมรณภาพแล้ว ท่านครูบาวงศ์ ก็ยกย่องนับถือเอาท่านครูบาเจ้าพรหมา พรหมจกโก เป็นครูบาอาจารย์ ติดตามอุปฐากรับใช้ ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้กับท่านมาโดยตลอด จนกระทั่งอายุท่านได้ ๒๐ ปี จึงได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ พร้อมกับพระปัญญาและพระปวน ณ วัดป่าแม่กระตอกกระแต ประเทศพม่า ในปัจจุบัน เมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ พ.ศ. ๒๔๗๕ เวลา ๐๕.๐๐ น. ได้นามฉายาว่า “ชยวิโสภิกขุ” โดยมี

ครูบาเจ้าพรหมา พรหมจกโก เป็น พระอุปัชฌาย์

พระอาจารย์ไชยยา เป็น พระกรรมวาจาจารย์

พระอาจารย์ตา เป็น พระอนุสาวนาจารย์

หลังจากที่อุปสมบทแล้ว ท่านครูบาวงศ์ได้อยู่ปฏิบัติรับใช้ครูบาพรหมา ระยะเวลาหนึ่งตามหน้าที่อันเตวาสิกวัตร ต่อมาท่านได้กราบลาครูบาพรหมา ออกเดินทางธุดงค์ไปปฏิบัติธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ ขณะที่ท่านธุดงค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ นั้น ท่านได้อบรมสั่งสอนธรรมะ ให้กับชาวบ้านและชาวเขาในที่ต่างๆ ท่านเล่าว่าตอนที่ท่านพบชาวเขาใหม่ ๆ ในสมัยนั้นชาวเขาส่วนใหญ่ ยังไม่ได้นับถือพุทธศาสนา ขณะที่ท่านจาริกธุดงค์ไปตามหมู่บ้านของพวกชาวเขา พวกชาวเขาเหล่านี้ ก็จะรับอุ้มลูกจูงหลานหลบเข้าบ้านเจียบหายกันหมด พร้อมกับตะโกนบอกต่อๆ กันว่า “ผีดาวออกมาแล้ว” ในบางแห่งพวกผู้ชายบางคน ที่ใจกล้าหน่อย ก็จะเข้ามาสอบถามและพูดคุยกับท่าน ทักทายท่านว่า “เสี่ยว” ท่านเล่าว่าในตอนนั้นท่าน ไม่รู้สึกเคืองหรือตำหนิเขาเหล่านั้นเลย นอกจากรู้สึกชื่นในความเชื่อของเขา เพราะพวกเขายังไม่รู้จักพุทธศาสนา

ในสมัยนั้นพวกชาวเขายังนับถือลัทธิบูชาผี บูชาเจ้า ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงได้ถือธุดงค์ปฏิบัติกรรมฐานในสถานที่แห่งนั้น เพื่อจะหาโอกาสสอนธรรมะของพระพุทธองค์ ให้กับพวกชาวเขา การสอนของท่านนั้น ท่านได้เมตตาบอกว่า ท่านต้องทำและสอนให้พวกเขาได้อย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ทำให้พวกเขามีความรู้สึกแปลกประหลาด และขัดต่อจิตใจความเป็นอยู่ที่เขามีอยู่

ท่านได้ใช้ตัวของท่านเองเป็นตัวอย่างให้เขาดู ในการที่ทำให้พวกเขาหันมาปฏิบัติธรรมะของพระพุทธองค์ เมื่อพวกเขาถามท่านว่า “ทำไมท่านจึงโกนผมจนหัวแห้งและนุ่งห่มผ้าสีเหลืองทั้งชุด ดูแล้วแปลกดี” ท่านก็จะถือเอาเรื่องที่เขามาเป็นเหตุในการเทศน์เพื่อเผยแพร่ธรรมะให้พวกเขาได้ปฏิบัติและรับรู้กัน ครูบาวงศ์ได้เล่าว่า การสอนให้เขารู้ธรรมะนั้นท่านต้องสอนไปทีละขั้นๆ เพื่อให้เขารู้จักพระพุทธองค์ และพระสงฆ์เสียก่อน จากนั้นท่านจึงสอนพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้กับพวกเขาโดยเฉพาะการบำเพ็ญทานการถือศีล และการนั่งสมาธิภาวนา ให้พวกเขาได้ปฏิบัติยึดถือกันโดยเฉพาะเรื่องของการศีล ๕ ท่านจะสอนเน้นให้พวกเขาไม่เบียดเบียนผู้อื่นและไม่ทำร้ายผู้อื่น เพื่อจะได้ไม่เป็นเวรกรรมกันต่อไปในภายภาคหน้า ซึ่งการสอนของท่าน ทำให้พวกชาวเขาได้รับความสงบสุขภายในหมู่บ้านของเขา อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนพวกเขาก็ยิ่งเคารพนับถือและเชื่อฟังในคำสั่งสอนของท่านมากยิ่งขึ้น

ท่านเล่าว่าในสมัยนั้น พวกชาวเขาได้นำอาหารที่มีเนื้อสัตว์มาถวาย แต่ท่านหยิบนั่นเฉพาะที่เป็นผักเป็นพืชเท่านั้น ทำให้พวกเขาเกิดความสงสัย ท่านจึงได้ยกเอาเรื่องในชาดกธรรมมาเทศน์ให้พวกเขาฟัง เพื่อเป็นการเน้นให้เห็นถึงกฎแห่งกรรม และผลดีของการรักษาศีล

ท่านได้อุบายธรรมสั่งสอนให้พวกเขารับรู้ถึงธรรมะและการรักษาศีลอยู่เสมอ ๆ ทำให้พวกเขาเลื่อมใสและน้อมใจมานับถือพระพุทธศาสนา โดยละทิ้งประเพณีเก่าๆ ที่เคยปฏิบัติ กันมา ชาวเขาเหล่านี้ก็ได้เจริญรอยตามท่าน โดยเลิกกินเนื้อสัตว์ หันมารับประทานอาหารมังสวิรัตแทน เมื่อ

ท่านได้สอนพวกเขาให้นับถือศาสนาพุทธแล้ว ท่านก็จะจาริกธุดงค์แสวงหาสัจจะธรรมต่อไป และถ้ามีโอกาสนั้น ท่านก็จะกลับมาโปรดพวกเขาเหล่านั้นอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ชาวเขาและชาวบ้านในที่ต่าง ๆ ที่ท่านเคยไปสั่งสอนมา จึงเคารพนับถือท่านกันมาก

๒.๙ ต้องอธิกรณ์ถูกบังคับให้สึก

ครูบาวงศ์ได้ปฏิบัติตามคลองวัตรของพระภิกษุและอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นประธานทำการก่อสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ท่านได้พาบรรดาชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงที่เคารพนับถือท่าน ไปฝากตัวเป็นศิษย์ครูบาศรีวิชัยและได้อยู่ช่วยสร้างถนนจนแล้วเสร็จ ผลงานของครูบาศรีวิชัยได้รับการยกย่องจากผู้คนโดยทั่วไป แต่ก็สร้างความไม่พอใจแก่บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีอำนาจในทางปกครองได้กล่าวหาครูบาศรีวิชัย โดยฟ้องร้องท่านด้วยข้อหาหลายประการ บรรดาศิษย์ที่สำคัญก็ถูกจับสึก ครูบาวงศ์ก็เป็นศิษย์รูปหนึ่งที่ถูกจับสึกในครั้งนั้น ท่านเล่าไว้ว่า^{๑๒}

“ส่วนพระชัยยะวงศาก็กลับวัดจอมหมอกเมืองตีนเก่า อยู่ถึงเดือน ๔ ออก รู้ข่าวว่าเจ้าคณะตำบลแม่ตืน จักมาสืบสวนพระชัยยะวงศาครั้งนี้ ก็มีศรัทธาขอยกบ้านขุนแม่เทย มานิมนต์ไปรับทานที่บ้านเขาอยู่ได้ ๗ วัน ก็กลับลงมาที่วัดจอมหมอกที่เก่า อยู่ได้ ๓ วัน พระชัยยะวงศาออกจากวัดจอมหมอกและขึ้นไปบ้านดอยห้วยเปียง เพื่ออยู่เมตตาโปรดหมู่บ้านชาวเขาที่นั่นอยู่ได้ประมาณ ๑๐ วันก็มีพระสิทธิอ้าย^{๑๓} เจ้าคณะตำบล กับนายอำเภอ กิ่งอำเภอ มก้อย และนายสิบเอกอินตา ใช้นายจันตีไปนิมนต์เอาพระชัยยะวงศาที่บ้านห้วยเปียง กลับมาวัดจอมหมอกอยู่ได้ ๒ คืน มีนายตำรวจขึ้นมากุมเอาพระชัยยะวงศา จากวัดจอมหมอกลงไปที่วัดพระครูเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบลก็กล่าวซึ่งพระชัยยะวงศาว่า

“ดูเป็นคนหัวแข็ง ใบสุทธิ^{๑๔} ก็ไม่มี เส้นพระหัววัดก็ไม่มี^{๑๕} ดูเป็นคนหัวแข็ง ดื้อดึงคบคิดกับพระศรีวิชัย ดูต้องสึกเดี๋ยวนี้เลย ไม่ต้องอยู่เป็นพระเลย”

ส่วนพระชัยยะวงศา ก็ไม่มีเพื่อนไม่มีพ้อง มีแต่ตนเองรูปเดียวแล้วคิดว่า ตัวต้องเอาตัวเป็นที่พึ่ง

“เออหนอ ! ตัวกูก็หาโทษไม่ได้ กลับมาบังคับกูสึก”

พระชัยยะวงศาก็พิจารณาว่า “ตัวกูนี้เป็นของอนิจจัง ทุกขิ อนตตา เท่านั้นก็ปล่อยตามวิบากกูเถอะ” แล้วก็ยอมเปลี่ยนผ่านทุ่งห่มขาวต่อไป

พระครูก็เอาผ้าขาวหนึ่งข้างผืนหนึ่งมาฉีกเป็นท่อนยาว ๓ ศอกให้หนึ่ง ก็ไม่ค่อยพอดีกับตัว ครั้นแล้วพระครูก็พูดว่า “ของที่วัดจอมหมอก เป็นต้นว่า พระเจ้าพระธรรม ก็จักยึดเอาหมด” หาวาเป็นของสงฆ์ ที่แท้จริงเป็นของครูบาพรหมจักรทั้งหมด พระชัยยะวงศาเป็นผู้อยู่เฝ้ารักษาให้ครูบา

^{๑๒} พระครูสิริสุตาภิรมณ์ (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, หน้า ๕๙,

^{๑๓} พระสิทธิ เป็นตำแหน่งสมณศักดิ์โบราณของล้านนาไทย มีตำแหน่งดังนี้คือ พระสิทธิ พระสามิ พระครูบา พระราชครู พระสังฆราชา และสมเด็จพระสังฆราชานายก

^{๑๔} ใบสุทธิ คือ “หนังสือสุทธิสำหรับพระภิกษุสามเณร” คือบัตรประจำตัวพระภิกษุสามเณร เหมือนบัตรประชาชนของชาวบ้าน

^{๑๕} เส้นพระหัววัด คือใบตราตั้งเจ้าอาวาส

เท่านั้น แล้วพระชัยยะวงศาซาวก็กลับมาวัดจอมหมอก บอกให้ ศรัทธาไปซื้อผ้าขาวในกาตเจ็กกุย แล้วให้เจ็กกุยตัดเป็นผ้าจีวรขาวได้ชุดหนึ่ง แล้วก็มานุ่งห่มครองไป

เมื่อครูบาวงศ์ถูกบังคับให้สละสมณเพศแล้ว บรรดาชาวบ้านที่รู้ข่าวก็พากันมาหาท่าน และเคารพนับถือท่านมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อท่านนุ่งผ้าขาวนั้นชาวเขาเรียกท่านว่า “**เก้อะจ๊าโพ**” แปลว่า “**เจ้าน้อย**” เจ้าคณะตำบลแม่ตั้น ก็ให้คนมาไล่ให้ออกจากพื้นที่ไปภายใน ๒ วัน ท่านก็ออกเดินทางไปหาครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ไม่พบเพราะครูบาเจ้าศรีวิชัยไปจำพรรษาอยู่ที่วัดจามเทวี เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับมาวัดบ้านปางเพื่อสร้างวิหารใหม่ ท่านก็ได้ไปนมัสการครูบาเจ้าศรีวิชัย ๆ ก็ทักว่าทำไมจึงสึกเป็นผ้าขาว ท่านก็เล่าให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าท่านเองไม่มีความผิดอะไร แต่เจ้าคณะตำบลแม่ตั้นกล่าวโทษว่าท่านไม่มีใบสุทธิสำหรับพระภิกษุสามเณร ตรารั้งเจ้าอาวาสก็ไม่มี เป็นคนหัวดื้อ คบคิดกับพระศรีวิชัย ต้องลาสิกขา แล้วเจ้าคณะตำบลแม่ตั้นก็บังคับให้ท่านสึกโดยดัดผ้ากาสาหวดพัสดุออกจากตัวท่าน ขณะที่มานั้นมีตำรวจคุมมาด้วย ท่านก็ไม่ว่าจะขัดขึ้นได้อย่างไร ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็บอกว่าไม่เป็นไร จะนุ่งผ้าขาวหรือผ้าเหลืองก็ไม่สำคัญอะไร ความสำคัญอยู่ที่เรามีศีลธรรม ภายหน้าถ้าเรามีบุญก็จะได้กลับมาครองผ้ากาสาหวดพัสดุอีกครั้ง ปรากฏในชีประวัติของท่าน ดังนี้^{๑๖}

ต่อขึ้นไปศรัทธาหมู่ชาวเขารู้ข่าวพากันตื่นตื่นกันมามากกว่าเก่า พวกชาวเขาทั้งว่าลูเลื่อง ลูไทย ลูขาว ลูยาง แล้วเขาก็ว่า“**เก้อะจ๊าโพ**” ถ้าเป็นคำไทยก็ว่าเจ้าน้อยพระครูก็บอกให้คนมาขับไล่หนีภายใน ๒ วัน ต้องหนีไม่ให้อยู่

เวลานี้ก็เป็นเดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๗๙ จ.ศ. ๑๑๙๘ ปีรวายใจ พระชัยยะวงศาซาว อายุได้ ๒๔ ปี ก็ออกจากวัดจอมหมอก ก็ขึ้นมามวัดบ้านปางก็ไม่พบครูบา ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็กลับมายังไม่ถึงวัด ก็อยู่ที่วัดจามเทวีลาปูนโนนอยู่

อยู่ถึงเดือน ๘ เหนือ ออก ๑ - ๒ ค่ำ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ก็กลับมาถึงวัดบ้านปางอยู่ได้ ๒ - ๓ วัน ครูบาเจ้าก็ให้พระเณรพวกลูกศิษย์ทั้งหลายรื้อวิหารหลังเก่าเสร็จแล้ว ก็ปลูกสร้างวิหารขึ้นอีกใหม่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พบกับพระชัยยะวงศาซาว ท่านก็ทักว่า

“**รูทำอย่างไรถึงเป็นไปอย่างนี้**”

พระชัยยะวงศาซาวก็ตอบว่า “ข้าเจ้าก็ไม่มีโทษอะไรอันใดอันอื่น มีเจ้าคณะหมวดเมืองตั้น ให้ตำรวจมาคุมเอาข้าเจ้าที่วัดจอมหมอกลงไปวัดพระครูเจ้าคณะหมวด เจ้าคณะก็ว่าให้ข้าเจ้าว่ารูนี้หัวแข็งไม่มีใบสุทธิประจำตัว และเส้นหัววัดก็ไม่มี รูนี้หัวแข็ง ดื้อดิ่ง คบคิดกับพระศรีวิชัย ข้าเจ้าก็ตอบว่า วัดจอมหมอกนี้เป็นวัดครูบาพรหมจักร มันเป็นวัดป่า ข้าเจ้ามาอยู่เฝ้าวัดให้เพิ่นเท่านั้น สิทธิไม่มีกับข้าเจ้า ข้าเจ้าก็เป็นตนเดินป่าเป็นครั้งเป็นคราว ประเดี๋ยวอยู่ประเดี๋ยวไป ไม่มีหลัก อยู่มาทุกวันก็เพราะศรัทธานิมนต์อยู่ ส่วนใบสุทธินั้นก็ไม่มีเคยมี แต่ว่าใบสุทธิของท่านพระครูมีหรือเปล่า ถ้ามีข้าขอรับที่นี้ไม่ได้หรือ พระครูก็ว่าไม่มี มีอยู่ที่เชียงใหม่นอน อย่างไรก็ตามก็ดีรูเป็นคนหัวแข็ง คบคิดกับพระศรีวิชัย รูอยู่ไปมันจักชนะพวกไม่ตี รูต้องสึกเดี๋ยวนี้ พระครูก็เอาผ้าขาวมาฉีก ผ้าขาว ๓ คอก ให้ข้าเจ้านุ่ง แล้วดัดผ้าเหลืองออก แล้วบังคับให้ข้าเจ้านี้จากวัดจอมหมอก แต่ว่าข้าเจ้านั้นคนเดียวไม่มีหมู่เอาชนะเพิ่นไม่ได้ พวกเขานั้นมีทั้งพระครู มีทั้งนายสิบโทสิบเอก ตำรวจคุมข้าเจ้าจึงไม่กล้าขัดขึ้นเขา ข้าเจ้าก็จำเป็นต้องเป็นไปอย่างนี้”

^{๑๖} พระครูสิริสุตาภิรมณ์ (ศุภชัย สุทธิญาณโณ), **พระชัยยะวงศาสดิ**, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๐,

ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ตอบว่า “ไม่เป็นไร การนุ่งห่มเหลืองห่มขาวมันก็ดีอยู่ แต่ว่านุ่งห่มครองผ้าเหลืองเป็นของธรรมดา นุ่งห่มขาวนุ่งห่มไปตามโจรบังคับ การสำคัญก็คือศีลธรรมในตัว ครั้นเรามีศีลธรรมก็ไม่เสียไหน มันก็ดีอยู่ ให้รู่อยู่ไปตามโจรบังคับไปก่อน ภายหน้าบุญเรามี มันก็จักได้นุ่งครองเหลืองภายนอกไม่ต้องร้อนใจอุยเหย...”

๒.๑๐ อุปสมบทเป็นพระภิกษุครั้งที่ ๒

ครูบาวงศ์ได้รับฟังโอวาทของท่านครูบาศรีวิชัยแล้ว ก็ตั้งใจปฏิบัติตามคำสอนนั้น และได้ช่วยท่านครูบาศรีวิชัยสร้างวิหารวัดบ้านปาง จนกระทั่งเสร็จเรียบร้อย ต่อมาท่านได้เดินทางติดตามครูบาภิชัยขาวปีมาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าพลู อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ได้ช่วยทำการก่อสร้างพัฒนาวัดป่าพลู ให้เจริญรุ่งเรือง มีศรัทธาประชาชนเคารพเลื่อมใสท่านมาก

ในสมัยนั้นทางการได้ส่งเจ้าน้อยกุศลวงศ์ ณ ลำพูน มาทำการปกครองดูแลชาวกระเหรี่ยงในท้องถิ่นนี้ ได้ปรึกษาหารือกับหลายฝ่ายมีความเห็นว่าควรจะทำการอุปสมบทท่านขึ้นเป็นพระภิกษุอีกครั้งหนึ่ง จึงได้กราบเรียนเรื่องนี้ต่อเจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ้ง ก็ได้รับความเห็นชอบด้วยดี ท่านครูบาวงศ์ จึงได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุครั้งที่ ๒ ณ วัดป่าพลู ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน โดยมี

พระครูสีลาภรณ์พิมพ์เจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ้ง เป็นพระอุปัชฌาย์

พระมหาทองคำ วัดกู่ขาว เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระอาจารย์จันทร์ วัดกู่ขาว เป็นพระอนุสาวนาจารย์

ได้รับนามฉายาว่า “จนทวโส” โดยมี เจ้าน้อยกุศลวงศ์ แม่เจ้าคิงคำ ณ ลำพูน เป็นโยมอุปัฏฐาก^{๑๗} นับตั้งแต่นั้นมาท่านก็ได้ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัย ปฏิบัติตนอยู่ตามคลองวัตรอันงดงามของพระภิกษุ และเริ่มงานพัฒนาวัดและชุมชนเรื่อยมา

๒.๑๑ การศึกษา

จากการศึกษาวิจัยไม่ปรากฏในประวัติ หรือคำบอกเล่าของท่านครูบาวงศ์ว่าท่านจบการศึกษาในระดับใด ตามบันทึกของท่านพบว่า ท่านไม่ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับบังคับ หรือได้การศึกษาพระปริยัติธรรมแต่อย่างใด คงศึกษาตามระบบวัดที่จัดให้เท่านั้น การศึกษาตามระบบวัดของล้านนาในสมัยก่อนนั้น เป็นการศึกษาแบบรุ่นต่อรุ่น คือเมื่อกุลบุตรคนใดไปฝากตัวเป็นศิษย์วัด เจ้าอาวาสก็จะมอบหมายให้พระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ ต่อมาเมื่อกุลบุตรนั้นได้รับการบรรพชาเป็นสามเณร หรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ก็จะถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์วัดรุ่นต่อไป ซึ่งการศึกษาในระบบนี้ไม่มีหลักสูตร อาจกล่าวได้ว่าเป็นศึกษาตามอัธยาศัยก็ได้ พระครูสิริสุตาทิณณโกศล กล่าวถึงการศึกษาแบบวัดของล้านนาว่า^{๑๘} “...วัดต่าง ๆ ในเขตล้านนาไทยในสมัยก่อนนั้น ได้จัดการศึกษาเล่าเรียนแก่เด็กวัดแบบบูรณาการ คือไม่มีหลักสูตรที่แน่นอนชัดเจน เป็นแต่เจ้าอาวาสวัดนั้นจะเป็นผู้ที่กำหนดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วศิษย์วัดจะศึกษาเล่าเรียนในเรื่องต่าง ๆ คือ

^{๑๗} พระพงษ์ศักดิ์ คมภิรมย์ บรรณาธิการ, โปธิญาณแห่งล้านนา, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๑, หน้า ๖๓,

^{๑๘} พระครูสิริสุตาทิณณโกศล (ศุภชัย สุทธิญาณ), นิภายหลังในเชียงใหม่, โรงพิมพ์แสงศิลป์, เชียงใหม่ ; ๒๕๔๙, หน้า ๒๔,

๑. อักษรวิธีล้านนาไทย (ตัวอักษรธรรมล้านนา = ตัวเมือง) จะเรียนตั้งแต่สระ อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ ไปจนถึงพยัญชนะวรรคคือ ก ข ค ฃ ง ฯ เศษวรรคคือ ย ร ล ว ส ห ฬ อํ จนกระทั่งถึงการแจกไม้ ผสมตัวอักษร สัมฤทธิ์ผลจะอยู่ที่การอ่านออกเขียนได้ และถ่ายทอด ให้แก่ผู้อื่นได้

๒. การท่องจำบทสวดมนต์แบบพื้นเมือง โดยเริ่มท่องบทสวดมนต์ ๗ ตำนาน ๑๒ ตำนาน ที่เรียกแบบพื้นเมืองว่า “เรียน เย สันตา รอดถึง มหาสมัย” คือเรียนบทสวดมนต์ตั้งแต่ บทชัตตำนานมงคลสูตร ไปจนกระทั่งถึงมหาสมัยสูตร สัมฤทธิ์ผลของการเรียน วัดความรู้ได้จากการท่องจำบทสวดมนต์ได้ด้วยปากเปล่าโดยไม่ติดขัด

๓. การแสดงพระธรรมเทศนาแบบพื้นเมือง ซึ่งเป็นคัมภีร์ใบลานจารด้วยอักษรธรรมล้านนา โดยจะเริ่มเรียนจากพระธรรมเทศนาแบบง่าย ๆ ก่อน เช่น ธัมมอาณิสสงส์บวช ธัมมมาลัย โปรดโลก ธัมมนิพพานสูตร เป็นต้น สูตร สัมฤทธิ์ผลของการเรียนวัดความรู้ได้จากการอ่านคัมภีร์ได้ ไม่ผิดพลาด สำเนียงไม่เพี้ยน รู้จังหวะลีลาการเอื้อนเสียงขึ้นลงได้ตรงตามวรรณยุกต์สามัญ โท หรือตรี

๔. การช่างฝีมือ ในสมัยก่อนนั้นสรรพวิชาช่างส่วนใหญ่จะอยู่ในวัด โดยจะมีการฝึกหัดพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดให้เป็นช่าง แต่ว่าการสอนจะเป็นไปแบบบูรณาการ คือไม่มีการสอนโดยตรงในห้องเรียนเหมือนปัจจุบัน เช่น ในขณะที่กำลังทำงานอยู่นั้น พระภิกษุสามเณรผู้เป็นช่างที่ชำนาญแล้ว จะให้สามเณรและศิษย์วัดที่ยังไม่ชำนาญเป็นลูกมือ คอยรับใช้ช่วยงานเล็กๆ น้อยๆ อยู่ใกล้ชิด แล้วก็จะถือโอกาสนั้นสอน ผู้เรียนก็จะเรียนโดยการซึมซับเอาจากความเป็นจริงที่ละน้อยจนชำนาญได้ในที่สุด

๕. หลักการปฏิบัติตน อันเกี่ยวกับกิริยามารยาทของการวางตน การพูดจา เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยเหมาะสม โดยพระสงฆ์จะสอนทีละน้อย และบางครั้งก็พาชะโยมหรือเด็กวัดติดตามไปในที่ต่าง ๆ ด้วย เพื่อสังเกตต่อกับกิริยาของท่าน เด็กก็จะได้จดจำนำมาปฏิบัติตามต่อไป โดยสรุปแล้วการศึกษาของชะโยมเด็กวัดจะเป็นไปเพื่อการเตรียมความพร้อมสำหรับที่จะรับการบรรพชาเป็นสามเณรต่อไปในภายภาคหน้านั่นเอง เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้วจะศึกษาวิชาความรู้ที่วัดต่าง ๆ ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายกับวิชาความรู้ที่อบรมชะโยมเด็กวัด คือ

๑. อักษรวิธี คืออักษรธรรมล้านนาที่ได้รับการศึกษามาในเบื้องต้นนั้น เมื่ออ่านออกเขียนได้แล้ว ก็จะมีฝึกอ่านและฝึกเขียนในชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ ในส่วนของการอ่านคือฝึกอ่าน ฝึกสะกด และฝึกประสมคำศัพท์ที่ยาก หรือศัพท์ที่ไม่ค่อยได้พบเห็น จนกระทั่งมีความชำนาญแล้ว จากนั้นก็จะฝึกจารอักษรธรรมล้านนา ซึ่งเริ่มต้นจากการจารด้วยแท่งหิน ลงบนแผ่นกระดานชนวน หรือเขียนด้วยดินสอลงในกระดาษสมุดไทย เมื่อชำนาญดีแล้วและตัวอักษรงดงามดีแล้ว ก็จะฝึกจารเหล็กจารลงในแผ่นใบลาน หากพระภิกษุสามเณรรูปใดสามารถจารอักษรธรรมล้านนา หรือเขียนธรรมได้เป็นผูกแล้ว ความรู้เรื่องอักษรวิธีล้านนาก็ถือได้เป็นที่สุด

เพราะว่าการจารอักษรลงบนใบลานนั้น จะต้องเรียนรู้วิธีการทำใบลานเป็นเบื้องต้นก่อน วัดในล้านนาสมัยโบราณจึงนิยมที่จะปลูกต้นลานไว้เป็นจำนวนมาก เมื่อต้นลานยังไม่สูงเกินไป ก็จะคัดเลือกยอดลานที่งอกออกมาจากส่วนบนของลำต้น ธรรมชาติของต้นตาลและต้นลานนั้น เมื่อยอดใบงอกออกมาใหม่นั้น จะยังไม่แผ่ใบออก เป็นแผ่น จะยังคงรวมตัวกันอยู่อย่างนั้นเป็นเวลานานพอสมควร พระภิกษุสามเณรที่ต้องการใบลานมาเขียนธรรม ก็จะใช้ดอกไปมัดยอดลานไว้ก่อน จนกระทั่งใบลานโพล่อออกมาพื้นและเห็นก้านแล้วก็จะตัดมาให้พอประมาณ จากนั้นนำไปใส่กระบอกล้าง ใส่ น้ำลงไป

และนำไปหลามคือต้มจนสุกเพื่อให้มีความเหนียว แล้วนำมาคลี่ออกเป็นแผ่น ๆ ทับด้วยไม้และหินที่หนักไว้ประมาณ ๑ ปี แล้วนำมาตัดให้ได้ขนาดของคัมภีร์ ใช้เชือกดัดทำเส้นบรรทัด จึงจะนำมาเขียนธัมม์ได้

เมื่อใช้เหล็กจารเขียนตัวอักษรลงในใบลานแล้ว จะยังไม่เห็นตัวหนังสือ ต้องใช้เขม่าจากก้นหม้อที่ดำและหนา ขูดแล้วนำมาทาลงบนใบลานที่เขียนเสร็จแล้ว และทาด้วยน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันสนให้สะอาดอีกทีก็จะเห็นตัวหนังสือได้ชัดเจน เพราะเขม่าลงไปอุดอยู่ตามช่องที่เหล็กจารขีดลงไปนั่นเอง

พระภิกษุสามเณรในล้านนาสมัยก่อนนั้น ส่วนใหญ่มักจะจารอักษรธรรมล้านนาลงในใบลานได้ แต่ปัจจุบันงานศิลปประเภทนี้ไม่ค่อยมีผู้สืบทอดแล้ว

๒. การท่องจำบททำวัตรสวดมนต์ เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ก็จะมีการท่องจำบทสวดมนต์ขั้นสูงสืบทอดไป เป็นต้นว่าคาถาชินบัญชร คาถาปลาช่อน คาถาหาเมฆหลวง บทสวดพุทธานิเทศ บางสำนักก็มีการเรียนสวดเบิก คือการสวดที่มีทำนองไพเราะคล้ายกับเพลงประสานเสียง ซึ่งมีเฉพาะท้องถิ่นล้านนาเท่านั้น

๓. การแสดงพระธรรมเทศนา ก็จะมีการเรียนวิธีการเทศน์ระดับสูง จากการที่เคยฝึกเทศน์ธรรมวัตร ที่มีทำนองเรียบง่ายธรรมดา ก็จะเริ่มฝึกเทศน์มหาชาติซึ่งมีทำนองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ในขณะที่ฝึกเรียนเทศน์มหาชาตินี้ เนื้อความที่ปรากฏในคัมภีร์มหาชาติเวสสันดรนั้นเป็นวรรณกรรมชั้นสูงที่มีความไพเราะ เนื้อหาพรรณนาความได้ซาบซึ้ง จึงเป็นแนวทางแห่งการฝึกให้มีแนวคิดในอันที่จะแต่งวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ได้ เช่น การแต่งร่ายยาว การแต่งคร่าว การแต่งโคลง เป็นต้น

๔. การช่างฝีมือ บางวัดก็จะมีช่างฝึกพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดให้มีความรู้ในเชิงช่างนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านช่างไม้ ช่างปูน ช่างแกะสลัก บางแห่งก็มีช่างวาดด้วยจึงทำให้วัดต่าง ๆ มีพระภิกษุสามเณรที่สามารถช่วยทำงานในการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ เสนาสนะถาวรวัตถุต่าง ๆ ได้ แม้จะลาสิกขาบทออกไปเป็นฆราวาสแล้วยังใช้วิชานี้ไปประกอบสัมมาชีพได้เป็นอย่างดี”

การศึกษาของท่านครูบาวงค์

ท่านครูบาวงค์ก็ได้รับการศึกษาระบบวัดแบบบูรณาการดังที่กล่าวมา จนมีความรู้สามารถอ่านเขียนอักษรธรรมล้านนาและภาษาไทยกลางได้ ท่านกล่าวไว้ในประวัติว่า^{๑๙}

“สามเณรไชยลังกาและสามเณรอีก ๔ รูป พากันเรียนหนังสือ อักษรตั้งต้น

นโมพุทธานุ นโมธมมายุ นโมสังฆาย

อ อา อี อี กะ ฆะ ฌะ

คะ ณะ จะ ฌะ ฆะ ฌะ ญะ

ไปเรื่อย ๆ ถึงเข้าพรรษา เป็นพรรษาถ้วน ๒ อายุเณรไชยลังกาเข้า ๑๔ ปี เข้าปียี่เวลากลางพรรษาก็เรียนอักษรแจกไม้และเรียนสูตร^{๒๐} ไปเรื่อย ๆ เณรไชยลังกาก็เข้าปัญญาที่บจำ

^{๑๙} พระครูสิริสุตาภิรมณ์ (ศุภชัย สุทธิญาณ), พระชัยยะวงศานุสสติ, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๐,

หน้า ๖๒-๖๔,

^{๒๐} เรียนแจกไม้ คือการผสมอักษรด้วยสระ เรียนสูตร คือบทสวดมนต์ ๗ ตำนาน ๑๒ ตำนาน

หนังสือไม่ค่อยได้ ก็อุตส่าห์เรียนเรื่อยไป ส่วนกระดาษจักแต้มและเขียนหนังสือก็ ไม่มี ฉะนั้นพี่ทุหล้าก็พาเณรทั้งหลาย ใส่หีลั่วตวงเอาน้ำย่างรัก^{๒๑} มาทำกระดานไว้แต้มหนังสือ ไปเสาะหาไม้สักมาตากและปัดเป็นแป้น^{๒๒} แล้วเอาน้ำย่างรักมาทา เอาหินผามาตำเป็นผงร่อนเป็นมุก^{๒๓} ละเอียดแล้วเอาโรยใส่แป้นที่ทาร์กนั้นให้ทั่วแล้วทิ้งไว้สัก ๓ วัน แล้วเอาลูกสะบ้ามาบดให้เกลี้ยง จากนั้นก็เอาหินผามาโรยอีก แล้วขัดจนมันเกลี้ยง จนเอาดินสอเขียนเป็นตัวหนังสือได้,,,”

ในส่วนงานวรรณ ท่านก็มีความรู้ถึงขั้นออกแบบและควบคุมดูแลการก่อสร้าง เสนาสนะถาวรวัตถุในวัดได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏผลงานการสร้างวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม และพระเจดีย์ศรีเวียงชัย รวมไปถึงจนกระทั่งถึงวัดวาอาราม และสถานที่สาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้น จึงปรากฏว่าท่านครูบาวงศ์มีความรู้ทั้งด้านอักษรวิธีแบบล้าน การท่องจำบททำวัตรสวดมนต์ การแสดงพระธรรมเทศนา และการช่างฝีมือ ทุกประการ

ภายหลังจากที่ท่านได้รับการอุปสมบทเป็นครั้งที่ ๒ แล้ว ท่านได้ปฏิบัติตนเจริญรอยตามวัตรปฏิบัติของครูบาอาจารย์คือ ครูบาชัยลังการ ครูบาพรหมา ครูบาศรีวิชัย และครูบาอภิชัยชาวปี ที่ได้อบรมสั่งสอนท่านมาตามลำดับ จนกระทั่งท่านได้รับอาราธนาให้มาเป็นประธานทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม จนมีความมั่งคั่งดังปรากฏในปัจจุบันนี้

๒.๑๒ ตำแหน่งทางการคณะสงฆ์

๒.๑๒.๑ งานปกครอง

เมื่อแรกที่ท่านครูบาวงศ์ มาทำการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระพุทธรูปห้วยต้มนั้น วัดนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การดำเนินงานเพื่อขออนุญาตสร้างวัด และตั้งวัดต้องเป็นไปตามระเบียบของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้นพระภิกษุสามเณรในวัดนี้ทุกรูปจึงมีสังกัดอยู่วัดนาเลียง ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน โดยมีพระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรหมเสโน) เป็นเจ้าอาวาส ท่านครูบาวงศ์ได้รับการแต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาส จนกระทั่งเมื่อวัดพระพุทธรูปห้วยต้มได้รับการยกฐานะเป็นวัดถูกต้องตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปห้วยต้มตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็น รองเจ้าอาวาสวัดนาเลียง^{๒๔}

พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็น เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม^{๒๕}

๒.๑๒.๒ งานศึกษา

วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม เมื่อแรกเริ่มพัฒนาวัดขึ้นมาใหม่นั้นยังมีศรัทธาประชาชนที่ถวายการอุปถัมภ์บำรุงวัดน้อยมาก ต่อมาได้มีชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงทราบข่าวว่าท่านครูบาวงศ์มา

^{๒๑} การใส่หีลั่วตวง คือการกรีดต้นไม้รัก แล้วใช้ภาชนะเล็ก ๆ ตวงเอาน้ำย่างรักไว้ใช้ประโยชน์ เหมือนการกรีดยางพารา

^{๒๒} แป้นในที่นี้หมายถึงกระดานชนวนที่ใช้เขียนหนังสือเรียนหนังสือแบบโบราณ

^{๒๓} คือการตำหินชนวนที่เผาจนสุกให้ละเอียด เรียกว่ามุก

^{๒๔} ตราตั้งรองเจ้าอาวาสวัดนาเลียง โดยเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๕

^{๒๕} ตราตั้งเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม โดยเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ลงวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๓

พัฒนาวัดนี้ขึ้นจนมีความเจริญรุ่งเรือง ต่างพากันอพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่รอบบริเวณวัดเป็นจำนวนมากมายหลายหมู่บ้าน เมื่อมีลูกหลานที่เป็นผู้ชายก็ส่งเข้าไปเป็นศิษย์วัด บรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ซึ่งมีเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ พระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์ที่จะเข้ารับการศึกษาระดับปริยัติธรรม ท่านครูบาวงศ์จึงส่งไปเข้ารับการศึกษ ณ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดพวงคำ อำเภอเถลิง ต่อมาเมื่อจำนวนพระภิกษุสามเณรนักเรียนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ท่านจึงได้คิดริเริ่มสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมช่วยะวงศาพัฒนา แผนกสามัญศึกษา ขึ้น ณ วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม เปิดสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในระดับนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก แผนกสามัญศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งหมด ประมาณ ๒,๐๐๐,๐๐๐,๐๐ บาท

ในขณะเดียวกัน ก็มีบรรดาลูกหลานชาวบ้านอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มาสมัครเป็นศิษย์วัด และอีกส่วนหนึ่งก็เป็นเด็กผู้หญิง ซึ่งเด็กเหล่านี้ก็ต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้ตามวัยของเขา ท่านครูบาวงศ์จึงได้สร้างโรงเรียนบ้านพระบาทห้วยต้มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อสงเคราะห์บรรดาบุตรหลานของชาวบ้านเหล่านี้ ท่านได้รับการสงเคราะห์งานการศึกษาในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๕๒๑	เป็น	ประธานอุปถัมภ์โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพวงคำ
พ.ศ. ๒๕๓๓	เป็น	เจ้าสำนักศาสนศึกษาวัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม
พ.ศ. ๒๕๓๔	เป็น	ประธานสร้างโรงเรียนบ้านพระพุทธรบาทห้วยต้ม
พ.ศ. ๒๕๔๕	เป็น	ผู้จัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม
พ.ศ. ๒๕๔๖	เป็น	ประธานกรรมการอำนวยการสนามสอบธรรม สนามหลวงสนามสอบวัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม

๒.๑๒.๓ งานเผยแผ่

ท่านครูบาวงศ์ เริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งที่ท่านอุปสมบทใหม่ ๆ โดยการเดินธุดงค์ไปตามป่าเขาผ่านหมู่ชาวกระเหรี่ยงในท้องที่จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ตาก แม่ฮ่องสอน และชายแดนประเทศพม่า ท่านได้อบรมสั่งสอนให้ชาวเขาเคารพนับถือพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามแนวคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนกระทั่งท่านได้มาจำพรรษาเป็นการถาวร ณ วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม ท่านก็ได้ดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย ทั้งในด้านการเทศนา การอบรมศีลธรรม และการประพันธ์ผลงานการประพันธ์ที่โดดเด่น เช่น คร่าว์ก้อมคำสอน ครูบาวงศ์ ธรรมมังคละสร้อย เป็นต้นความละเอียดเรื่องนี้จะกล่าวในบทต่อไป

๒.๑๒.๔ งานสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์

งานสาธารณูปการ คืองานการก่อสร้าง บูรณพัฒนาปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม ท่านครูบาวงศ์ ได้เริ่มต้นที่วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม และขยายวงกว้างออกไปตามวัดต่าง ๆ ที่ท่านเห็นสมควรจนมีวัดในสาขาของวัดพระพุทธรบาทห้วยต้มเป็นจำนวนมากมาย ในส่วนของงานสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้สร้างโรงเรียน สถานือนามัย โรงพยาบาล ศาลาพักร้อน ตั้งหมู่บ้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก ความละเอียดเรื่องนี้จะกล่าวในบทต่อไป

๒.๑๓ ลำดับการจำพรรษา

ท่านครูบาวงศ์ บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรฝ่ายอรัญญวาสี คือมีข้อปฏิบัติ เน้นหนักไปในทางวิปัสสนาธุระ จำพรรษาอยู่ในวัดป่าเป็นส่วนใหญ่ และได้ออกเดินธุดงค์แสวงหา ความสัจดีวิเวกเพื่อให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ก่อนที่ท่านจะมาจำพรรษาเป็นการถาวร ณ วัด พระพุทธบาทห้วยต้ม ท่านได้จาริกธุดงค์ไปจำพรรษาในที่ต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

ตารางแสดงลำดับการจำพรรษาของครูบาวงศ์ ^{๒๖}

พ.ศ.	สถานที่จำพรรษา
๒๔๗๕	วัดห้วยแม่บางแบ่ง ชายแดนประเทศพม่า
๒๔๗๖ - ๒๔๗๘	วัดจอมหมอก ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
๒๔๗๙	วัดห้วยเปียง อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
๒๔๘๐	วัดไม้ตะเคียน อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
๒๔๘๑ - ๒๔๘๒	วัดห้วยเปียง อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก
๒๔๘๓	วัดห้วยหละ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๒๔๘๔ - ๒๔๘๘	วัดป่าพลู ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๒๔๘๙ - ๒๔๙๒	วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน
๒๔๙๓ - ๒๔๙๘	วัดแม่ตำ ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง
๒๔๙๙ - ๒๕๐๑	วัดห้วยน้ำอุ่น ตำบลแม่ตื่น อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน
๒๕๐๒	วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลเถลิง อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน
๒๕๐๓ - ๒๕๔๓	วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน

๒.๑๔ กิจวัตรประจำวันของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) ^{๒๗}

ตารางแสดงกิจวัตรประจำวันของครูบาวงศ์

เวลา	กิจวัตร
๐๖.๐๐ น.	สวดมนต์ไหว้พระ อธิษฐานบาตร
๐๖.๓๐ น.	รับอาหารบิณฑบาต อบรมธรรมะแก่สาธุชนที่มาทำบุญตักบาตรทุกวัน
๐๗.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเช้า
๐๘.๐๐ น.	สวดมนต์หลังภัตตาหารเช้า
๐๘.๓๐ น.	พักผ่อนอิริยาบถ
๐๙.๐๐ น.	ต้อนรับศรัทธาสาธุชนที่มานมัสการ และตรวจงานการก่อสร้าง
๑๑.๐๐ น.	ฉันภัตตาหารเพล
๑๓.๐๐ น.	พักผ่อนอิริยาบถ

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรณ พรมเสโน), เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เจ้าคณะตำบลนาทราย เขต ๒, ๕ มิถุนายน ๒๕๔๙,

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูอุปลัมภังสังกิจ (คำจันทร์ ปภสฺสโร), รองเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เจ้าคณะตำบลนาทราย เขต ๑, ๕ มิถุนายน ๒๕๔๙,

เวลา	กิจวัตร
๑๔.๐๐ น.	แสดงพระธรรมเทศนาโปรดสาธุชนที่มาทำบุญ (เฉพาะวันพระ)
๑๖.๐๐ น.	ออกตรวจงานการก่อสร้างภายในวัดหรือนอกวัด
๑๙.๐๐ น.	สรงน้ำ
๒๐.๐๐ น.	ทำวัตรสวดมนต์เย็น เจริญสมาธิกรรมฐาน ร่วมกับพระภิกษุสามเณร
๒๑.๐๐ น.	อบรมพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด
๒๒.๐๐ น.	สวดมนต์ไหว้พระในห้องนอน เข้านอน ทัก ตรวจทานบทสวดมนต์ ออกแบบการก่อสร้าง
๒๔.๐๐ น.	จำวัด

๒.๑๕ สมณศักดิ์

ผลแห่งกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ เป็นเหตุให้ท่านครูบาวงศ์ได้รับการยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์ในตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๔

ได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็น“**พระครูใบฎีกา**” ฐานานุกรมในพระราชสุตาจารย์บริหารจามเทวี ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี สังฆปาโมกข์ (เจ้าพระสิงขระ อภิวิโส) อดีตเจ้าอาวาสวัดจามเทวี และอดีตเจ้าคณะจังหวัดลำพูน

พ.ศ. ๒๕๓๐

ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรรองเจ้าอาวาสวัดราชบุรุษ ในราชทินนามที่ “**พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์**”

พ.ศ. ๒๕๔๐

ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราชบุรุษชั้นโท ในราชทินนามเดิม

๒.๑๖ เกียรติคุณ

จากผลงานการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ ที่ท่านครูบาวงศ์ได้ปฏิบัติบำเพ็ญมา เป็นเหตุให้ท่านได้รับรางวัลเกียรติคุณต่าง ๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๐

พระราชสุตาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ได้มอบเกียรติบัตรแต่งตั้งท่านเป็นกรรมการพัฒนาท้องถิ่น เขตอำเภอลี่ จังหวัดลำพูน นับตั้งแต่นั้นมาคณะศรัทธาและศิษยานุศิษย์จึงถวายสมัญญานามแด่พระคุณท่านด้วยความเคารพว่า “**ครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา**”

พ.ศ. ๒๕๓๔

สมเด็จพระมหานายก ประมุขสงฆ์แห่งนิคมลวตตะ ประเทศศรีลังกา ประทานประกาศเกียรติคุณ ในฐานะผู้ส่งเสริมพระพุทธศาสนาดีเด่น

พ.ศ. ๒๕๓๖

มูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดเชียงใหม่ ถวายรางวัล “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ในฐานะบุคคลที่มีผลงานการส่งเสริม พัฒนาพระพุทธศาสนา กิจการสาธารณะ มีความวิริยะเสียสละเพื่อสังคม และเป็นแบบอย่างที่ดี มีปฏิภาณเจริญรอยตามเยี่ยงครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญพัฒนาแห่งล้านนาไทย

พ.ศ. ๒๕๓๙

พระราชธีราภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน และนายสุรชัย จงรักษ์ นายอำเภอทุ่งหัวช้าง น้อมถวายรางวัล “คนดีศรีทุ่งหัวช้าง”

พ.ศ. ๒๕๔๒

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ น้อมถวายโล่เชิดชูเกียรติเป็นศิลปินดีเด่น จังหวัดลำพูน สาขาศิลปะสถาปัตยกรรม

พ.ศ. ๒๕๔๒

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกทรงประทานรางวัลเสาเสมอธรรมจักร ประกาศเกียรติคุณ ในฐานะบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา สาขาส่งเสริมการพัฒนาชุมชน

๒.๑๗ ผลงานของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์)

พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) นับเป็นพระอริยสงฆ์รูปหนึ่งของล้านนา ได้รับฉายานามว่า “เทพเจ้าชาวกระเหรี่ยง” พระคุณท่านได้เจริญรอยตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และได้ทุ่มเทเสียสละให้กับงานพระพุทธศาสนา สงเคราะห์ชุมชนมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ปรากฏผลงานให้เห็นเป็นประจักษ์พยานจำนวนมาก หากแบ่งงานตามองค์การปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๔ ประการ คือ งานปกครอง งานศึกษา งานเผยแผ่ และงานสาธารณูปการ ผลงานของท่านมีดังนี้

๒.๑๗.๑ ผลงานด้านการปกครอง

วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม นับเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในอำเภอถ้ำ อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้นชาวเขาเผ่า กระเหรี่ยงจึงถือว่าวัดพระพุทธบาทห้วยต้มเป็นศูนย์ของการศึกษาธรรมะ และการอบรมกริยามารยาท จึงนิยมส่งบุตรหลานมาเป็นศิษย์วัด บรรพชาเป็นสามเณร อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ปีหนึ่ง ๆ มีสถิติพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ รูป/คน

ธรรมดาของการอยู่ร่วมกันย่อมมีปัญหา และความขัดแย้งต่าง ๆ แต่อาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเมตตาธรรมของท่านครูบาวงศ์ ท่านได้ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดด้วยหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ กล่าวคือ ท่านไม่เคยลงโทษพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดถึงขั้นเฆี่ยนตี แต่จะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนตามหลักของเมตตา และตั้งความปรารถนาที่จะส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด ได้รับความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตอนาคตอันเป็นหลักของภุมมา หากมีผู้ใดที่ประสบความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตก่อนโมทนาส่งเสริม ยกย่องให้ปรากฏเกียรติคุณอันเป็นหลักของมุทิตา หรือมีผู้ใดไม่อยู่ในโอวาทคำสอน ประพฤติตนไปในทางที่ต้องลาสิกขาบท หรือออกจากวัดไปด้วยเหตุใดก็ไม่ว่ากล่าวซ้ำเติม แต่คอยให้กำลังใจ และแนะนำให้ประพฤติดนในทางที่ดีสืบไป อันเป็นหลักของอุเบกขา เป็นเหตุให้วัดพระพุทธบาทห้วยต้มมีความสงบร่มเย็น ไม่เคยปรากฏอภิการณ์มลทินใดในวัดนี้เลย ท่านครูบาวงศ์ได้จัด ระบบการปกครองวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ดังนี้

๑. แต่งตั้งรองเจ้าอาวาส รับสนองงานด้านต่างๆ จากเจ้าอาวาสไปปฏิบัติ

๒. แบ่งการปกครองออกเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีพระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งจาก เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองดูแล

๓. แต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อช่วยกันบริหารงานของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

๔. ประชุมพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด และคณะกรรมการวัด ร่างระเบียบการปกครองวัดขึ้นมาใช้ในการปกครองวัด^{๒๘}

๕. ใช้กติกาวัดของพระสงฆ์จังหวัดลำพูน เป็นหลักในการปกครองวัดร่วมกับระเบียบการปกครองวัด^{๒๙}

๖. เมื่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนาแล้ว ได้มอบหมายให้อาจารย์ฝ่ายปกครอง ช่วยอบรมและควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณรนักเรียนอีกส่วนหนึ่ง^{๓๐}

นอกเหนือไปจากการปกครองดูแลวัดพระพุทธรูปห้วยต้มแล้ว ท่านครูบาวงศ์ยังได้แผ่เมตตาธรรมไปถึงชาวบ้านพระพุทธรูปห้วยต้มทุกครัวเรือน นับตั้งแต่มีประชาชนชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงอพยพมาอยู่รอบๆ บริเวณวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม ท่านได้จัดสรรที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน มีการวางแผนแปลนผังหมู่บ้านและถนนหนทางไว้เป็นอย่างดี เมื่อชาวบ้านได้รับเมตตาธรรมจากท่านก็เจริญรอยตามท่าน คือ ประชาชนในหมู่บ้านพระพุทธรูปห้วยต้มทุกครัวเรือนไม่ทานอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อสัตว์ อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขเสมอมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้^{๓๑}

๒.๑๗.๒ ผลงานด้านการศึกษา

ดังได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม มีพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดจำพรรษาและพักอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับประชาชนบ้านพระพุทธรูปห้วยต้มก็มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าครัวเรือน รวมไปถึงบุตรหลานของชาวบ้านอื่น ๆ ซึ่งเลื่อมใสในวัตรปฏิบัติของท่านครูบาวงค์ บิดามารดามานำฝากเป็นศิษย์วัด และบรรพชาเป็นสามเณร อยู่ในวัดพระพุทธรูปห้วยต้มอีกเป็นจำนวนมาก บรรดาเยาวชนเหล่านี้ต้องได้รับการศึกษาเล่าเรียน ท่านครูบาวงค์จึงได้ดำเนินการจัดหาที่เรียนให้กับเด็ก ๆ เหล่านี้

๒.๑๗.๒.๑ ผลงานด้านการจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณร

เมื่อวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม มีพระภิกษุสามเณร ที่ต้องการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมมีเป็นจำนวนมาก ท่านครูบาวงค์ได้จัดรถรับส่งบริการพระภิกษุสามเณรดังกล่าวไปเข้ารับการศึกษาน ณ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดพวงคำ ต่อมาเมื่อจำนวนพระภิกษุสามเณรมีมากขึ้น ท่านจึงได้จัดสร้างอาคารเรียนโลกะวิทูและดำเนินการขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ขึ้น ณ วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม ได้รับการอนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนแห่งนี้เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ตามใบอนุญาตเลขที่ ๑๙/๒๕๔๓ เปิดสอนพระปริยัติธรรม ๓ แผนกคือ

๑. พระปริยัติธรรม แผนกธรรม เปิดสอนในระดับนักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก

^{๒๘} รายละเอียดดูภาคผนวก หน้า ๑๘๘

^{๒๙} รายละเอียดดูภาคผนวก หน้า ๑๙๑

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหานันท ญาณวชิโร (ป.ธ. ๕, น.ธ. เอก, พธ.บ.) ครูใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงศาพัฒนา , ๕ มิถุนายน ๒๕๔๙,

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายบุญเลื่อน นันตะเปีย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒, ตำบลนาทราย อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน, ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๙,

๒. พระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปิดสอนในระดับชั้นบาลีไวยากรณ์ บาลีประโยค ๑ - ๒ ประโยค ป,ธ, ๓ และประโยค ป,ธ, ๔

๓. พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๑ - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

ปัจจุบันมีพระครูอุปลัมภังค์สังฆกิจ เป็นผู้จัดการ พระมหานันท ญาณวชิโร เป็นครูใหญ่ มีนักเรียนพระภิกษุสามเณรจำนวน ๑๐๐ กว่ารูป นับได้ว่าเป็นการสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านให้ได้มีที่ศึกษาเล่าเรียน และช่วยแบ่งเบาภาระเรื่องการศึกษาของทางราชการ ได้เป็นอย่างดี

สัมฤทธิ์ผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยวงศาพัฒนา ๓ ปี ย้อนหลัง มีดังนี้^{๓๒}

ที่	ปีการศึกษา	จำนวนนักเรียนพระปริยัติธรรม		
		แผนกธรรม/รูป	แผนกบาลี/รูป	แผนกสามัญศึกษา/รูป
๑	ปีการศึกษา ๒๕๕๑	๑๕๕	๕๑	๑๕๕
๒	ปีการศึกษา ๒๕๕๐	๑๕๔	๕๖	๑๕๔
๓	ปีการศึกษา ๒๕๔๙	๑๒๔	๓๙	๑๒๔

๒.๑๗.๒.๒ ผลงานด้านการจัดการศึกษาของเด็กนักเรียน

ความที่บ้านพระบาทห้วยต้มเป็นหมู่บ้านใหญ่ มีจำนวนประชากรอยู่อาศัยเป็นจำนวนประมาณ ๕,๐๐๐ กว่าคน จึงทำให้มีบรรดาบุตรธิดาหลานของชาวบ้านอยู่เป็นจำนวนมาก เด็กเหล่านี้ไม่มีที่ศึกษาเล่าเรียน ท่านครูบาวงศ์จึงได้จัดตั้งโรงเรียนบ้านพระบาทห้วยต้มขึ้น ณ บริเวณใจกลางหมู่บ้าน แล้วมอบให้กับทางราชการ ปัจจุบันโรงเรียนนี้เปิดทำการสอนในระดับชั้นอนุบาล - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ มีนักเรียนประมาณ ๓๐๐ กว่าคน

นอกเหนือไปจากนี้ท่านครูบาวงศ์ยังได้สร้างอาคารเรียน อาคารหอประชุมให้กับโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง และตาก อีกเป็นจำนวน ๓๗ โรง นับได้ว่าเป็นผลงานการศึกษาสงเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมืองเป็นอย่างมาก

๒.๑๗.๓ ผลงานด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นับเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ ท่านครูบาวงศ์ได้ทำหน้าที่นี้อย่างดีที่สุด จึงปรากฏว่ามีบรรดาพุทธศาสนิกชนที่เคารพเลื่อมใสท่านเป็นจำนวนมาก รายละเอียดจะกล่าวถึงในบทต่อไป

๒.๑๗.๔ ผลงานด้านสาธารณูปการ

งานสาธารณูปการ คือ งานก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม และสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ ผลงานด้านนี้ของท่านครูบาวงศ์ มีมากมาย นับเป็นมูลค่าประมาณ ๑๒๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐ บาท

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระมหานันท ญาณวชิโร (ป,ธ, ๕, น,ธ, เอก, พธ,บ.) ครูใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยวงศาพัฒนา , ๑๖ มกราคม ๒๕๕๐,

ความละเอียดของผลงานการศึกษา การเผยแพร่ และการสาธารณูปการนั้นจัดเป็นผลงานที่โดดเด่นของท่านครูบาวงศ์ จะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไปซึ่งว่าด้วยผลงานการสงเคราะห์ชุมชนของท่านในด้านต่าง ๆ

๒.๑๘ พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) มรณภาพ

พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ถือกำเนิดเมื่อวันอังคาร วันที่ ๒๒ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ นับถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ ท่านมีอายุย่างเข้า ๘๗ ปี นับเป็นพระมหาเถระที่มีอายุพรรษามากุณหนึ่งของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน เป็นธรรมาของสังฆาร ที่มีชาติธรรม คือการเกิด ชราธรรม คือการแก่ พยาธิธรรม คือโรคร้ายไข้เจ็บเข้าเบียดเบียน และพบกับมรณธรรม คือการสูญสิ้นชีวิตจากโลกนี้ไปในที่สุด

เมื่อวันที่ ๑๑ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ท่านครูบาวงศ์ได้อาพาธ มีอาการอ่อนเพลีย จำอะไรไม่ค่อยได้ คณะศิษย์ได้อารธนาเข้ารับการรักษาน ณ โรงพยาบาลลานนาจังหวัดเชียงใหม่ แพทย์ได้ถวายการรักษาจนอาการท่านดีขึ้น และเตรียมจะกลับวัดในวันที่ ๑๕ พฤษภาคม แต่ปรากฏว่าในคืนวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ท่านมีอาการอ่อนเพลีย หายใจ ไม่ออก เจ็บแน่นหน้าอก แพทย์ตรวจพบว่าท่านอาพาธด้วยโรคหัวใจ จึงอารธนาท่านเข้ารับการรักษานในห้องผู้ป่วยหนัก แพทย์ได้เจาะช่องท้องเพื่อระบายปัสสาวะออก อาการของท่านดีขึ้นเล็กน้อย

วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรหม พรหมเสโน) และพระครูอุปถัมภ์สังฆกิจ (คำจันทร์ ปภสสโร) และศิษย์ได้มาเยี่ยมมัสการท่านครูบาวงศ์ สันทนาภิพระเถระทั้ง ๒ ได้เป็นอย่างดี เวลา ๑๓ นาฬิกาเป็นต้นไป ท่านเริ่มมีอาการทรุดลง หายใจไม่สะดวก ความดันโลหิตต่ำ แพทย์ลงความเห็นว่าควรอารธนาท่านเข้ารับการรักษาน ณ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ ซึ่งมีเครื่องมือแพทย์พร้อมกว่าเมื่อถึงโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ คณะแพทย์ได้ถวายการรักษา พบว่าท่านมีลิ้นเลือดอุดตันที่เส้นเลือดหัวใจข้างขวา ไตไม่ทำงาน ปอดอักเสบ และมีไข้สูง แพทย์ได้ถวายการรักษาด้วยวิธีบอลลูนหัวใจ อาการท่านดีขึ้นบ้าง เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. อาการท่านเริ่มทรุดลงอีกครั้งคณะแพทย์ได้ถวายการรักษาอาการท่านอย่างสุดความสามารถ จนกระทั่งถึงเวลา ๐๑.๑๐ น. ของวันที่ ๑๗ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ อันเป็นวันวิสาขบูชา ปีที่องค์การสหประชาชาติประกาศยกวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญของโลก พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ได้มรณภาพลงด้วยอาการอันสงบ สิริรวมอายุได้ ๘๗ ปี บรรพชาเป็นสามเณรได้ ๙ ปี อุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ ๖๗ พรรษา เหลือไว้เพียงแต่อนุสรณ์สถานแห่งคุณงามความดีที่ท่านได้ปฏิบัติบำเพ็ญมา ปัจจุบันคณะศิษย์ได้ประดิษฐานสรีระของท่านครูบาวงศ์ไว้ ณ วิหารพระเมืองแก้ว วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เพื่อเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชน สืบต่อไป

๓. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๑) แนวคิดศีล ๕

เบญจศีล แปลว่า ศีล ๕ ได้แก่

๑.ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการ ฆ่า การเบียดเบียน การทำร้ายร่างกายคนและสัตว์ แล้วมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความปรารถนาดี และสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสัตว์อื่น

๒.อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการ ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมยหรือโจร อันได้แก่ ลัก ฉก ชิง วังราว ชูกรรโชก ชูเชิญ ปล้น จี้ ตู ฉ้อโกง หลอก ลวง ปลอม ตระบัด เบียดบัง สับเปลี่ยน ลักลอบ ยักยอก และรับสินบน แล้วเป็นผู้มีความขยันประกอบสัมมาชีพ บริจาคทาน และเคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น

๓.กาเมสุ มิจฉาราวา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดินกามบุคคล ต้องห้ามสำหรับฝ่ายชาย คือ

(๑) ภรรยาคนอื่น

(๒) ผู้หญิงที่ยังอยู่ในความอุปการะของผู้อื่น (ต้องพึงพาอาศัยผู้อื่นอยู่)

(๓) ผู้หญิงที่จารีตต้องห้าม (แม่ ย่า ยาย พี่สาว น้องสาว ลูกสาว พี่หญิงผู้เยาว์

บุคคลที่ต้องห้ามสำหรับฝ่าย หญิง คือ

(๑) สามีคนอื่น

(๒) ชายจารีตต้องห้าม (พ่อ ปู่ ตา พี่ชาย น้องชาย ลูกชาย พระภิกษุ สามเณร ชายผู้เยาว์)

ทั้งฝ่ายชายและฝ่าย หญิงไม่ใช่เฉพาะ ห้ามแต่ร่วมสังวาสเท่านั้น แม้แต่การเคล้าคลึง การพุดเกี้ยวพาราสี หรือการแสดงอาการ ปฏิพัทธ์แม้แต่ด้วยสายตาดูสบตาเป็นต้น ก็ชื่อว่า การละเมิดศีลข้อนี้แล้ว เมื่อไม่ล่วงละเมิดศีลข้อนี้แล้วเป็นผู้สาธุในกามยินดีแต่ในภรรยาของตนเท่า นั้น (สทาร์สันโดษ) จงรักภักดีแต่ในสามีของตน (ปติวัตร) ถ้ายังไม่ได้แต่งงานก็ต้องมีกามสังวร ตั้งตนอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันดีชนิดที่ว่า "เข้าตามตรอกออกตามประตู"

๔.มูสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูด เท็จ อันได้แก่คำปด ทวนสาบาน ทาเลห์กระเทห์ มารยา ทากิเลส เสริมความสามัคคีพุดเสียดแทง สับปลับ ผิดสัญญา เสียสัตย์ และคินคา แล้ว เป็นผู้รักสัจจะจะพูดแต่คำสัตย์จริงด้วยความจริงใจและปรารถนาดี มุ่งหวังดีต่อผู้ฟัง

๕.สุรา เมรยะมัชชะปมาทัญฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อันได้แก่ น้ำสุรา เมรัย เครื่องดื่มมึนเมาอื่น ๆ และการเสพยาเสพติดอื่นๆ เช่น ฝิ่น เฮโรอีน กัญชา ยาบ้า หรือแม้แต่บุหรี่ แล้วเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะในการประกอบกิจการทั้งปวง และเป็นผู้ไม่ประมาทในชีวิตในการงาน ในวัย ในเพศ

ศีล ๕ นับว่าเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน มุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นมนุษย์อันจะได้เป็นสมาชิกที่ของสังคม ความสงบสุขในสังคมแต่ละวันจะเกิดขึ้นได้ก็อาศัยหลักมนุษยธรรม หรือ แต่ละคนเป็นคนเต็มคนนั่นเอง

ผลกรรมเมื่อผิดศีล ๕

ผิดศีลข้อ ๑ (ฆ่าสัตว์,เบียดเบียนทำร้ายสัตว์,กักขังทรมานสัตว์) ผลกรรมคือ

๑. มักมีปัญหาลุสสุขภาพ ขี้โรค มีโรคเรื้อรัง รักษาไม่หาย รักษายุ่งยาก

๒. มีอุบัติเหตุบ่อยๆ อาจมีอุปมาตกรรม คือกรรมตรวน ทำให้ตายก่อนอายุขัย

๓. อาจพิกลพิการ มีปัญหาร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สมประกอบ

๔. กำพร้าพ่อแม่ คนใกล้ชิดตัวโดนฆ่า

๕.อายุสั้น ตายทรมาน ตายแบบเดียวกับที่ไปฆ่าไปทรมานสัตว์ไว้

๖. อปลักษณ์ มีปมด้อยด้านสังขาร

แนะนำหนทางทุเลา -- ตั้งสัจจะว่าจะพยายามไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายหรือเบียดเบียน ไม่แก้ง ไม่กักขัง วางๆก็ไถ่ชีวิตสัตว์ เช่นไปตลาดซื้อปลาที่เค้ากำลังจะขายให้คนไปทำกิน ให้เราซื้อไปปล่อยในเขตอภัยทาน (ทำน้ำของวัด) หรือ ซื้อยาสมุนไพร ยาแผนปัจจุบันไปให้ถวายพระที่วัด หรือไปตามโรงพยาบาลทั้งของคนปกติและ ของสงฆ์เพื่อบริจาคค่ารักษา หรือรับอุปถัมภ์ค่ารักษาพยาบาล บริจาคเลือดและร่างกายให้สภากาชาดไทยหรือตามโรงพยาบาลต่างๆ และอื่นๆตามแต่ท่านจะสะดวก และตามกำลัง

ฝึกศีลข้อที่ ๒ (ลักทรัพย์ ขโมย ฉ้อโกง ยักยอก ทำลายทรัพย์) ผลกรรมคือ

๑. ธุรกิจไม่เจริญก้าวหน้า เจ้ง ขาดทุน ผิดเคือง โดนโกง
๒. มีแต่อุบัติเหตุให้เสียทรัพย์สิน ต้องชดใช้ให้คนอื่นอย่างไรเหตุผล
๓. ทรัพย์หายบ่อยๆหลังลืมทรัพย์วางไว้ไม่เป็นที่ หากไม่เจอ
๔. มีคนมาฉกฉวยทรัพย์เรื่อยๆทั้งคนใกล้ตัวและคนทั่วไป
๕. ลูกหลานแย่งชิงมรดก โดนลักขโมยบ่อยๆ
๖. ตระกูลอับจนไม่มีที่สิ้นสุด มีแต่คนมาทำลายทรัพย์

แนะนำหนทางทุเลา -- ตั้งสัจจะไม่ยุ่งกับทรัพย์สินของคนอื่น หากอยากได้ให้ขอเสียก่อน จนกว่าเจ้าของจะอนุญาตด้วยความเต็มใจ หมั่นทำบุญสังฆทาน บริจาคค่าน้ำค่าไฟวัด เพื่อที่ศาสนาจะได้ไม่ขาดแคลนปัจจัยส่งผลบุญให้เราไม่ขัดสน มอบทุนการศึกษาแต่ผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ผลบุญทำให้เรามีปัญญาที่จะหาทรัพย์อย่างสุจริต รวมทั้งตั้งสัจจะที่จะมีสัมมาอาชีพไม่ฉ้อโกงใครแม้แต่สิ่งเดียว และอื่นๆตามแต่ท่านจะสะดวกและตามกำลัง

ฝึกศีลข้อ ๓ (ประพฤติผิดในกาม ผิดลูกเมียเขา ล่วงเกินบุตรธิดาของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต แย่งคนรักของคนอื่น กีดกันความรักคนอื่น นอกใจคู่ครอง หลอกหลวง ช่มชู้ ค่าประเวณี ล่วงเกินทางเพศต่างๆ) ผลกรรมคือ

๑. หากคู่ครองไม่ได้ ไม่มีใครเอา หน้าตาอัปลักษณ์ โดนเพศตรงข้ามล้อเลียนจนมีปมด้อย
๒. เป็นหม้าย ผัวเมียตายจาก ผัวหย่าเมียร้าง คบใครก็มีเหตุให้หย่าร้างเลิกรา
๓. คนรักนอกใจ คนรักมีชู้ มีเมียน้อย คบใครก็เจอแต่คนเจ้าชู้ โดนหลอกฟัน ท้องไม่รับ เสียตัวฟรีโดนช่มชู้
๔. ไม่มีมิตรจริงใจ เพื่อนฝูงไม่รัก พี่น้องก็ไม่รัก พ่อแม่ทอดทิ้ง ชีวิตขาดความอบอุ่น มีแฟนก็ไม่มีใครจริงจังด้วย ครอบครัวไม่อบอุ่น
๕. มีความผิดปกติทางเพศทางร่างกาย ทางจิตใจ ถูกกีดกันทางความรัก สังคมไม่ยอมรับความรักของตน มีความรักหลๆซ้อนๆ
๖. ต้องมีเหตุพลัดพรากจากคนรักและของรักอยู่เสมอ (ก่อนเวลาอันควร)

แนะนำหนทางทุเลา -- ตั้งสัจจะว่าจะไม่ทำผิดเรื่องทางเพศ ไม่ทำให้ใครรู้สึกผิดหวังเสียใจในเรื่องความรัก ไม่กีดกัน ไม่คิดแย่งหรือไปรักกับคนรักของใคร ไม่คิดทำร้ายความรู้สึกคนรัก ไม่ล่วงเกินบุตรธิดาของใครก่อนได้รับอนุญาต รักเดียวใจเดียว ไม่นอกใจไม่มีกิ๊ก พอใจในคู่ครองของตนเองหมั่นทำบุญถวายเทียนคู่ให้วัด ถวายธูปประดับวัด ช่วยออกค่าใช้จ่ายงานแต่งงานและอื่นๆตามแต่ท่านจะสะดวกและตามกำลัง หรือให้ธรรมะด้านความรักแก่คู่รักที่รู้จัก เอาใจใส่คู่ครองคนรัก เอาใจใส่พ่อแม่ของตนเอง หากรักพ่อแม่เอาใจใส่พ่อแม่อย่างดีจะได้รับผลบุญทำให้ความรักของเราสดใสไม่เจ็บช้ำ

หากทรมานพ่อแม่ ทำอย่างไรกับพ่อแม่ไว้ ต่อไปชีวิตรักก็จะเลวร้ายพอกับความรู้สึกเสียใจของพ่อแม่ที่เราได้กระทำไว้

ผิดศีลข้อ ๔ (โกหก ปลิ้นปล้อน กลับคำ ไม่มีสัจจะ หลอกลวงผู้อื่น ใส่ร้ายผู้อื่น ยุแหยงให้คนแตกกัน ใช้วาจาดูหมิ่น พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ ขี้โม้ นินทา ด่าทอ ด่าพ่อลื้อแม่ ด่าและเถียงผู้มีพระคุณ ผิดสัญญา สาบานแล้วไม่ทำตาม) ผลกรรมคือ

- ๑.ปากไม่สวย ฟันไม่สวย มีกลิ่นปาก มีปัญหาเรื่องปากเรื่องฟันอยู่เนืองนิตย์
- ๒.มีแต่คนพูดให้เสียหาย มีคนซุบซิบนินทาเรื่องของเรา มีคนคอยใส่ร้ายดูหมิ่นและส่อเสียดเราอยู่เสมอ
- ๓.ไม่มีใครจริงใจด้วย มีแต่คนมาพูดจาหลอกลวง ผิดสัญญาต่อเรา
- ๔.เกิดในสังคมที่พูดแต่คำหยาบคำส่อเสียดปลิ้นปล้อน นินทาอยู่เนืองนิจ เพียงตื่นมาก็พบเจอความไม่เป็นมงคล (สังคมที่ปากไม่เป็นมงคล)
- ๕.หลงเชื่อคนอื่นได้ง่าย โดนหลอกได้ง่าย ไม่มีความระวังเวลาโดนโกหก
- ๖.ไม่มีใครเชื่อถือในคำพูดของเรา เป็นคนที่พูดอะไรแล้วคนเมิน พูดตื๊อๆขัดๆ นึกจะพูดอะไรก็ได้ตั้งใจ

แนะนำหนทางทุเลา — ตั้งสัจจะว่าจะไม่พลั้งปากโกหกหรือส่อเสียด นินทา ยุแหยงใคร ไม่ด่าใคร พูดตามความเป็นจริงทุกอย่าง สิ่งใดควรพูดก็ควรพูด ไม่ควรพูดก็อดทนไว้ ไม่ด่าไม่เถียงไม่นินทาผู้มีพระคุณเช่นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ให้คำสัญญาใครไว้ต้องรักษา อย่าสาบานอะไรพร่ำเพรื่อ วางๆก็ออกค่าใช้จ่ายให้คำทำพินแก่คนยากคนจนและอื่นๆตามแต่ท่านจะสะดวกและตามกำลัง หมั่นให้สังฆธรรมความจริงแก่คนทั่วไป พูดแต่ธรรมะ สอนธรรมะอยู่เสมอ หมั่นพูดหรือเผยแพร่ธรรมะให้คนอื่นฟังบ่อยๆ ทำตัวให้มีธรรมะให้มีสัจจะ พูดอะไรก็ไม่ผิดคำพูดไม่กลับคำ ไม่หลอกลวงใคร คนจะเชื่อถือมากขึ้น

ผิดศีลข้อ ๕ (ดื่มของมึนเมา เสพยาเสพติด ให้อาเสพติด ให้ของมึนเมา ขายของมึนเมา ขายยาเสพติด) ผลกรรมคือ

- ๑.สติปัญญาไม่ดี ขี้หลงขี้ลืม เรียนไม่เก่ง อ่านหนังสือไม่จำ อ่านยังงี้ก็ไม่เข้าใจ
๒. เกิดในตระกูลที่โง่เขลา เต็มไปด้วยอบายมุข
๓. หากกรรมหนักจะเกิดเป็นเอด ปัญญาอ่อน เป็นโรคทางปัญญา
๔. ลูกหลานสำมะเลเทเมา มีลูกหลานติดยาเสพติด
๕. เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ไม่มีสติระวัง มีแต่ความประมาท
๖. มักลุ่มหลงในสิ่งผิดได้ง่าย เป็นคนที่โดนมอมเมาให้หลงใหลในสิ่งผิดได้ง่าย (ขาดสติ)

แนะนำหนทางทุเลา — ตั้งสัจจะว่าจะไม่ดื่มของมึนเมาและยาเสพติดทุกชนิด ไม่จำหน่ายจ่ายแจกของมึนเมาและยาเสพติดทุกชนิด หมั่นทำธรรมทานวิद्याทานให้ปัญญาความรู้แก่คนทั่วไปและอื่นๆตามแต่ท่านจะสะดวกและตามกำลัง

ศีล ๕ ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล นั้น ชาวพุทธเราเอาแต่ท่อง ทว่าในทางปฏิบัติแล้ว หาผู้ปฏิบัติได้ครบทุกข้อค่อนข้างยาก นั่นอาจเป็นเพราะว่าเรามีทัศนคติในเชิงลบต่อศีล ๕ ว่าเป็นข้อห้ามหรือเป็นกฎทางจริยธรรมที่พระมอบให้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับชีวิตของตนโดยตรง จึงไม่อยากนำมา

ปฏิบัติ แต่แท้ที่จริงนั้น ศีล ๕ ไม่ใช่ข้อห้าม หากแต่เป็น "ข้อฝึกปฏิบัติ" (สิกขาบท) ที่เราทุกคนโดยไม่จำเป็นต้องจะต้องเป็นชาวพุทธ ขอเพียงแค่เป็นมนุษย์เท่านั้น ก็ควรจะรับมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อฝึกพัฒนาชีวิตให้ดั่งงามล้ำเลิศในทุก ๆ ด้านศีล ๕ นี้ ในภาษาบาลีเดิมเรียกว่า "มนุษยธรรม" (ธรรมที่ทำให้คนให้เป็นมนุษย์) เพราะผู้ปฏิบัติตามศีล ๕ ได้ ย่อมเป็นคนคุณภาพที่สามารถยกชีวิตให้พัฒนาขึ้นมาอีกระดับหนึ่งจากปุถุชนทั่วไป ที่ยังคงใช้ชีวิตโดยการชักจูงของสัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ปฏิบัติตามศีล ๕ แล้วนั้น จะก้าวเข้าสู่การเป็นมนุษย์ผู้พร้อมที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งแห่งสังคมอารยะ ที่สามารถจะนำพาทั้งชีวิตของตน ของคนอื่น และของสังคมโดยรวมไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างเกื้อกูลกันในวงกว้างทั่วทั้งโลก คำอธิบายหรือคำสมาทานศีล ๕ ดังต่อไปนี้ จัดปรับตามแนวทางแห่งคำอธิบายที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น สมันตปาสาทิกา วิสุทธิมรรค มังคลัตถปิณี พุทธธรรม และพระไตรปิฎก เป็นต้น โดยพยายามจัดปรับถ้อยคำให้ร่วมสมัย เพื่อสามารถสื่อสารกันให้กับคนรุ่นใหม่ผู้ยังไม่คุ้นกับวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม มีข้อที่ควรย้ำในที่นี้ว่า แม้คำอธิบายชุดนี้ไม่ได้มีไว้สำหรับท่องเหมือนศีล ๕ แบบเดิม หากแต่มุ่งหมายให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันจริง ๆ เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้หากอยากให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้ศึกษาก็ควรทำความเข้าใจแต่ละข้ออย่างลึกซึ้ง แล้วจะพบว่าไม่มีสิกขาบทข้อไหนเลยที่ควรปฏิเสธ ตรงกันข้าม สิกขาบททุกข้อล้วนมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตที่ดั่งงามล้ำเลิศทั้งสิ้น ผู้ใดปรารถนาที่จะวางรากฐานแห่งชีวิตของตนไว้บนวิถีทางแห่งความสุข ความเจริญ ก็ควรปฏิบัติตามแนวทางแห่งสิกขาบททั้ง ๕ ประการนี้ให้ครบถ้วนด้วยสมครใจ

สิกขาบท ๕ มีสาระสำคัญอันควรศึกษาปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. หลักประกันความมั่นคงของชีวิต ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่ละเมิด จะไม่คุกคามต่อชีวิตของผู้อื่น สัตว์อื่น ด้วยตัวเอง และไม่ใช่ให้ใครละเมิด ทั้งนี้ด้วยความตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า ทั้งตัวเราเองและผู้อื่น สัตว์อื่น ต่างก็รักตัวกลัวตาย รักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน เรารักตัวเองฉันใด คนอื่น สัตว์อื่น ก็รักตัวเองฉันนั้นเหมือนกัน เพื่อให้ชีวิตของข้าพเจ้าเป็นชีวิตที่ไม่เปียดเบียนทำร้ายใคร ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ข้าพเจ้าขอสมาทานปฏิบัติตามแนวทางแห่งพระพุทธองค์ที่ว่า "เมื่อเธอทอดตามองไปยังจตุรทิศแล้ว ย่อมไม่พบใครที่จะเป็นที่รักยิ่งไปกว่าตนเองฉันใด ตนของผู้อื่นก็ย่อมเป็นที่รักของเขาคำนึงเหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ควรเปียดเบียนตนและไม่ควรเปียดเบียนคนอื่น หรือไม่ควรฆ่าใคร และไม่ควรใช้ใครให้ไปฆ่า"

๒. หลักประกันความมั่นคงของทรัพย์สิน ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่ละเมิดต่อทรัพย์สิน และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ด้วยตัวเอง และไม่ใช่ให้ใครละเมิด ทั้งนี้ด้วยความตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า ทรัพย์สินของใครใคร่รัก ของของใครใคร่หวง เรารักและหวงแหนในทรัพย์สินของเราฉันใด คนอื่น สัตว์อื่น ก็รักและหวงแหนในทรัพย์สินของเขาคำนึงเหมือนกัน เมื่อทรัพย์สินของเราถูกขโมยหรือพลัดพรากจากเราไป เราย่อมทุกข์ฉันใด คนอื่น สัตว์อื่นก็ย่อมทุกข์ฉันนั้นเหมือนกัน

๓. หลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่ละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศของคู่ควง คู่รัก คู่ครอง และของเพศตรงข้าม ทั้งนี้ด้วยความตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า การละเมิดต่อจริยธรรมทางเพศของคู่ควง คู่รัก คู่ครองโดยปราศจากสติและความรับผิดชอบ นำมาซึ่งความทุกข์อย่างใหญ่หลวงทั้งต่อตัวผู้ถูกละเมิด และต่อครอบครัวของเขาหรือของเธอ ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงตั้งใจว่า หากข้าพเจ้าไม่พร้อมจะรับผิดชอบชีวิตของผู้ใดแล้ว ข้าพเจ้าจะไม่มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับคนคนนั้นเป็นอันขาด เพราะความสัมพันธ์ที่ปราศจากความรัก ปราศจากสติ และปราศจากความรับผิดชอบนั้น คือ ต้นธารแห่งปัญหาชีวิตที่หนักหนาสาหัสอันไม่รู้จบสิ้น

๔. หลักประกันความมั่นคงของสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่กล่าววาจาที่ปราศจากสติอันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม แก่ประเทศ และแก่มวลมนุษยชาติ และทุกครั้งที่พูด ข้าพเจ้าจะพยายามหลีกเลี่ยงการกล่าวคำพูดที่เป็นคำโกหก คำหยาบคาย คำเพ้อเจ้อ คำส่อเสียด คำยุให้แตกความสามัคคี แต่จะพยายามพูดถ้อยคำที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่มีหลักฐาน เป็นถ้อยคำประสานสามัคคี และเป็นถ้อยคำที่สอดคล้องกับกาลเทศะ ประการสำคัญที่สุด ทุกถ้อยคำที่เปล่งออกมาจากการเจริญสติอย่างดีที่สุด โดยเลือกพูดแต่ถ้อยคำที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ เป็นสิ่งที่มีหลักฐาน เป็นถ้อยคำประสานสามัคคี และเป็นถ้อยคำที่สอดคล้องกับกาลเทศะ ประการสำคัญที่สุด ทุกถ้อยคำที่เปล่งออกมาจะต้องประกอบด้วยจิตเปี่ยมเมตตาเสมอ ทั้งนี้เพราะตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่า การเปล่งวาจาที่ปราศจากสติ และขาดความรับผิดชอบนั้น เป็นสาเหตุแห่งความเข้าใจผิด เป็นต้นทางของความหม่นหมองครองทุกข์สำหรับผู้ถูกพาดพิง เป็นที่มาของการทำลายเพื่อนมนุษย์ให้แตกความสามัคคี ก่อให้เกิดความเกลียดชัง ปลุกฝังทัศนคติในแง่ลบ และอาจลุกลามเป็นสงครามระหว่างมนุษยชาติได้ทุกเมื่อ

๕. หลักประกันความมั่นคงของสุขภาพ ข้าพเจ้าขอตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า จะไม่ดื่มสุรา และเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ และ/หรือสิ่งเสพติดทุกชนิด ที่เมื่อดื่มแล้วจะทำให้ประมาทขาดสติ อันเป็นการสูญเสียปกติภาพแห่งความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้เพราะตระหนักเป็นอย่างดีว่า การดื่มสุรา หรือเครื่องดื่มที่ประทุษร้ายต่อสติสัมปชัญญะใด ๆ และการเสพสิ่งเสพติดทุกชนิดนั้น เป็นประทุแห่งความเสื่อมสุขภาพ เสื่อมสติสัมปชัญญะ เสื่อมทรัพย์ เสื่อมเกียรติภูมิชื่อเสียง เสี่ยงต่อการทะเลาะวิวาทพ่วนวายอันเป็นอันตรายทั้งต่อชีวิตและต่อครอบครัวอันเป็นที่รักยิ่ง หรือในบางกรณี อาจเป็นอันตรายลุกลามกว้างไกลต่อความสุขและสวัสดิภาพของสังคมโดยรวมอย่างคาดไม่ถึงอีกด้วย (คัดมาจากบทความของ ท่าน ว. วชิรเมธี)

๒) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรานับแต่เกิดจนตาย วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน สามารถแก้ไขและซาบซึ้งร่วมกัน ดังนั้น วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตที่ได้สั่งสม เลือกรร รบปรุง แก้ไข จนถือว่าเป็นสิ่งดีงามเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้ใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม นอกจากนี้ยังถือว่าวัฒนธรรมคือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมปรับปรุงและรักษาไว้ให้เจริญ งอกงาม วัฒนธรรมเกิดจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม สืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกัน มาจากอดีตหรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรืออาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่นๆ ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับและยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นซึ่งทั้งนี้วัฒนธรรมมีทั้งระดับชาติ และระดับที่เป็นส่วนย่อยของกลุ่มคนต่างๆซึ่งเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรม

อภิชัย พันธเสน (๒๕๓๕, หน้า ๓๑๖-๓๑๙) กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ ระบบคุณค่าที่รวบรวมได้มาจากประวัติศาสตร์และเป็นคุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและแนวคิดที่สัมพันธ์กันเป็นโครงสร้าง มีผลต่อพฤติกรรมของคนในฐานะปัจเจกบุคคลและคนในหมู่บ้าน ในชีวิตจริงทั้งหมด ดังนั้น วัฒนธรรมจึงไม่ใช่สิ่งเก่า เช่น ประเพณีต่างๆเท่านั้นแต่คือบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดที่ให้แกสังคมและส่วนรวม รวมขึ้นเป็นโครงสร้างทั้งการประกอบอาชีพ(เศรษฐกิจ) ด้าน

อุดมการณ์ ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ การเมือง ทั้งหมดเกี่ยวโยงกันอย่างแยกกันไม่ออก อันเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและสังคม

บุญเทียน ทองประสาน (๒๕๓๑ หน้า ๖๕-๗๒) กล่าวว่าวัฒนธรรมของชุมชนคือระบบคุณค่าที่มีอยู่ในชุมชน หรือเป็นระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ที่มีปรากฏให้เห็นอยู่ในหลายๆชุมชน เช่น การทำบุญสืบชะตา การให้ความเคารพผู้อาวุโส ความเชื่อในการกระทำความดี สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นและปฏิบัติร่วมกันมาอย่างยาวนาน มีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้องในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งนอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้วยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐ เพื่อให้ครอบงำและชุมชนก็มีความพยายามจะต่อต้าน จึงทำให้เกิดการปรับตัวหรือการผลิต ความคิด อุดมการณ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบกับชุมชน

จอนิ โอ โตเชาว์ เป็นชาวปะกาญูหรือกะเหรี่ยง เกิดและอาศัยอยู่ที่บ้านยางตาล ตำบลหนองเต่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีชีวิตที่ลำบากยากแค้น ตั้งแต่ยังเด็ก โตขึ้นมาก็ทำนาเลี้ยงควาย ได้รู้จักกับมิชชันนารีคาทอลิก ได้ไปเรียนหนังสือกับบาทหลวงและนักบวชศาสนาคริสต์ เรียนหนังสือจบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๓ ได้ให้ความเห็นไว้ในทำนองเดียวกันในเอกสารการฝึกอบรมเรื่องวัฒนธรรมกับการพัฒนา ซึ่งจัดโดยศูนย์สังคมพัฒนาของคาทอลิก เรื่อง ป่าเจ็ดชั้นปัญญาปราชญ์ ว่าได้ค้นพบระบบคุณค่าดั้งเดิมของตนเอง ได้ค้นพบรากเหง้าวัฒนธรรม และประเพณีของชนเผ่า ได้เข้าใจระบบความคิดความเชื่อของปะกาญู ความรู้ ภูมิปัญญาที่ได้ศึกษา ได้รวบรวมและถ่ายทอดเป็นเรื่องสำคัญสำหรับชุมชนปะกาญู การเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงทำให้เกิดปัญหา เกิดพลังในการดำเนินงานกับชุมชนเราควรรวมตัวกันเพื่อบอกกับหน่วยงานราชการว่า ผืนดินที่พวกเราอยู่ซึ่งตั้งอยู่บนเขาสูงนั้นอยู่กันมากร้อยปีแล้วมีเอกสารทางประวัติศาสตร์ มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีที่มีคุณค่าที่ติดมาของตนเอง ที่ชี้ให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน ป่าที่นั่นก็เป็น “บ้าน” ของพวกเราเอง และวิถีของพวกเราไม่ได้ทำลายป่า แต่เป็นกระบวนการพัฒนาที่คนนอกเป็นคนบงการมากกว่า พวกเราจึงมีสิทธิ์ที่จะอยู่ที่นี่ต่อไป ไม่ใช่จะมาย้ายพวกเราลงไปอยู่ที่อื่นซึ่งไม่ใช่บ้านของพวกเรา และยังได้วิจารณ์ระบบการศึกษาว่าทำให้เด็กกะเหรี่ยงสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเองไม่ภูมิใจในตัวเอง ครูเองก็ถูกภูมิปัญญาของกะเหรี่ยง เด็กจึงไม่เคยภูมิใจในตัวเอง พยายามจะหาทางออกไปจากหมู่บ้าน ไปเรียนต่อสูงๆ ไปหางานทำ เพื่อไม่ให้ใครดูถูกแทนที่จะหาวิธีอยู่ที่บ้านและทำให้ชีวิตของผู้คนดีขึ้นด้วยกัน

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๐, หน้า ๑๗๗-๑๘๑) มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่าวัฒนธรรมชุมชนคือ การดำรงชีวิตที่ดำรง มีระเบียบกฎเกณฑ์ ศาสนา และประเพณีสืบทอดกันมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคุณค่าที่ดำรงเป็นพื้นฐาน ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญา หรือศักยภาพของชุมชนที่สามารถต่อต้านจากอิทธิพลภายนอกได้ด้วยคุณค่าดั้งเดิม โดยใช้ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล การพึ่งพาต่อกัน ความรักใคร่ฉันทพี่น้อง การแบ่งปันจากผู้ที่มีไปสู่ผู้ไม่มี หรือวัฒนธรรมชุมชนคือ ผลักดันภายในชุมชนที่สร้างสรรค์พลังคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมที่อยู่ภายในจิตใจและวัฒนธรรมของประชาชน พื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมคือให้ความสำคัญกับคน โดยยึดเอาคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งคนมีฐานะเป็นสิ่งสร้างอันประเสริฐของสิ่งสูงสุด ดังนั้นคนจึงมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีของความเป็นคน และถ้าจะพิจารณาถึงคนๆหนึ่งจะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มีอยู่ ๓ มิติ คือ

๑) ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวแทนแห่งคุณค่าสูงสุดที่มนุษย์ถือเป็นแบบอย่างซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์เพื่อนำไปสู่ความดีงาม ความปลอดภัยและความหวังว่าอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมักแสดงออกเสมอในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ เพื่อดำรงรักษาภาวะอำนาจแห่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้สร้างขึ้นตลอดจนเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้ชุมชนรุ่นต่อไป จนกลายเป็นปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน มีความรักกันฉันท์พี่น้อง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ข่มเหงเบียดเบียนกัน มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุดที่วัฒนธรรมดั้งเดิมปลูกฝังให้คนในชุมชนยึดถือเป็นหลัก ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของประเพณี เช่น ประเพณีการลงแขก ประเพณีการเคารพผู้อาวุโส การให้อภัยซึ่งกันและกัน การคืนดีกัน ความไม่มีจิตอาฆาตกัน รวมทั้งการอ่อนน้อมถ่อมตน คุณธรรมดังกล่าวได้รับการฝังรากลึกอยู่ในความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน โดยปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำเกษตร หรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับ ปัจจัย ๔ คืออาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ภายใต้ปรัชญาการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ถือเอาความประสานกลมกลืนกับธรรมชาติเป็นหลัก ไม่ข่มขืนธรรมชาติด้วยความความโลภของตน ทั้งนี้ เนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งล้วนแต่มีเจ้าของ เช่น ดินมีพระธรณี ควายมีขวัญ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสามมิตินี้ มีความประสานโยงใยกันอย่างลึกซึ้งจากรากฐานความเชื่อที่มีต่อสิ่งสูงสุด จะทำให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกัน โดยเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสูงสุด เพื่อจะเป็นหนึ่งเดียวกันกับมนุษย์ด้วยกันและธรรมชาติ ฉะนั้นหากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุดแตกสลายไป ก็จะมีผลสะท้อนไปถึงความสัมพันธ์ในมิติอื่นๆ เช่นกัน

อภิชาติ ทองอยู่ (อ่างใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๓๖, หน้า๑๗๙) กล่าวว่า การพัฒนาในแนววัฒนธรรมชุมชน คือการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามนี้ให้ชาวบ้านหาทางออกในงานพัฒนาด้วยตัวชาวบ้านเอง ไม่มีความจำเป็นอย่างใดที่จะต้องยอมสยบกับวัฒนธรรมใหม่ ฉีกแบบแผนอันดีงามของสังคมดั้งเดิมทิ้งไป พร้อมกับสร้างภาพความพรมั่วของคุณค่าชีวิตอันแท้จริงและจุดรั้งให้ต่ำลง ดังนั้นทางแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ด้านหนึ่งเขาจะต้องฟื้นฟูทางจิตใจและถ่ายทอดความดีงามให้แก่คนรุ่นหนุ่มสาวและเยาวชนต่อไป อีกด้านหนึ่งเขาจะต้องพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตให้มากขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่ทำได้ สำหรับนักพัฒนามีหน้าที่เพียงเสริมความต่อเนื่องนี้ เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อสามารถสร้างสรรค์สังคมร่วมกับชาวบ้าน กระตุ้นช่วยชาวบ้านรื้อฟื้นและวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านกลับรู้สึกได้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิมและพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตมากขึ้น แนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องคือการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม สิ่งที่ชาวบ้านมีมาแต่ดั้งเดิมแล้วแต่พวกเขา กำลังจะสูญเสียมันไป

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘ หน้า ๙ - ๒๘) กล่าวถึง การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนั้นว่ามีความเชื่อมั่นพื้นฐานในศักยภาพของชุมชน ในพลังสร้างสรรค์อันจะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วง

ไปได้ด้วยตัวของชาวบ้านเอง การสรุปประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ในช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐ การพัฒนาจะใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อว่าบรรดาวัฒนธรรม-ประเพณีพื้นบ้านต่างๆ ที่เคยมีอยู่ในชุมชนนั้นล้วนแต่เป็นอุปสรรคขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและทันสมัย เช่น คำสอนของศาสนา ทำให้คนงอมืองอเท้าไม่ชวนช่วย เร่งทำมาหากิน การนับถือผีสาธเทเวศทำให้ความคิดล้าหลัง ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้น การพัฒนาแบบเดิมที่ผ่านมาจะมีลักษณะมาจากข้างนอก เกิดจากข้างนอก ไม่ว่าจะเป็นความต้องการแนวคิดแบบจำลองวิธีการพัฒนาล้วนก่อตัวมาจากข้างนอกทั้งสิ้น จึงเป็นสาเหตุทำให้การพัฒนาล้มเหลว และการพัฒนาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมานั้นดูเหมือนยังพัฒนายิ่งทำให้ให้คนจนลง ที่จนอยู่แล้วยิ่งยากจนลงไปอีก ความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในขั้นวิกฤต นอกจากนั้นยังเป็นการพัฒนาแบบส่งผ่านจากบนลงล่าง ดังนั้นการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนก็คือ การเปลี่ยนกรอบทัศน์เรื่องการพัฒนา ๒ ประการ ประการแรก คือ ทัศน์ที่ว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นอุปสรรคนั้นกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือวัฒนธรรมดั้งเดิมกลับจะเป็นเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ประการที่สอง ยุทธวิธีในการนำวัฒนธรรมแบบใหม่มาใส่แทนที่วัฒนธรรมเดิมนั้นก็กลับเปลี่ยนเป็นการพัฒนาที่มีจุดเริ่มต้นจากวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือเป็นการประสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมเดิม และนักพัฒนาที่จะต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เคยมองว่าชุมชนนั้นเป็นเหมือนแก้วที่ว่างเปล่า และการพัฒนาจะเป็นการใส่น้ำให้เต็มแก้ว แต่อันที่จริงชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านเขาจะมีอะไรของเขาอยู่ เช่น ระบบคิด อุดมการณ์ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี มีประวัติศาสตร์ วิธีการพัฒนาของตนเอง และสิ่งที่ชุมชนมีอยู่นี้สามารถนำมาแปรเป็นศักยภาพในการพัฒนาได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาด้านวัฒนธรรมนี้จึงประสานกันไปกับทัศนคติที่ตระหนักเห็นคุณค่าในศักยภาพและภูมิปัญญาของชาวบ้าน

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย (๒๕๒๘ หน้า ๖๑-๖๗) ได้เปรียบเทียบวิธีคิดพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนกับวัฒนธรรมแบบใหม่ไว้ดังนี้ คือ วัฒนธรรมชุมชนเป็นการพัฒนาแบบประสานกลมกลืน มีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยการรวมกลุ่มร่วมมือ มีความเป็นปึกแผ่น เป็นพื้นฐานสำคัญที่ศูนย์กลางของวัฒนธรรมคือคนและสิ่งสูงสุด เน้นความเจริญทางจิตใจ วัตถุเป็นเพียงหนทางเพื่อยกระดับจิตใจ เน้นความสมถะไม่สะสมรู้จักพอ สร้างระบบความร่วมมือ ร่วมใจภายใต้ระบบวัฒนธรรมและความเชื่อ ระบบเศรษฐกิจการค้าเสรี ระบบการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกับทุกสิ่ง การผลิตจะผลิตเพื่อกิน แบ่งปัน ผลิตแต่พอจำเป็น การปกครองเป็นอิสระมาจากชุมชนเอง ถือเอาความยุติธรรมและสันติสุข ในขณะที่วัฒนธรรมแบบใหม่ จะมีความขัดแย้ง การแข่งขัน การเป็นปัจเจก ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยก ศูนย์กลางของวัฒนธรรมอยู่ที่เงินและวัตถุมากกว่าจิตใจ เน้นการเจริญเติบโตทางปริมาณ ไม่รู้จักพอ สร้างระบบความโลภ แข่งขันชิงดีชิงเด่น แบบตัวใครตัวมัน ทุกอย่างแบ่งแยกเป็นส่วนๆ ถือเงินเป็นตัวตัดสินคุณค่าเป็นตัวนำชีวิตคนและชีวิตสังคม การปกครองไม่เป็นอิสระ ถูกกำหนดจากภายนอกถือเอาอำนาจบาตรใหญ่ไม่เป็นธรรม แม้ว่าวัฒนธรรมใหม่ (อิทธิพลจากภายนอก) จะเข้าไปสั่นคลอนวัฒนธรรมเดิมของชุมชนและทำให้ความเชื่อดั้งเดิมจางหายไป แต่ก็ไม่สามารถจะลบล้างคุณค่าของศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้หมดไปได้ เราจึงเห็นได้ว่ากระบวนการสืบทอดทางความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่ในสำนึกของชาวบ้านจึงยังคงอยู่อย่างสืบทอด และเมื่อได้มีการรื้อฟื้นมรดกทางคุณค่าศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่

สนธิ สมักรการ (๒๕๓๔ หน้า ๗๘-๘๑) สรุปภาพรวมลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไทยว่าเป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่กว่าวัฒนธรรมหนึ่ง มีอายุนับได้เป็นพันปีทีเดียว โดยมีทั้งลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของวัฒนธรรมไทย เมื่อมองในแง่ของการพัฒนาประเทศพอจำแนกได้ดังนี้ ลักษณะเด่น

ของวัฒนธรรมไทยที่สำคัญได้แก่ ประการที่หนึ่ง มีความสามารถในการปรับตัวสูง เนื่องจากวัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่เปิดรับวัฒนธรรมอื่นค่อนข้างมาก เช่น ในสมัยที่ขอมมีอำนาจมากในสุวรรณภูมิ ไทยเราก็รับเอาวัฒนธรรมขอมเข้ามาหลายประการ เช่น เรื่องของภาษา การยอมรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ การยอมรับเอาวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของจีน การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกด้านการศึกษา เทคโนโลยี เราจึงพบว่าวัฒนธรรมไทยได้มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมอื่นมากมาย ประการที่สอง มีความยืดหยุ่นสูง เป็นส่วนหนึ่งของความสามารถในการปรับตัว รู้จักผ่อนสั้น ผ่อนยาว รู้จักรับและเลือกในสิ่งที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถยึดมั่นในลักษณะเดิมที่สำคัญของตนเองไว้ ความรู้จักยืดหยุ่นผ่อนสั้นผ่อนยาวทำให้ประเทศชาติอยู่รอดปลอดภัย ลดความขัดแย้งที่รุนแรงไม่ทำให้ถึงกับประเทศไทยต้องถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ และประการที่สาม มีความยึดมั่นในความเป็นคนไทยอย่างเหนียวแน่น หมายถึงมีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย แสดงออกถึงพฤติกรรมความรักพวกพ้อง ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นพวกพ้องเดียวกัน จะพบว่าคนไทยที่ต้องจากบ้านไปอยู่ยังดินแดนของประเทศอื่นไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จะมีการเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมไทยก็มีจุดด้อยที่สำคัญคือ ความยึดถือในตัวบุคคลมากเกินไป รักความเสรีโดยปราศจากขอบเขต ความเชื่อถือหรือยึดถือเรื่องไสยศาสตร์โหราศาสตร์อย่างเคร่งครัดตามจุดด้อยของวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นเรื่องที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ทั้งสิ้น ประเทศไทยสมัยใหม่ต้องการระบบการอยู่ร่วมกันและการทำงานที่มั่นคง สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกของสังคมได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ภายใต้วัฒนธรรมอันดีงามของไทย

จากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการให้คุณค่าของชุมชนในการจัดการด้านต่างๆของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งคือชุมชนมีขีดความสามารถหรือศักยภาพของตนเอง ซึ่งศักยภาพดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการของชุมชนในการสร้างขึ้น และมีการกระบวนการในการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามให้คนรุ่นหลัง ในขณะที่รัฐสร้างอำนาจขึ้นมาครอบงำชุมชนจึงมีการปรับตัว ผลิตความคิด อุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ มีการจัดปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมชุมชนถือว่าเป็นภูมิปัญญาเป็นศักยภาพของชุมชนที่สามารถต่อต้านการรุกรานอิทธิพลจากภายนอกที่เข้ามามีกระทบ ดังนั้นจะเห็นว่าวัฒนธรรมชุมชนไม่ใช่วัฒนธรรมที่อยู่นิ่งอยู่กับที่ หากแต่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอย่างเป็นพลวัต แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญที่ระบบคุณค่า ที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญภายใต้ระบบความสัมพันธ์ ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับคน และคนกับธรรมชาติ ซึ่งล้วนแต่มีผลต่อกระบวนการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

๓) แนวคิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม

ในสังคมหนึ่ง ถ้าแยกแยะคนในชุมชนออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ก็สามารถแบ่งได้หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมิได้ดำรงตนอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีการพบปะ ไปมาหาสู่ และแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันอยู่เป็นประจำ ลักษณะการติดต่อกันเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันที่ต่างฝ่ายต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นเครือข่าย

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘ หน้า ๖๑-๑๐๒) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายๆองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะยาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

ตาม แต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเหมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ นอกจากนี้ยังเห็นว่าเครือข่ายมีอยู่สองรูปแบบคือ หนึ่ง เครือข่ายแนวตั้ง โดยที่สถานภาพของคนในแต่ละลำดับชั้นจะเรียงจากสูงไปหาต่ำ ฝ่ายผู้ที่อยู่ในลำดับสูงจะมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้อยู่ข้างล่างก็มีฐานะเป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ และเมื่อผู้อุปถัมภ์ต้องการขอความร่วมมือบางอย่างจากผู้ใต้อุปถัมภ์ก็สามารถระดมได้จากลูกข่ายของตน ส่วนผู้ที่อยู่ข้างล่างก็ขอทรัพย์สิน เงินทอง เป็นที่สังเกตว่า การแลกเปลี่ยนระหว่างชั้นมีลักษณะไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน สอง เครือข่ายแบบแนวนอนโดยฐานะและสถานภาพของคนในกลุ่มที่เข้ามาเป็นเครือข่ายกันจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหรือบริการต่างๆ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งสองลักษณะถ้าเป็นเครือข่ายแนวตั้งจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้าน องค์กรพัฒนากับชาวบ้าน หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ส่วนเครือข่ายแนวนอนก็จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับครอบครัว ชาวบ้านกับเครือญาติ

ในแง่ของเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายของชาวบ้านนั้นมีดังนี้ หนึ่ง สร้างพื้นฐานอันได้แก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนให้เข้มแข็งโดยอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกัน สอง เพื่อสร้างแกนกลางตัวแทนเพื่อเป็นแม่ข่ายให้กว้างขวางออกไป สาม เพื่อให้ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมงานพัฒนาได้เข้าใจถึงปรัชญาของนโยบายในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สี่ เพื่อสร้างสรรค์เครือข่ายที่เป็นจริงเป็นจังให้ช่วยเหลือทั้งในยามปกติและในยามที่เกิดวิกฤต และห้า เพื่อผนึกกำลังต่อสู้กับกระแสสังคมภายนอกที่จะเข้ามาเอาเปรียบชุมชน เช่น ราคาผลผลิต ดอกเบี้ยเงินกู้ที่มีอัตราสูง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (๒๕๓๗ หน้า ๑๔๒-๑๔๓) ได้ทำการศึกษาวัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชนในเขตทุกภาคของประเทศไทย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ที่ผ่านมามีวัฒนธรรมชุมชนช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และทำให้ชุมชนคิดพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเอง เมื่อจิตวิญญาณยังอยู่รวมกันเป็นชุมชนอยู่ได้ อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่าย เพราะทั้งนี้ชุมชนวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่คล้ายกัน คือ เป็นวัฒนธรรมไทยด้วยกัน

ในอนาคตหากชุมชนมีความเข้มแข็ง จะต้องขยายเครือข่ายนี้ทั้งในแง่กิจกรรมและในแง่พื้นที่ เพราะหากชุมชนอยู่กันอย่างเป็นเอกเทศ ไม่มีการประสานเชื่อมโยงกัน ก็จะถูกระบบทุนนิยมชุดรีดส่วนเกินและตกเป็นเหยื่อในกระบวนการการสะสมทุนขั้นแรกเริ่มต่อไป

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (๒๕๒๘ หน้า ๓๒-๓๘) อธิบายถึงเครือข่าย สังคมหมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ได้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ในส่วนตัวที่บุคคลมีต่อนั้นมีอิทธิพลในการกำหนดแนวทางพฤติกรรมของบุคคลในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจสังคม

เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลหนึ่งๆที่มีต่อกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความร่วมมือ และได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่ร้องขอไปได้ รูปแบบการรวมตัวของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมจะมีอยู่สองลักษณะคือ หนึ่ง เป็นการร่วมตัวในลักษณะแนวตั้ง ซึ่งการรวมตัวในลักษณะนี้จะไม่มีใครเสมอภาค และเท่าเทียมกันจะเป็นลักษณะเชิงอุปถัมภ์ และสอง เป็นการรวมตัวในลักษณะแนวนอน การรวมตัวในลักษณะนี้จะมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่ง

การที่ผู้วิจัยใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ก็เนื่องจากจะสามารถช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ในลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นจริงนั้นเครือข่ายทางสังคมจึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางก่อน และพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีสายสัมพันธ์กับใครบ้าง และพวกเขาเหล่านั้นมีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งจะต้องศึกษาในเชิงลึก โดยเฉพาะศึกษาในระดับพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับคนภายนอก แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงสามารถดำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไปด้วย

๔) แนวคิดการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วมที่คล้ายคลึงและสัมพันธ์กัน อาทิ การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากร ตลอดจนมีปัจจัยการผลิตที่อยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตของตน (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ ๒๕๒๗ หน้า ๒)

ส่วน พัฒน์ บุญยรัตนพันธ์ ๒๕๒๕ หน้า ๒๗๒ กรรณิกา ชมดี ๒๕๒๔ หน้า ๑๓ ก็ได้ให้ความหมายคล้ายคลึงกันในเรื่องของการมีส่วนร่วม คือ เป็นอำนาจการควบคุมจากประชาชนเป็นความสมัครใจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมทำการส่งเสริม และการยอมรับในความรู้ ความสามารถและศักดิ์ศรีของประชาชนนั่นเองในสังคมไทยที่ผ่านมาอาจวัดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านได้จากการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง หรือจากกลุ่มเกษตรกรกรอย่างเป็นทางการ การที่มีผู้นำที่เป็นทางการหรือเจ้าหน้าที่ราชการชักชวนชาวบ้านให้มาร่วมในกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่น จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยมีประเพณีการเกณฑ์แรงงานคือ เข้าเดือนออกเดือนไพร่ในสมัยโบราณ และการมาร่วมกิจกรรมตามคำสั่งหรือคำขอร้องของเจ้าหน้าที่ราชการหรือผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจเป็นการเกณฑ์แรงงานทางอ้อมได้ เพราะชาวบ้านอาจมาร่วมกิจกรรมต่างๆ ก็เพราะด้วยความเกรงใจหรือกลัว ซึ่งในช่วงสมัยรัฐบาล ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ถือว่าการร่วมกิจกรรมลักษณะดังกล่าวของชาวบ้านนี้เป็นส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งที่แท้จริงแล้วเป็นการเกณฑ์แรงงานทางอ้อมมากกว่า

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนามีทั้งหมด ๕ ระดับ คือ (ม.ร.ว. อคิน ระพีพัฒน์ ๒๕๓๑ หน้า ๔๙-๕๐)

๑. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาในการพิจารณาในการพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
๒. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา
๓. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา
๔. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
๕. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนาในการประเมิน

ขณะที่ Noman Uphoff ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มีข้อสังเกตว่า การมีส่วนร่วมของ ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ จะเน้นที่การค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข แต่ Uphoff เอาใจใส่เล็กน้อยในข้อนี้ และขณะที่ อศิน รพีพัฒน์ ให้ความสนใจน้อยกับขั้นตอนการรับผลประโยชน์ แต่ Uphoff จะให้ความสนใจมากกว่า

ปรัชญา เวสารัช (๒๕๒๘ หน้า ๔-๕) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าควรจะครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
๒. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้าเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและประชาธิปไตยในกรณีต่อไปนี้
 - การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา
 - การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
 - การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผนและดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
๓. เมื่อพิจารณาในแง่นี้การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่จะได้รับการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ
๔. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อประชาชน

และการพิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ จากโซตรวนที่ผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีผู้ให้นิยามไว้ว่า “โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายมาเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง” (ปรัชญา เวสารัช ๒๕๒๘ หน้า ๔) (อ้างในปราณี หมอนทองแดง, ๒๕๓๔ หน้า ๒๙)

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมมิได้หมายความว่า หากภาครัฐซึ่งเคยมีบทบาทหลักในการพัฒนาอยู่เดิมลดบทบาทลง แล้วภาคประชาชนจะมีบทบาทในการพัฒนามากขึ้นโดยอัตโนมัติ ยังมีความ

จำเป็นจะต้องส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ได้แก่ (ปริชาติ วลัยเสถียร ๒๕๔๓ หน้า ๗)

๑. ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของรัฐ ทั้งในระดับนโยบาย มาตรการและระดับการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย หรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นกลไก ที่มีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใสรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย และมีการตรวจสอบได้
๒. ปัจจัยด้านประชาชนมีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งผลจากประสบการณ์และการเรียนรู้ รวมทั้งมีการสร้างพลังเชื่อมโยงในรุ่ม กลุ่ม องค์กร เครือข่าย และประชาสังคม
๓. ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา มีบทบาทในการกระตุ้นส่งเสริม เอื้ออำนวย กระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และทรัพยากรตลาดจนร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

๕) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์

ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ได้มีการให้ความหมายไว้พอประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๘ : ๔๕๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำตามบท การทำตามบท โดยปริยายหมายความว่า การกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

บุญเดิม พันธม (ม.ป.ป.) กล่าวว่า บทบาท หมายถึงแบบแผนความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้ ทศนคติ ค่านิยม และการกระทำในองค์การ มีความคาดหวังว่าควรจะเป็นความแตกต่างในสถานภาพและบทบาทของแต่ละคนที่มีอยู่

งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๓๒) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ว่า พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคน หรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียนอบรมสั่งสอน ให้ความรัก ความเอ็นดูและอื่น ๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นกัน เช่น ครูอาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังต้องทำให้ฐานะครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้

ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เป็นปรัชญาที่ได้กำหนดให้คนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทั้งสิ้น ดังนั้น ประพันธ์ อัมพันธ์ประสิทธิ์ (๒๕๒๙) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทไว้ว่า ทฤษฎีบทบาท ได้กำหนดปรัชญาที่น่าสนใจไว้ว่า ชีวิตสังคมถูกสร้างขึ้นมาจากคนแต่ละคนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทางสังคมทั้งสิ้น เช่น ในฐานะลูกน้อง คู่ครอง พ่อแม่ หัวหน้าและลูกน้อง เป็นต้น ในฐานะที่สังคมได้กำหนดบทบาทเพื่อปัจเจกชนแต่ละคนจะได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบที่เป็นบทบาทผู้กระทำ ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้โดยบทบาทที่เป็นตัวแบบ ได้ชี้ถึงวิถีทางเพื่อกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ถูกต้อง ซึ่งบิตเติล (Biddle) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทว่ามีลักษณะสำคัญ ๕ ประเด็น ดังนี้

๑. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทในการทำงาน (Functional Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งตอบบทบาทหรือพฤติกรรม อันเป็นลักษณะของบุคคลผู้มีตำแหน่งทางสังคมภายในระบบสังคมที่มั่นคง

๒. ทฤษฎีบทบาทที่เป็นปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งไปที่บทบาทของผู้กระทำแต่ละคนวิวัฒนาการของบทบาทต่าง ๆ โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวิธีการที่ผู้กระทำทางสังคมเข้าใจ โดยตีความหมายของพฤติกรรมเหล่านั้น

๓. ทฤษฎีบทบาทโครงสร้าง (Structural Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อโครงสร้างทางสังคมหรือตำแหน่งโครงสร้างทางสังคมที่ได้แบ่งพฤติกรรมที่กำหนดไว้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งมุ่งต่อตำแหน่งทางสังคมอื่น ๆ ในโครงสร้าง

๔. ทฤษฎีบทบาทขององค์กร (Organization Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อบทบาทต่าง ๆ ที่มาด้วยกันกับตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ที่ยึดถือเป็นอันเดียวในระบบสังคมที่วางไว้ก่อนเป็นระบบที่มุ่งงาน และมีการจัดลำดับชั้นไว้เป็นอย่างดี

๕. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับพฤติกรรม

นงเยาว์ ปิฎกรัตน์ (๒๕๓๗) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทโดยสรุปตามแนวคิดของมีด (Mead) ว่า บทบาทเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติจริงหรือบทบาทที่เป็นจริงซึ่งจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

๑. การรู้จักตนเองตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๒. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้จะต้องมีความเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตนเอง

๓. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นนั้น ควรเป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำบางอย่างเป็นไปตามแนวทางที่ต้องการ

๔. การประเมินผลการกระทำตามบทบาท สามารถดำเนินการด้วยตนเองหรือโดยบุคคลอื่น ส่วน อมรรัตน์ สอนคง (๒๕๓๗) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทตามแนวคิดของ โคเฮน (Cohen) และ บิดเดิล (Biddle) สรุปได้ว่า โคเฮน (Cohen) กล่าวว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง เรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลจะมีได้ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงเป็นวิธีการที่บุคคลแสดงออกหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

๑. บุคคลขาดความเข้าใจในส่วนของบทบาทที่ต้องการ

๒. ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด

๓. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทพระสงฆ์

พระสงฆ์ถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ชีวิตของพุทธศาสนิกชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทด้านต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชนดังนี้

บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษา ตั้งแต่อดีต วัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชน มาโดยตลอด จนถึงการศึกษาระบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ วัดและคณะสงฆ์ยังคงให้ความร่วมมือในการ จัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะ ๙ ในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ การศึกษาระบบวัด กับการศึกษาแบบใหม่ถึงแยกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางการศึกษาโดยตรง ของพระสงฆ์ จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชน ในวงแคบเท่านั้น จากความสำคัญของวัดและพุทธ ศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธรูปศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน (พระราชมุนี ๒๕๒๙: ๒-๓)

๑. ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่ อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบท ห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

๒. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อ เรียนในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษา สามารถแบ่งได้ดังนี้ (กฤษณา นันทเพชร ๒๕๔๐ : ๑๒)

๑. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
๒. โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
๓. ธรรมศึกษา
๔. ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือพระธรรมวิทยากร
๕. การศึกษาพระปริยัติธรรม
๖. การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตาม ประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพเป็น ต้น ในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วกว่าขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ได้มากขึ้น ซึ่งบทบาทของ พระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมสามารถแบ่งได้ ๓ ประการใหญ่ ๆ คือ

๑. พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่ พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็น จำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไป เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

๒. พระธรรมทูต พระธรรมทูตคือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนา พอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่าง ๆ เพื่อหาทางโน้มน้าว ประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

๓.๑ การเทศน์ หรือการบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ (วันพระ) งาน ศพ วันอาทิตย์ หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่าง ๆ เนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ

๓.๒ การเผยแพร่โดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

๓.๓ อื่น ๆ หมายถึง การเผยแพร่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาหรือสงเคราะห์ด้านวัตถุ แล้วโน้มน้าให้หันเข้าธรรมะ

บทบาทพระสงฆ์

ด้านสังคมสงเคราะห์

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ (อ้างถึง วินัย เก่งสุวรรณ ๒๕๔๑: ๒๒) ได้กล่าวว่าหน้าที่ทางสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์เกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์ในเรื่องปัจจัย ๔

๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

๓. คุณธรรม เมตตาธรรม กรุณาธรรมของพระสงฆ์ที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ในขณะเดียวกันได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ทางสังคมสงเคราะห์ที่ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาททางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาจิตใจประชาชน การสงเคราะห์ทางจิต และการพัฒนาท้องถิ่น

ด้านการศึกษา

วัดให้สถานที่เป็นโรงเรียนและอาคารเรียน พระเป็นผู้สอนและอบรมเยาวชนให้รู้หนังสือ ให้เป็นผู้มีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม อนุเคราะห์การจัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนวัยเรียน ชักชวนชาวบ้านให้สนับสนุนด้วยทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน

ด้านสาธารณสุข

พระสงฆ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันให้การรักษาพยาบาลแก่ชาวบ้านในทุกระดับความเจ็บป่วย โรคบางชนิดหายด้วยแรงศรัทธาที่ผู้ป่วยมีต่อพระสงฆ์

ด้านการพัฒนาจิตใจของประชาชน

พระสงฆ์ให้ธรรมทานแก่ประชาชน จิตใจที่พัฒนาแล้วจะไม่วุ่นวาย จะเข้าใจในความหมายของคำว่า “ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ประพฤติธรรม” นอกจากนี้การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็สามารถช่วยให้เกิดความสุขสงบทางจิตใจได้มาก

ด้านการสงเคราะห์ทางจิต

ด้านนี้พระสงฆ์มีบทบาทในด้านการช่วยบรรเทาปัญหาและมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของประชาชนได้มาก งานสังคมสงเคราะห์ที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงคือ งานสังคมสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นหลัก

ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ในชนบทพระสงฆ์มีบทบาทมากในฐานะผู้นำด้านการเสนอความคิดริเริ่ม และระดมความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาต่าง ๆ

ด้านการพัฒนาจิตใจ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วย การพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า กาวนา หรือ กรรมฐาน มี ๒ ประการคือ สมถกาวนา คือ ทำจิตใจให้สงบและวิปัสสนากาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง

บทบาทพระสงฆ์ด้านสืบสานวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ดังนี้ (สมคิด โชติภักดิ์ ๒๕๓๙ : ๑๖๘-๑๗๐)

๑. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท ราชวัง วัด ป้อม ค่าย กำแพง และลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คูน้ำ คันดิน ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

๒. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด

๓. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

๔. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ

บทบาทพระสงฆ์ด้านส่งเสริมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ว่าด้วยเรื่องธรรมชาติ กฎของธรรมชาติการปฏิบัติตามกฎระเบียบของธรรมชาติ และผลที่ได้จากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เพราะฉะนั้นจึงปรากฏหลักธรรมมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธรรมชาติแวดล้อมที่มนุษย์ต้องอาศัยในการดำรงชีวิตนอกจากนี้ พิชายรัตน์ดิลก ญ ภูเก็ท ได้กล่าวถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน สรุปได้ว่า ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพเลื่อมใสพระสงฆ์เป็นอันมาก ยอมรับคำชี้แนะหรือแนะนำไม่แต่เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาเท่านั้น แต่ยังกินอาณาบริเวณในมิติอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนามักจะเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการของชาวบ้าน มีอิทธิพลทางความคิดและจิตวิญญาณต่อชาวบ้านในระดับสูง และโดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอิทธิฤทธิ์ ด้านการให้โชคลาภ ชาวบ้านจะนับถือเลื่อมใสอย่างจริงจัง ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์แนะนำว่าสิ่งนั้นดีก็มักจะทำตามทันทีโดยปราศจากคำถามหรือคำสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิศกร รพีพัฒน์^{๓๓} ได้ศึกษาวิจัย การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด:กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัดศรีท้าววัดฝายหิน มีปฏิสัมพันธ์อยู่กับเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองเศรษฐกิจของ “เมืองเชียงใหม่” โดยอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในพื้นที่ชุมชนนี้ที่ปรากฏขึ้นในรัฐจารีตจากยุคการสร้างเมืองเชียงใหม่มาจนถึงยุคของเจ้าเจ็ดตน เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม “ชาติพันธุ์” “ชุมชนวัด” และ “ช่างฝีมือ” เนื่องจากการดำรงอยู่ของคนในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้เป็นการทำมาหากินในการทำอาชีพ “ช่างฝีมือ”ผลิตงานหัตถกรรมสู่ “ตลาด” และเป็นที่มาของภาษาเจ้าเมือง

^{๓๓} นิศกร รพีพัฒน์, การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด:กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การพัฒนาสังคม)” (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐)

อะชะมะะ ฉินหมี่^{๓๔} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความซับซ้อนและความสับสนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านชีวิตของผู้หญิงลี้ซุคนหนึ่ง พบว่า นโยบายต่าง ๆ ของรัฐเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดการกลืนวัฒนธรรมทั้งยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ซุเพราะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ตกอยู่ในสภาพไร้สัญชาติไร้ตัวตนในสังคมไทยเพราะถูกทำให้ “เป็นไทย” ตามนิยามของรัฐที่ไม่อนุญาตให้ความแตกต่างและหลากหลายทางชาติพันธุ์ดำรงอยู่ส่งผลให้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ของลี้ซุคลอนแคลนและมีความหมายต่อคนลี้ซุรุ่นใหม่ ๆ น้อยลงเป็นลำดับคนรุ่นใหม่จึงประสบกับวิกฤตอัตลักษณ์และต้องดิ้นรนไปสู่วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ใหม่ที่ “แตกกระจัดกระจาย” มากขึ้นองค์ประกอบรองลงมาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ซุ คือกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่ส่งผลให้ชนเผ่าลี้ซุจำนวนไม่น้อยเน้นวัตถุนิยมมากขึ้นทำให้เพิกเฉยความคิดว่าด้วยและความอับอายที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างเคร่งครัดในอดีตจนมีคำกล่าวของคนรุ่นใหม่ว่า “ชื่อเสียงและศักดิ์ศรี กินไม่ได้ถ้ามันแต่คิดถึงศักดิ์ศรีก็อดตาย” ดังถ้าหากว่ามีวิธีการที่ได้เงินเร็วก็จะทำ

วรินดา พันธน้อย^{๓๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม:กรณีศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.๙๑ หน้า,พ.ศ.๒๕๕๒. พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชนหรือชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นกลุ่มสังคมเกิดมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันซึ่งอาจต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางสังคมและจิตใจอันเกิดจากการที่สมาชิกในสังคมต้องพยายามปรับตัวและดำรงตนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการและความคาดหวังตลอดจนกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติธรรมเนียมประเพณีผูกพันและพัฒนาจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมซึ่งช่วยให้การดำรงและการเคลื่อนไปของกระบวนการทางสังคมอยู่ได้อย่างมั่นคงดังนั้นมนุษย์จึงต้องพยายามดำรงรักษาความเป็นตัวของตัวเองความเป็นกลุ่มสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองและการมีความหมายในตนเองผ่านวัฒนธรรมประเพณีระเบียบปฏิบัติตลอดจนคุณค่าสูงสุดทางจิตใจของกลุ่มสังคมส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะอันถือเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ขึ้นอย่างหลากหลาย

เสกสรร สรรสพิสุทธิ์^{๓๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม:กรณีศึกษานบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชาวไทลื้อในชุมชนบ้านแม่สาบได้ตั้งรากถิ่นฐานอยู่ในอาณาจักรล้านนามาเป็นเวลานานและยึดถือเอาการปลูกข้าวเป็นวิถีหลักในการดำรงชีพดังนั้น “ข้าวกับควาย” จึงอาจถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ในทางวัฒนธรรมของชาวนบ้านแม่สาบชาวไทลื้อมีความเชื่อเกี่ยวกับผีในฐานะที่เป็นสิ่งสูงสุดซึ่งสถิตอยู่กับทุกสิ่งในชีวิตและธรรมชาติดังนั้นระบบความเชื่อพิธีกรรมและค่านิยมของคนใน

^{๓๔} อะชะมะะ ฉินหมี่, ความซับซ้อนและความสับสนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านชีวิตของผู้หญิงลี้ซุคนหนึ่ง, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษา” (บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

^{๓๕} วรินดา พันธน้อย, การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม:กรณีศึกษาชุมชนบุงกะแหว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.๙๑ หน้า,พ.ศ.๒๕๕๒. “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต”, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,๒๕๕๒).

^{๓๖} เสกสรร สรรสพิสุทธิ์, ลักษณะของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม:กรณีศึกษานบ้านแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม),” (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๔๖).

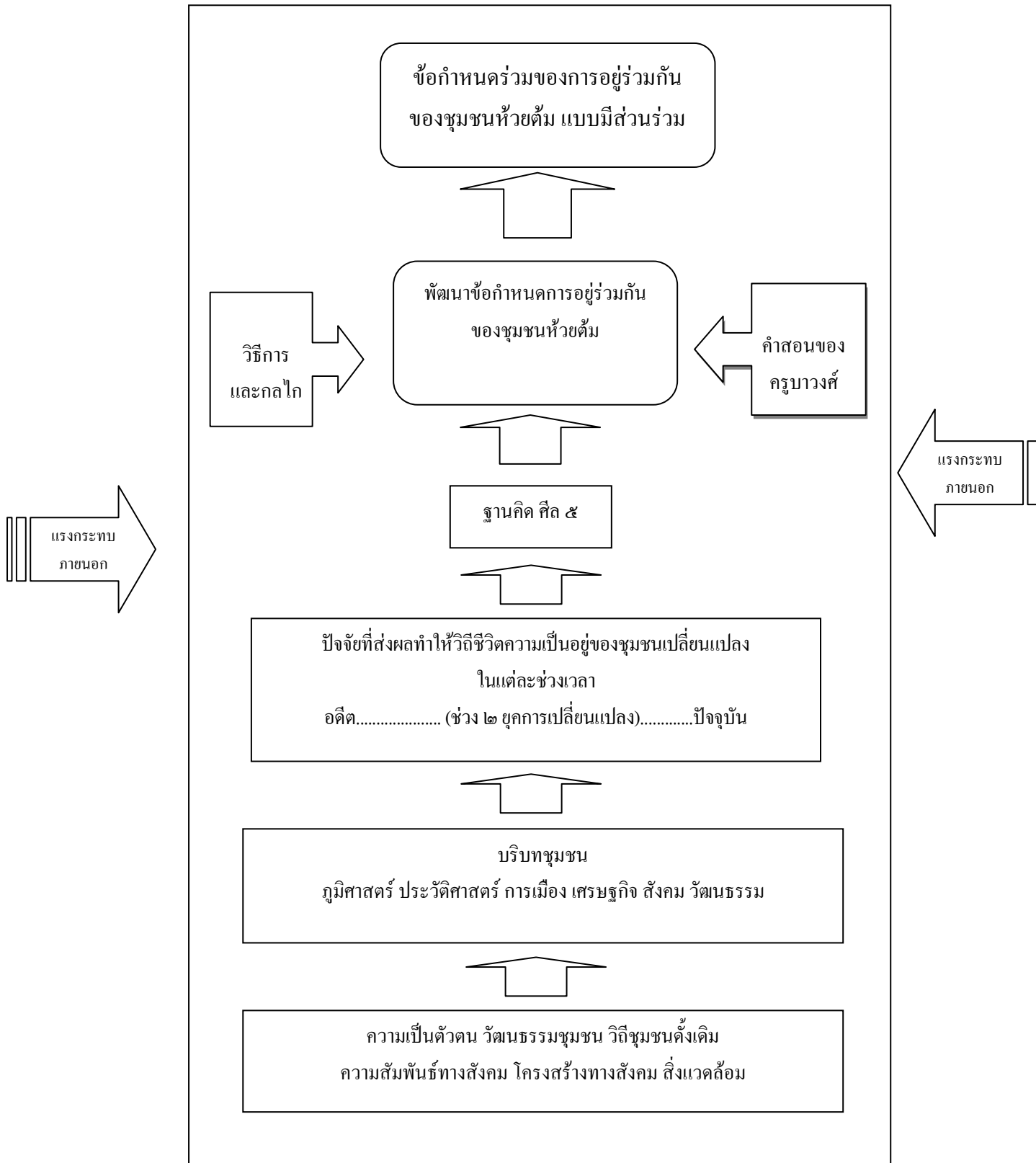
ชุมชนจึงถือว่าการแสดงออกของคุณธรรมสูงสุดและในขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของชาวบ้านในการผลิตทางเศรษฐกิจการปริวรรตจัดจำหน่ายผลผลิตตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

อรัญญา ศิริผล^{๓๓๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผืนกับคนม้ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ พบนี้สำคัญในประเด็น อัตลักษณ์ ทางชาติพันธุ์สองประการ คือ ประการแรก อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอไปไม่ว่าชาวม้งกลุ่มใด หรือแม้แต่รัฐให้มีนิยามความหมายอย่างหยุดนิ่งตายตัวเป็นแบบเดียวเสมอไปแต่ อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์กลับเป็นการสร้างขึ้นและสามารถถูกสร้างขึ้นใหม่ให้มีความหลากหลายและซับซ้อน มีความเลื่อนไหลและเปลี่ยนผ่านเพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการต่อรองและนำเสนอตัวเองที่สั่นไหวไปตามเงื่อนไข สถานการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง และประการที่สอง อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่อาจถูกมองเป็นหนึ่งเดียวแบบ ชนเผ่า ดังเดิมที่มีรูปแบบเฉพาะเจาะจง แต่อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของม้งกลับมีความหลากหลายซับซ้อนที่ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในฐานะโครงสร้างที่รัฐกระทำการครอบงำกับผู้กระทำที่มีชีวิตอันแตกต่างหลากหลายซับซ้อนมากขึ้นจากประสบการณ์การเรียนรู้ ในฐานะชนชั้น และรุ่นวัย ทำให้การเลือกยอมรับและแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มแตกต่างหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นไปด้วย **อเนก อาจวิชัย^{๓๓๘}** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวล้านนา จังหวัดมุกดาหาร เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น พบว่าแนวทางดังกล่าวเป็นการจัดการปรับปรุง และปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดงานประเพณีบุญผะเหวด โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล โรงเรียน และวัด รวมทั้งชุมชนชาวล้านนา จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง ๖ หมู่บ้าน จึงเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ และได้แนวทางในการพัฒนาประเพณีบุญผะเหวดของชาวล้านนาไทย ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และเป็นการส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป

^{๓๓๗} อรัญญา ศิริผล, ผืนกับคนม้ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ, **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๔

^{๓๓๘} อเนก อาจวิชัย, แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวล้านนา จังหวัดมุกดาหาร เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น, **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๑

๕. กรอบการวิจัย

บทที่ ๓

กระบวนการดำเนินการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตการวิจัย

๓.๑.๑ กลุ่มเป้าหมาย/พื้นที่ดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

ประชาชน บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ ๘ , บ้านหนองปู หมู่ ๙, บ้านหนองบอน หมู่ ๑๑, บ้านเด่นยางมูล หมู่ ๑๒, บ้านหนองนา หมู่ ๑๓, บ้านเด่นทรายมูล หมู่ ๑๔, บ้านหนองเกียง หมู่ ๑๘, บ้านศรีเวียงชัย หมู่ ๒๑, บ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ และบ้านพระบาทพัฒนา หมู่ที่ ๒๓

พื้นที่ดำเนินการ

หมู่บ้านบวร วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน

๓.๑.๒ ขอบเขตเนื้อหา

๑) บริบทของชุมชน ได้แก่

(๑) ข้อมูลทั่วไป เช่น ประวัติความเป็นมา การย้ายถิ่นฐาน ภาษาพูด การแต่งกาย และที่อยู่อาศัย

(๒) สภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น ทำเล ที่ตั้ง ลักษณะพื้นที่ ขอบเขตพื้นที่

(๓) ประวัติศาสตร์ ตำนานเรื่องเล่าต่าง ๆ ของหมู่บ้าน การสืบทอด

(๔) สภาพทางเศรษฐกิจ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน การประกอบอาชีพ และแหล่งที่มาของรายได้ชุมชน

(๕) โครงสร้างการปกครอง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอำนาจภายนอก

(๖) โครงสร้างทางสังคม โครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระบบเครือญาติ ระบบเพื่อนบ้าน ระบบอาวุโส ปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนที่ไกลออกไป

(๗) วัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิต ค่านิยม คติความเชื่อ พิธีกรรมตลอดจนกิจกรรม และชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

๒) การอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาออก ไว้เป็น ๔ ตอน คือ

(๑) ศึกษาทบทวนปรากฏการณ์ ของชุมชนห้วยต้ม ได้แบ่งออกเป็น ๒ ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นถึงชีวิตในแต่ละช่วงเวลา คือ ช่วงที่ ๑ ขณะที่ครูบาวงศ์ ยังมีชีวิตอยู่ ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๓ และช่วงที่ ๒ ครูบาวงศ์ มรณภาพ หลังจาก ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นช่วงที่กระแสทุนนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในชุมชน

(๒) ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขในอดีตที่ทำให้เป็นชุมชนศีล ๕

(๓) ทบทวน รูปแบบ วิธีการสอน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ จนสามารถทำให้ชุมชนห้วยต้มมีลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

(๔) ทบทวน ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่ผ่านมา และผลการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันตามข้อกำหนด (ปัจจัยที่ส่งผลต่อข้อกำหนด)

(๕) การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชน แบบมีส่วนร่วมของชุมชนศีล ๕ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

(๖) นำข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันที่ได้มีการพัฒนาแล้วลงเวทีวิพากษ์เพื่อปรับปรุง และร่วมวิเคราะห์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันว่าข้อใดปฏิบัติยากที่สุดจนถึงง่ายที่สุด

๓.๑.๓ ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะที่ ๒ จำนวน ๑๒ เดือน ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๕๘ – ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ (ขยายอีก ๔ เดือน ถึงมิถุนายน ๒๕๕๙)

๓.๒ กระบวนการและเครื่องมือที่ใช้

- การศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัย ศึกษา ค้นคว้า เอกสารเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนห้วยต้มตามหลักศีล ๕ และศึกษาการถ่ายทอดเรื่องศีล ๕ โดยผ่านคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์จากข้อมูลที่ปรากฏในประวัติครูบาวงศ์ และประวัติชุมชนห้วยต้ม รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เช่น การย้ายถิ่นฐาน การทำมาหากิน
- การจัดประชุม โดยเชิญผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ พระสงฆ์ จำนวน ๖๐ คน จาก ๒ หมู่บ้าน และพระสงฆ์วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ในการพัฒนาแนวทางการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านห้วยต้ม เพื่อให้ได้ข้อสรุปเบื้องต้นในการลงพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านและรับฟังข้อเสนอแนะ เวทีนี้ด้วย
- การจัดเวทีชาวบ้านในชุมชน เพื่อวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน
- การพัฒนาและเพิ่มเติมองค์ความรู้บางเรื่องให้กับชุมชน เช่น อาหารมังสวิรัตกับคุณค่าทางโภชนาการหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ ลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนห้วยต้ม
- สรุบทบทเรียนโครงการ

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล

ประเด็น

- ทบทวนปรากฏการณ์ ของชุมชนห้วยต้ม ได้แบ่งออกเป็น ๒ ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เห็นถึงชีวิตในแต่ละช่วงเวลา คือ ช่วงที่ ๑ ขณะที่ครูบาวงศ์ ยังมีชีวิตอยู่ ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๓ และช่วงที่ ๒ ครูบาวงศ์ มรณภาพ หลังจาก ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นช่วงที่กระแสนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในชุมชน
- ทบทวน รูปแบบ วิธีการสอน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ จนสามารถทำให้ชุมชนห้วยต้มมีลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น
- ทบทวน ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชน ที่ผ่านการวิพากษ์จะ ๑๐ เวที

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลแล้ว ได้ดำเนินการจัดหมวดหมู่ ประมวล วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบประเด็นที่มีการตั้งไว้ คือ การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหัดลำพูนเป็นอย่างไร แล้วนำไปจัดเวทีวิพากษ์ อีกครั้ง ทั้ง ๒ หมู่บ้าน และ นำเสนออีก ๘ หมู่บ้าน ที่ขยายผลในชุมชนห้วยต้ม

ทีมวิจัย นำคำสั่งสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ หรือ ครูบาวงษ์ เจ้าอาวาสวัดระพุทธบาทห้วยต้ม ซึ่งมรณภาพไปแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ เหลือแต่เพียงคำสั่งสอนที่ยังคงอยู่และชาวบ้านพี่น้องชุมชนห้วยต้มได้ยึดถือปฏิบัติมาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะผู้เกิดมาทันรู้จักครูบาวงษ์ และได้เคยวัตรปฏิบัติของครูบาวงษ์ ว่าท่านได้มีเมตตาต่อทุกคน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ ครูบาวงษ์ จะไม่เทศน์สอนเป็นภาษาบาลีให้พี่น้องห้วยต้มฟัง เพราะครูบาทราบว่าเขาฟังไม่เข้าใจ ส่วนใหญ่จากการฟังเสียงจะใช้ภาษาปากเอะถุญและภาษาพื้นเมือง ในการสั่งสอน การสอนธรรมะครูบาจะเล่าให้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังได้ติดตามในสิ่งที่ครูบาอยากให้เขาเข้าใจและปฏิบัติ สมัยที่ครูบามีชีวิตอยู่ ท่านเป็นผู้กำหนดระเบียบขึ้นมาเอง ว่าหากใครจะเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ต้องไม่กินเนื้อสัตว์ ไม่ทำร้ายสัตว์ ไม่ดื่มสุรายาเมา รักครอบครัว ไม่ลักของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่ว่าร้ายใคร ให้กินอยู่อย่างประหยัด ทอผ้าใช้เอง เข้าวัด ถือศีล ภาวนา เพื่อชีวิต และชุมชนจะได้สงบสุข

เมื่อสิ้นสุดโครงการฯ ทุกกิจกรรม เราพบว่า ครูบาวงษ์ ยังมีบารมีต่อการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของชุมชนอย่างมาก รวมไปถึงตะกั่ว ผู้สูงอายุที่ทำตัวดี ก็เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้โครงการฯ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้นำชุมชนหรือผู้นำหมู่บ้าน เป็นผู้ที่ชาวบ้านไว้วางใจเลือกให้ดำรงตำแหน่ง และไว้วางใจดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้าน ต้องเป็นแบบที่ดีเช่นกัน

กลุ่มต่างๆ องค์กรจัดตั้ง ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอีกเป้าหมายหนึ่งของระยะที่ ๒ ที่จะต้องเน้นหนักในเรื่องข้อมูลข่าวสาร โดยมีการทำงานรูปแบบกระบวนการคิดค้นหาปัญหาร่วมกันทุกกลุ่ม เช่น กลุ่มสหกรณ์ การเกษตร อสม. เยาวชน ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ฝ่ายปกครอง กลุ่มอาชีพต่างๆ ผู้ประกอบการร้านค้า สภาองค์กรชุมชน และอื่นๆ มากมาย

ทีมวิจัย วิเคราะห์ร่วมกันว่าระยะที่ ๒ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ จะดำเนินการในเรื่องง่ายๆ ที่สามารถทำได้พร้อมๆ กันทุกหมู่บ้าน แต่ต้องมีมาตรการเด็ดขาดเหมือนกันทุกบ้านใน ๑๐ หมู่บ้าน

๓.๔ สรุปผลการดำเนินกิจกรรมระยะที่ ๒

กิจกรรมที่ ๑ ชื่อกิจกรรม ประชุมทีมวิจัย จำนวน ๗ ครั้ง

การประชุม ครั้งที่ ๑

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. สถานที่ อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงษาพัฒนา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจคณะทำงานในแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากหัวหน้าโครงการฯ กราบนินมิต **พระครูอุปถัมภ์สังฆกิจ** รองเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม ซึ่งเมตตาเป็น ที่ปรึกษาทีมวิจัย กล่าวเปิดการประชุม สรุปสาระสำคัญ ดังนี้ เราได้ทำงานร่วมกันมาในระยะที่ ๑ พื้นที่ คือ หมู่ ๘ และ หมู่ ๒๒ ได้ความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านด้วยดี ในการทำงานระยะ ๒ ขยายผลไปอีก ๘ หมู่บ้าน คือ เป็นชุมชนห้วยต้มทั้งหมด ฉะนั้นขอความร่วมมือจากทุกท่านที่เป็นทีมวิจัย ช่วยกันทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อให้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ได้นำไปเป็นเหมือนระเบียบปฏิบัติสำหรับคนที่อยู่ในชุมชนห้วยต้ม

นางสาวอาภากร ปัญญา หัวหน้าโครงการฯ ชี้แจงค่าใช้จ่ายและนำเสนอแผนการดำเนินงาน ระยะ ๒ ระหว่าง มีนาคม ๒๕๕๘ – ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เพื่อให้ที่ประชุมได้เข้าใจถึงกิจกรรมที่จะลงพื้นที่

นายสุรินทร์ ปิงวา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๓ เสนอที่ประชุมว่า ทำอย่างไรจะให้ชุมชนห้วยต้ม มั่นคง และรักษาวัฒนธรรมที่ดีงาม ไว้สืบลูกสืบหลานต่อไป หากงานนี้สิ้นสุด ขอให้ทีมงานวิจัยชุมชนอีก เพื่อเป็นความต่อเนื่องและกระตุ้นให้ชาวบ้านให้เกิดสำนึกรักชุมชน เรื่อยไป

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย กิจกรรมที่ ๑ เป็นกิจกรรมแรกที่พบปะกัน ทีมวิจัยได้รับประสบการณ์จากครั้งที่ ๑ กับการทำวิจัยชุมชนโดยชุมชน ทีมวิจัยพร้อมที่จะลงพื้นที่ด้วยกัน เพื่อความเข้มแข็งของหมู่บ้าน

ต่อชุมชน ชุมชนจะได้ทำงานร่วมกัน โดยผ่านเครื่องมือของทีมวิจัย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วน และร่วมวางแผนว่าอนาคตชุมชนห้วยต้ม จะให้เป็นไปอย่างไร

อื่น ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เขตพัฒนาชาวเขานพื้นที่สูง ที่ ๑ ลี้ ควรมีบทบาทต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน เช่น เรื่องการส่งเสริมการทำอาชีพที่ไม่ผิดต่อหลักศีล ๕

การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม มีส่วนร่วมในการเทศน์สั่งสอน หลักคำสอนของครูบาวงศ์ สถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา ได้เวลาที่ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลผ่านสื่อวิทยุ และเปิดเทปคำสอนเสียงของครูบาวงศ์ ให้พี่น้องปากาญูได้รับฟังอย่างต่อเนื่อง

ก่อนทำกิจกรรม มีหลายหน่วยงานและนักวิชาการ ที่เข้ามาเก็บข้อมูลของชุมชนห้วยต้ม โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และเยาวชน แต่ไม่ได้แจ้งหรือประชุมให้ชุมชนทราบว่าเอาข้อมูลไปแล้ว จะมีอะไร หรือจะพัฒนาชุมชนห้วยต้มอย่างไร หลังทำกิจกรรม หรือการประชุมครั้งนี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงานในพื้นที่ของตนเองอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยตัวของคนในชุมชนเอง เป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับทีมวิจัย ข้อเสนอ ทีมวิจัย เห็นพ้องกันว่า จะต้องมีการจัดพบปะกับเป็นประจำ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา หรือข้อเสนอแนะ ร่วมกัน

แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

- จัดประชุมนำเสนอทบทวนบทเรียนแนวทางการกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน ของ ระยะที่ ๑
- จัดเวทีสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยฯ ให้ชุมชนได้รับทราบถึงแนวทางทั้งหมด โดยจัดเวทีวิพากษ์ ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ คีล ๕ คือ ม.๙, ม.๑๑, ม.๑๒, ม.๑๓, ม.๑๔, ม.๑๘, ม.๒๑ และ ม.๒๓ เข้าร่วมรับฟัง โดยเน้น ชาวบ้านที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และผู้สนใจ จำนวนหมู่บ้าน ละ ๓๐ – ๔๐ คน
- ให้แต่ละหมู่บ้านกำหนดการจัดเวทีวิพากษ์ ภายในเดือน ธันวาคม ๒๕๕๘ นี้ และมอบหมายให้ผู้นำชุมชน จัดสถานที่ ให้เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมเวที
- ทีมวิจัยมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มเป้าหมาย และเตรียมเอกสารสำหรับใช้ลงคะแนนวิพากษ์

การประชุม ครั้งที่ ๒

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. สถานที่ อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยวงษาพัฒนา วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๔ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากหัวหน้าโครงการฯ

นางสาวอาภากร ปัญญา หัวหน้าโครงการฯ เปิดประชุม แจ้งความก้าวหน้าของการกำหนดลงพื้นที่ตามแผนการดำเนินงาน ระยะ ๒ ระหว่าง มีนาคม ๒๕๕๘ – ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ เพื่อให้ที่ประชุมได้เข้าใจถึงกิจกรรมที่จะลงพื้นที่และแบ่งหน้าที่ให้ทีมวิจัยในแต่ละเวที

ที่ประชุม ทีมวิจัยเห็นชอบและพร้อมปฏิบัติ

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย กิจกรรมที่ ๑ เป็นกิจกรรมแรกที่พบปะกัน ทีมวิจัยได้รับประสบการณ์จากครั้งที่ ๑ กับการทำวิจัยชุมชนโดยชุมชน ทีมวิจัยพร้อมที่จะลงพื้นที่ด้วยกัน เพื่อความเข้มแข็งของหมู่บ้าน

ต่อชุมชน ชุมชนจะได้ทำงานร่วมกัน โดยผ่านเครื่องมือของทีมวิจัย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคส่วน และร่วมวางแผนว่าอนาคตชุมชนห้วยต้ม จะให้เป็นไปอย่างไร

อื่น ๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการหลวงบ้านห้วยต้ม ควรมีบทบาทต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน เช่น เรื่องการส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัย

การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม มีส่วนร่วมในการเทศน์สั่งสอน หลักคำสอนของครูบาวงค์ สถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา ได้เวลาทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลผ่านสื่อวิทยุ และเปิดเทปคำสอนเสียงของครูบาวงค์ ให้พี่น้องปกาญอได้รับฟังอย่างต่อเนื่อง

แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

- จัดเวทีสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการวิจัยฯ ให้ชุมชนได้รับทราบถึงแนวทางทั้งหมด โดยจัดเวทีวิพากษ์ ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ คีล ๕ คือ ม.๙, ม.๑๑, ม.๑๒, ม.๑๓, ม.๑๔, ม.๑๘, ม.๒๑ และ ม.๒๓ เข้าร่วมรับฟัง โดยเน้น ชาวบ้านที่สามารถอ่านออกเขียนได้ และผู้สนใจ จำนวนหมู่บ้าน ละ ๓๐ – ๔๐ คน

- ให้แต่ละหมู่บ้านกำหนดการจัดเวทีวิพากษ์ ภายในเดือน ธันวาคม ๒๕๕๘ นี้ และมอบหมายให้ผู้นำชุมชน จัดสถานที่ ให้เพียงพอต่อผู้เข้าร่วมเวที
ที่มิจัยมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มเป้าหมาย และเตรียมเอกสารสำหรับใช้ลงคะแนนวิพากษ์

การประชุม ครั้งที่ ๓

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. สถานที่
อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยวงษาพัฒนา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน และแจ้งเรื่องงานทำบุญวันเกิด
ครูบาพรณ

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากทีมวิจัยปฏิบัติหน้าที่แทน หัวหน้าโครงการฯ

นายนิวัฒน์ จงบุญดีตลอด ทีมวิจัยชุมชน ปฏิบัติหน้าที่แทนหัวหน้าโครงการฯ เปิดประชุม แจ้ง
ความก้าวหน้าของการกำหนดลงพื้นที่ตามแผนการดำเนินงาน ระยะ ๒ ระหว่าง มีนาคม ๒๕๕๘ – ๒๘ กุมภาพันธ์
๒๕๕๙ เพื่อให้ที่ประชุมได้เข้าใจถึงกิจกรรมที่จะลงพื้นที่และแบ่งหน้าที่ให้ทีมวิจัยในแต่ละเวที

ที่ประชุม ทีมวิจัยเห็นชอบและพร้อมปฏิบัติ

นายมนตรี คงคารื่นฤดี ผู้ใหญ่บ้านบ้านพระบาทพัฒนา หมู่ที่ ๒๓ ทีมวิจัยชุมชน กล่าวในที่ประชุมว่า
รู้สึกดีใจเกี่ยวกับคำว่า งานวิจัย และพร้อมที่จะช่วยประสานชาวบ้านในหมู่บ้านของตนให้เข้าร่วมเวทีวิพากษ์
เต็มที่

นายสมชาย กุลสัมพันธ์ชัย ผู้ใหญ่บ้านหนองเกียง หมู่ที่ ๑๘ ทีมวิจัย กล่าวว่า ณ วันที่กำหนดลงพื้นที่หมู่
ที่ ๑๘ ตนคงไม่อยู่มีภาระต้องเดินทางไป จังหวัดตาก จึงแจ้งในที่ประชุมว่า จะมอบหมายให้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
ดำเนินการแทน และจะแจ้ง ตะกั่วสัญญา เข้าร่วมด้วย

ประธานที่ประชุม สรุปการประชุม ขอบคุณทีมวิจัยที่มาร่วมประชุม ขอให้ทุกท่านมีความสุขและกลับ
บ้านด้วยความปลอดภัย

การประชุม ครั้งที่ ๔

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๘ เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. สถานที่
ที่ทำการสถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากหัวหน้าโครงการฯ กราบนิมิต **พระครูอุปถัมภ์สังฆกิจ** รองเจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม
ซึ่งเมตตาเป็น ที่ปรึกษาทีมวิจัย กล่าวเปิดการประชุม และแจ้งเรื่องงานทำบุญวันเกิดครูบาพรณ เจ้าอาวาสวัด
พระพุทธรบาทห้วยต้ม ที่จะมีขึ้นในวันที่ ๑๑ ตุลาคม นี้ ขอให้ทีมวิจัยมาช่วยกัน

ที่ประชุม รับทราบ

นายพงษ์ศักดิ์ ก่อเกิดตระกูล ผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ กล่าวว่า ทีมวิจัยชุมชนน่าจะมีร่วมตั้งโรง
ทาน ในงานบุญใหญ่ครั้งนี้ด้วย

ที่ประชุม เห็นด้วย และร่วมทำบุญในนามทีมวิจัยศีล ๕

ประธานที่ประชุม ขอความร่วมมือให้ทุกหมู่บ้านมาร่วมกันจัดสถานที่ และดูแลความเรียบร้อย หากสามารถ พักการลงพื้นที่ในเดือนตุลาคมนี้ได้ ก็เป็นการดี หลังจากเสร็จงานก็ ดำเนินการต่อเนื่องให้เสร็จสมบูรณ์

ที่ประชุม รับทราบ

ปิดประชุม

การประชุม ครั้งที่ ๕

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. สถานที่ ที่ทำการสถานีวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน

สรุปเนื้อหา

ที่ปรึกษาทีมวิจัย พระครูอุปถัมภ์สังฆกิจ รองเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม เมตตาเปิดประชุมให้แจ้งในที่ประชุม ขอขอบคุณที่ร่วมมือในการจัดงานทำบุญวันเกิดครูบาพรหม และสอบถามความก้าวหน้าในการลงพื้นที่ว่าติดปัญหาอะไร อย่างไรบ้าง ให้ช่วยรายงานความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค

นางสาวอาภากร ปัญญา หัวหน้าโครงการฯ รายงานความก้าวหน้าในเรื่องการลงพื้นที่ บางหมู่บ้านนักเวทวิพากษ์ศิลป์ ๕ แต่ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่มารับตำแหน่งใหม่ ขอมานแนะนำตัวในงานเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องความสนใจ เพราะใช้เวลาในการพูดคุยเยอะเกินไป วิธีการแก้ปัญหา ทำให้ทีมวิจัยต้องนัดหมายใหม่อีกครั้ง ซึ่งเป็นการยาก เนื่องจากชาวบ้านไม่มีเวลาว่าง เหนื่อยล้าจากการทำงาน

นายหม่อเก๋ ผู้ใหญ่บ้านบ้านศรีเวียงชัย หมู่ที่ ๒๑ ทีมวิจัยชุมชน กล่าวในที่ประชุมว่า ในส่วนหมู่ที่ ๒๑ จะรับประสานงานให้อีกครั้งเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ และสอบถามที่ประชุมว่า จะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมเหมือนงานครั้งแรกหรือเปล่า ที่ประชุมชี้แจงว่า ไม่ต้องรบกวนท่านแล้ว เพราะเป็นโครงการต่อเนื่อง

นายนิวัฒน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๒๒ ทีมวิจัยชุมชน กล่าวว่าบ้านชัยวงษา ยังขาดอีก ๑๑ คน จะลงพื้นที่ใหม่ หรือ ให้จัดเวทีเฉพาะ ๑๑ คน

ที่ประชุม ให้ความคิดเห็นว่า ควรเปิดเวทีอีกครั้งและเชิญคนเดิมมา รวมกับคนใหม่ ๑๑ คน เพราะจะทำให้ข้อมูลที่วิพากษ์ ไม่คลาดเคลื่อน

ประธานที่ประชุม ปิดการประชุม ขอขอบคุณทีมวิจัยที่มาร่วมประชุม ขออำนวยการอำนวยความสะดวกให้ทุกท่านแต่มีความสุข

การประชุม ครั้งที่ ๖

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. สถานที่ อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงษาพัฒนา วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากนางสาวอาภากร ปัญญา หัวหน้าโครงการฯ แจ้งความก้าวหน้าของการกำหนดลงพื้นที่ตามแผนการดำเนินงาน ว่าได้รับความร่วมมือจากทุกหมู่บ้านเป็นอย่างดี

ที่ประชุม ทีมวิจัยเห็นชอบและพร้อมปฏิบัติ

นายสุพจน์ เมธีล้ำเลิศ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองบอน หมู่ที่ ๑๑ ทีมวิจัยชุมชน กล่าวในที่ประชุมว่า เชิญ ทีมวิจัยร่วมพิธีมหามงคล ในวันที่ ๕ ธันวาคม บริเวณหน้าวัดพระพุทธรูปห้วยต้ม และช่วงนี้อากาศหนาวเย็นมาก หากท่านใดสามารถประสานงานในการแจกเสื้อผ้าให้พี่น้องห้วยต้ม ก็จะยินดีมาก

นายสมชาย กุลสัมพันธ์ชัย ผู้ใหญ่บ้านหนองเกียง หมู่ที่ ๑๘ ทีมวิจัย กล่าวว่า ณ วันที่กำหนดลงพื้นที่หมู่ที่ ๑๘ ตนคงไม่อยู่มีภาระต้องเดินทางไป จังหวัดตาก จึงแจ้งในที่ประชุมว่า จะมอบหมายให้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดำเนินการแทน และจะแจ้ง ตะก๊ะสัญญา เข้าร่วมด้วย

ประธานที่ประชุม สรุปการประชุม ขอบคุณทีมวิจัยที่มาร่วมประชุม ขอให้ทุกท่านมีความสุขและกลับบ้านด้วยความปลอดภัย

การประชุม ครั้งที่ ๗

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๔.๐๐ น. สถานที่ อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงษาพัฒนา วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย

วัตถุประสงค์ เพื่อแจ้งความก้าวหน้าในการกำหนดลงพื้นที่ชุมชน

สรุปเนื้อหา

เริ่มจากนางสาวอาภากร ปัญญา หัวหน้าโครงการฯ แจ้งความก้าวหน้าของการกำหนดลงพื้นที่ตามแผนการดำเนินงาน ว่าได้รับความร่วมมือจากทุกหมู่บ้านเป็นอย่างดี

ที่ประชุม ทีมวิจัยเห็นชอบและพร้อมปฏิบัติ

นายมนตรี คงคารื่นฤดี ผู้ใหญ่บ้านบ้านพระบาทพัฒนา หมู่ที่ ๒๓ ทีมวิจัยชุมชน กล่าวในที่ประชุมว่า รู้สึกตื่นเต้นเกี่ยวกับคำว่า งานวิจัย และพร้อมที่จะช่วยประสานชาวบ้านในหมู่บ้านของตนให้เข้าร่วมเวทีวิพากษ์เต็มที่

นายสมชาย กุลสัมพันธ์ชัย ผู้ใหญ่บ้านหนองเกียง หมู่ที่ ๑๘ ทีมวิจัย กล่าวว่า ณ วันที่กำหนดลงพื้นที่หมู่ที่ ๑๘ ตนคงไม่อยู่มีภาระต้องเดินทางไป จังหวัดตาก จึงแจ้งในที่ประชุมว่า จะมอบหมายให้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดำเนินการแทน และจะแจ้ง ตะก๊ะสัญญา เข้าร่วมด้วย

ประธานที่ประชุม สรุปการประชุม ขอบคุณทีมวิจัยที่มาร่วมประชุม ขอให้ทุกท่านมีความสุขและกลับบ้านด้วยความปลอดภัย

กิจกรรมที่ ๒ ชื่อกิจกรรม ประชุมนำเสนอทบทวนบทเรียนฯ

ระยะเวลา การดำเนินกิจกรรม วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐-๑๕.๐๐ น. สถานที่ อาคาร ๑๐๐ ปี โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระชัยยะวงษาพัฒนา วัดพระพุทธรูปห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วม ๕๘ คน ประกอบด้วย แกนนำชุมชน ชาวบ้านที่สนใจ

วัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอทบทวน บทเรียนแนวทางการกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชน บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ในระยะที่ ๑

สรุปเนื้อหา

หัวหน้าโครงการฯ นำเสนอโครงการวิจัยฯ ในเวทีแสดงความคิดเห็นต่อโครงการฯ นี้ มีทั้งแกนนำชุมชน และผู้สนใจ เข้าร่วมแลกเปลี่ยน ได้รู้ข้อมูลแนวทางการกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ในระยะที่ ๑ และได้แนวทางในการพัฒนาข้อกำหนดร่วมกัน

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย นักวิจัย บางท่านไม่เคยมีประสบการณ์การจัดเวทีฯ ทำให้สับสนเรื่องการทำหน้าที่ เช่น การลงทะเบียน การสรุปเวที และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมเวทีฯ

ต่อชุมชน ชุมชนให้ความสนใจมาก เพราะทีมวิจัยเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน ภาษาเหมือนกัน ทำให้บรรยากาศเป็นไปได้อย่างดี มีการแสดงความคิดเห็นหลากหลาย

อื่น ๆ การประชุมที่มวิจัย ครั้งต่อไปจะต้องมีประเด็นสำคัญ คือ วิธีการนำเสนอข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ ให้ชุมชนเข้าใจ และสามารถแลกเปลี่ยนภายในที่ประชุมได้

การมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำชุมชนและทีมวิจัยใหม่ ให้ความสนใจและเห็นชอบตามโครงการฯ ที่นำเสนอ พร้อมให้ความร่วมมือในพื้นที่หมู่บ้าน เต็มที่ในการร่วมวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน

แนวทาง/ทิศทางการดำเนินงานครั้งต่อไป

- การจัดเวทีในแต่ละหมู่บ้านจัดเวทีวิพากษ์ข้อปฏิบัติร่วม ก่อนที่จะกำหนดการปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ

กิจกรรมที่ ๓ ชื่อกิจกรรม เวทีวิพากษ์

ระยะเวลาการดำเนินกิจกรรม วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๘ – ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น.

ศาลาเอนกประสงค์ ทุกหมู่บ้าน จำนวน ๑๐ เวที

ผู้เข้าร่วม เวทีละ ๓๐-๔๐ คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย และชาวบ้านทุกหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจง

วัตถุประสงค์ เพื่อวิพากษ์ข้อปฏิบัติร่วม ก่อนที่จะกำหนดการปฏิบัติ

สรุปเนื้อหา ครั้งที่ ๑

สถานที่ หมู่ที่ ๙ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๖ คน

เริ่มเวทีโดย นายนิมิต มีผอ ผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย เป็นประธานเปิดประชุม และแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าจากที่มีโครงการวิจัยชุมชนเรื่องการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ปีที่แล้วทำเฉพาะ หมู่ที่ ๘ กับ หมู่ที่ ๒๒ นั้น ได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ ศีล ๕ ทั้งหมด ๖ ข้อ และในปีนี้มีผลขยายผลให้ครบ อีก ๘ หมู่บ้าน จึงเริ่มที่บ้านเราก่อน ต่อจากนี้ไปเชิญ หัวหน้าโครงการ ดำเนินกิจกรรม

นางสาวอาภากร ปัญญา และทีมวิจัย ได้อธิบายข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ และใช้วิธีการวิพากษ์ ด้วยการแจกกระดาษสติ๊กเกอร์ สีแดง สีเขียว สีฟ้า (ตามรูป) ผู้วิจัย ใช้วิธีแยกแยะเป็น ๒ คำสั่ง คือ ข้อกำหนดฯ ที่ ๑,๒,๓ ข้อใดปฏิบัติยากที่สุด และข้อกำหนดฯ ที่ ๔,๕,๖ ข้อใดปฏิบัติง่ายที่สุด เมื่อทุกคนที่เป็นตัวแทนที่ดี จำนวน ๓๐ คน เข้าใจแล้ว ให้นำสติ๊กเกอร์มาติดในฟิวเจอร์บอร์ด ทีมวิจัยนับคะแนนจาก จำนวนสติ๊กเกอร์นั้น

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยาก และปฏิบัติยาก ของ หมู่ที่ ๙

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๕	๐	๒๕
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๑๑	๑๘	๑
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๑๔	๑๒	๔

จากตารางที่ ๑ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๔ คะแนน ส่วน ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๑ คะแนน และ ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากที่สุด จำนวน ๕ คะแนน

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่าย และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๙

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๑๔	๑๐	๖
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๔	๑๖	๑๐
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑๒	๔	๑๔

จากตารางที่ ๒ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๔ คะแนน ส่วน ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายที่สุดจำนวน ๑๒ คะแนน และ ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายที่สุด จำนวน ๔ คะแนน

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย นักวิจัยต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดเวที และร่วมกันถอดบทเรียนทุกครั้งหลังจากเสร็จการทำงานในวันนั้นทันที เพื่อนำข้อขัดข้องไปปรับปรุงในเวทีต่อไป

ข้อคิดเห็น การจัดเวทีครั้งต่อไป ทีมวิจัยต้องมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนเพื่อความสมบูรณ์ของกิจกรรม โครงการฯ และเปลี่ยนรูปแบบวิธีการลงคะแนนวิพากษ์ อย่างง่ายและเข้าใจได้ จากตารางสรุป แสดงให้เห็นว่าในหมู่บ้านอาจมีการเลี้ยงเหล้าในหมู่ที่ ๙ เวลามีกงานมีการกินเหล้าอยู่ ในหมู่บ้านมีรายขายเหล้าอยู่

สรุปเนื้อหา ครั้งที่ ๒

สถานที่ หมู่ที่ ๒๓ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๔๐ คน

เริ่มเวทีโดย นายมนตรี คงคารื่นฤติ ผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย เป็นประธานเปิดประชุม และแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าจากที่มีโครงการวิจัยชุมชนเรื่องการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ปีที่แล้วทำเฉพาะ หมู่ที่ ๘ กับ หมู่ที่ ๒๒ นั้น ได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ ศีล ๕ ทั้งหมด ๖ ข้อ และในปีนี้มีผลขยายผลให้ครบ อีก ๘ หมู่บ้าน จึงเริ่มที่บ้านเราก่อน ต่อจากนี้ไปเชิญ หัวหน้าโครงการ ดำเนินกิจกรรม

นางสาวอาภากร ปัญญา และทีมวิจัย ได้อธิบายข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ และใช้วิธีการวิพากษ์ ด้วยการแจกเอกสารที่ปรากฏข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน ๖ ข้อชัดเจน แยกเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อ ๑,๒,๓ ข้อใดปฏิบัติยากที่สุด และข้อกำหนดฯ ที่ ๔,๕,๖ ข้อใดปฏิบัติได้ง่ายที่สุด เมื่อทุกคนที่เป็นตัวแทนที่ดี จำนวน ๓๐ คน เข้าใจแล้ว ให้ใช้ปากกาที่แจกให้ ทำเครื่องหมาย และเรียงลำดับ ๑ ๒ ๓ ในช่องที่กำหนดไว้

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก ของ หมู่ที่ ๒๓

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๑๓	๘	๙
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด	๘	๑๔	๘
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๙	๘	๑๓

จากตารางที่ ๓ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๓ คะแนน ส่วนข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๙ คะแนน ส่วน ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๘ คะแนน

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๒๓

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๔	๑๑	๑๕
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๑๘	๑๐	๒
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๘	๙	๑๓

จากตารางที่ ๔ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๘ คะแนน ส่วน ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษา ศีลภาวนาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่ปฏิบัติต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๘ คะแนน และข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกววนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๔ คะแนน

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย นักวิจัยต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดเวที และร่วมกันถอดบทเรียนทุกครั้งหลังจากเสร็จการทำงานในวันนั้นทันที เพื่อนำข้อขัดข้องไปปรับปรุงในเวทีต่อไป

ข้อคิดเห็น จากตารางเห็นเรื่องข้อห้ามที่ ๑ ปฏิบัติได้ยากที่สุด เนื่องจากในชุมชนมีร้านขายลูกชิ้นอยู่ ทำให้ข้อนี้เห็นว่าปฏิบัติได้ยาก

สรุปเนื้อหา ครั้งที่ ๓

สถานที่ หมู่ที่ ๘ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน

เริ่มเวทีโดย นายพงษ์ศักดิ์ ก่อเกิดตระกูล ผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย เป็นประธานเปิดประชุม และแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าจากที่มีโครงการวิจัยชุมชนเรื่องการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ปีที่แล้วทำเฉพาะ หมู่ที่ ๘ กับ หมู่ที่ ๒๒ นั้น ได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ ศีล ๕ ทั้งหมด ๖ ข้อ และในปีนี้มีผลขยายผลให้ครบ อีก ๘ หมู่บ้าน ต่อจากนี้ไปเชิญ หัวหน้าโครงการ ดำเนินกิจกรรม

นางสาวอาภากร ปัญญา และทีมวิจัย ได้อธิบายข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ และใช้วิธีการวิพากษ์ ด้วยการแจกเอกสารที่ปรากฏข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน ๖ ข้อชัดเจน แยกเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อ ๑,๒,๓ ข้อใดปฏิบัติยากที่สุด และข้อกำหนดฯ ที่ ๔,๕,๖ ข้อใดปฏิบัติง่ายที่สุด เมื่อทุกคนที่เป็นตัวแทนที่ดี จำนวน ๓๐ คน เข้าใจแล้ว ให้ใช้ปากกาที่แจกให้ ทำเครื่องหมาย และเรียงลำดับ ๑ ๒ ๓ ในช่องที่กำหนดไว้

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก ของ หมู่ที่ ๘

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๑	๐	๒๙
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๑	๒๘	๑
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๒๘	๒	๐

จากตารางที่ ๕ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑ คะแนน เช่นเดียวกับ ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมาก

ที่สุด จำนวน ๑ คะแนน แต่ ข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงาน เทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒๘ คะแนน

ตารางที่ ๖ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๘

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๒	๐	๒๘
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๑	๒๘	๑
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๒๗	๒	๑

จากตารางที่ ๖ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๒๗ คะแนน ส่วนข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๒ คะแนน และ ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑ คะแนน

ข้อคิดเห็น หมู่ที่ ๘ ไม่มีร้านขายเหล้า และเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้วัด การปฏิบัติธรรม การเข้าวัดทำบุญจึงเป็นเรื่อง ที่ทำได้ง่าย

บทเรียนที่ได้

ต่อนักวิจัย นักวิจัยต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการจัดเวที และร่วมกันถอดบทเรียนทุกครั้งหลังจากเสร็จ การทำงานในวันนั้นทันที เพื่อนำข้อขัดข้องไปปรับปรุงในเวทีต่อไป

สรุปเนื้อหา ครั้งที่ ๔

สถานที่ หมู่ที่ ๑๑ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน

เริ่มเวทีโดย นายสุพจน์ เมธีล้ำเลิศ ผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย เป็นประธานเปิดประชุม และแจ้งให้ที่ ประชุมทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าจากที่มีโครงการวิจัยชุมชนเรื่องการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ปีที่แล้วทำเฉพาะ หมู่ที่ ๘ กับ หมู่ที่ ๒๒ นั้น ได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ ศีล ๕ ทั้งหมด ๖ ข้อ และในปีนี้มีผลขยายผลให้ครบ อีก ๘ หมู่บ้าน ต่อจากนี้ไปเชิญ หัวหน้าโครงการ ดำเนินกิจกรรม

นางสาวอาภากร ปัญญา และทีมวิจัย ได้อธิบายข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ และใช้วิธีการวิพากษ์ ด้วยการ แจกเอกสารที่ปรากฏข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน ๖ ข้อชัดเจน แยกเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อ ๑,๒,๓ ข้อใดปฏิบัติยาก ที่สุด และข้อกำหนดฯ ที่ ๔,๕,๖ ข้อใดปฏิบัติง่ายที่สุด เมื่อทุกคนที่เป็นตัวแทนที่ดี จำนวน ๓๐ คน เข้าใจแล้ว ให้ ใช้ปากกาที่แจกให้ ทำเครื่องหมาย และเรียงลำดับ ๑ ๒ ๓ ในช่องที่กำหนดไว้

ตารางที่ ๗ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๑๑

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๖	๑๓	๑๑
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๒๓	๖	๑
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๑	๑๑	๑๘

จากตาราง ๗ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒๓ คะแนน ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๓ คะแนน ส่วนข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาล และงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑ คะแนน

ตารางที่ ๘ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๑๑

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๗	๑๐	๑๓
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๒๐	๔	๖
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๓	๑๖	๑๑

จากตาราง ๘ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนใน ครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๒๐ คะแนน และ ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๗ คะแนน ส่วนข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๓ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๑๑ มีการขายเหล้าในชุมชน โดยมีร้านขายของชำอยู่ในหมู่บ้าน มีการขายเบียร์ เหล้า ขาว ทำให้ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิดเป็นเรื่องที่ยากที่สุด

สรุปเนื้อหา ครั้งที่ ๔-๕

สถานที่ เวทีวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน

เริ่มเวทีโดยผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย เป็นประธานเปิดประชุม และแจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าจากที่มีโครงการวิจัยชุมชนเรื่องการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ปีที่แล้วทำเฉพาะ หมู่ที่ ๘ กับ หมู่ที่ ๒๒ นั้น ได้ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันภายใต้ ศีล ๕ ทั้งหมด ๖ ข้อ และในปีนี้มี การขยายผลให้ครบ อีก ๘ หมู่บ้าน ต่อจากนี้ไปเชิญ หัวหน้าโครงการ ดำเนินกิจกรรม

นางสาวอาภากร ปัญญา และทีมวิจัย ได้อธิบายข้อกำหนดฯ ทั้ง ๖ ข้อ และใช้วิธีการวิพากษ์ ด้วยการ แจกเอกสารที่ปรากฏข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน ๖ ข้อชัดเจน แยกเป็น ๒ ส่วน คือ ข้อ ๑,๒,๓ ข้อใดปฏิบัติยาก ที่สุด และข้อกำหนดฯ ที่ ๔,๕,๖ ข้อใดปฏิบัติได้ง่ายที่สุด เมื่อทุกคนที่เป็นตัวแทนที่ดี จำนวน ๓๐ คน เข้าใจแล้ว ให้ ใช้ปากกาที่แจกให้ ทำเครื่องหมาย และเรียงลำดับ ๑ ๒ ๓ ในช่องที่กำหนดไว้

ตารางที่ ๙ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๑๒

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๑	๘	๒๑
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๒๕	๑	๔
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๔	๒๑	๕

จากตาราง ๙ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒๕ คะแนน ข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๔ คะแนน ส่วนข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑ คะแนน

ตารางที่ ๑๐ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๑๒

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๑	๑๑	๑๘
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๖	๑๘	๖
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๒๓	๑	๖

จากตาราง ๑๐ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๒๓ คะแนน ส่วนข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๖ คะแนน และ ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๑๒ เป็นชุมชนติดวัดพระบาทห้วยต้ม อยู่บริเวณฝั่งศูนย์หัตถกรรม มีรายค้า มีอยู่ซ่อมรถ มีใจบ้านอยู่ ทำให้ง่ายต่อการเข้าวัด ปฏิบัติธรรม และผู้ใหญ่บ้านยังปฏิทานกินเจตลอดชีวิต

ตารางที่ ๑๑ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๑๓

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๒	๑๙	๙
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๑๒	๓	๑๕
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๑๖	๘	๖

จากตาราง ๑๑ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๖ คะแนน ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๒ คะแนน ส่วน ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒ คะแนน

ตารางที่ ๑๒ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๑๓

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๐	๘	๒๒
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๑๓	๑๖	๑
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑๗	๖	๗

จากตาราง ๑๒ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๑๗ คะแนน ส่วนข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว

ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๓ คะแนน และ ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่าย จำนวน ๒๒ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๑๓ เป็นชุมชนอยู่ในบริเวณโรงเรียน ด้านหน้า/ด้านข้างโรงเรียนมีรายขาย มีการแอบขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่บ้าง แต่ข้อดี คือให้ความสำคัญกับการเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงในทุ่งนาอยู่ แต่บริเวณบ้านไม่มี ผู้ช่วยผู้ใหญ่กิมมิ่งสาวิริติ เป็นแบบอย่างให้กับชุมชน พื้นที่นี้อยู่ใกล้กับเจดีย์ศรีเวียงชัย ทำให้มีการเข้าไปปฏิบัติธรรมได้ง่าย

ตารางที่ ๑๓ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๑๔

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๐	๓	๒๗
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๓๐	๐	๐
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๐	๒๗	๓

จากตาราง ๑๓ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจกเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๓๐ คะแนน ส่วนข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด และข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ไม่มีคะแนน

ตารางที่ ๑๔ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๑๔

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๑๒	๑๖	๒
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๑๒	๑๐	๘
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๖	๔	๒๐

จากตาราง ๑๔ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด และข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๒ คะแนน ส่วนข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายที่สุดจำนวน ๖ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๑๔ ผู้ใหญ่บ้านมีความใกล้ชิดหลวงปู่ (ครูบาวงษา) ในชุมชนมีร้านค้าขนาดใหญ่ ชุมชนอยู่บริเวณทางเข้าเจดีย์ศรีเวียงชัย

ตารางที่ ๑๕ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๑๘

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๑๑	๑	๑๘
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๑๑	๑๔	๕
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๘	๑๕	๗

จากตาราง ๑๕ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด และข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๑๑ คะแนน เท่ากัน ส่วนข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๘ คะแนน

ตารางที่ ๑๖ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๑๘

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๘	๙	๑๓
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๑๓	๑๔	๓
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๙	๗	๑๔

จากตาราง ๑๖ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๓ คะแนน ส่วนข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๙ คะแนน ส่วน และข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๘ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๑๘ ผู้ใหญ่บ้านเล็กเหล้า และเป็นตัวอย่างให้ลูกบ้าน เป็นผู้นำที่เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ระยะที่ ๑ มีตะเกี๊ยะเป็นแกนนำในการรักษากฎระเบียบ แต่หมู่ที่ ๑๘ เห็นว่า

ข้อห้ามข้อที่ ๑ และ ๒ ยังคงปฏิบัติยาก เนื่องจากชุมชนนี้ไม่ได้เป็นชุมชนดั้งเดิมของห้วยต้ม เป็นหมู่บ้านขยาย มีคนจากภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่ ทำให้มีความหลากหลายมาก

ตารางที่ ๑๗ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยากมาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๒๑

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๔	๑๓	๑๓
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๒๖	๔	๐
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๐	๑๓	๑๗

จากตาราง ๑๗ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒๖ คะแนน ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๔ คะแนน ส่วนข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาล และงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยาก

ตารางที่ ๑๘ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่ายมาก และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๒๑

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๕	๑	๒๔
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๗	๒๒	๑
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑๘	๗	๕

จากตาราง ๑๘ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๑๘ คะแนน ส่วนข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๗ คะแนน และ ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๕ คะแนน

ข้อสังเกต หมู่ที่ ๒๑ เป็นชุมชนที่ตั้งพระธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย กินเจตลดชีวิต เพราะเป็นหลานของเจ้าอาวาสวัดเจดีย์ศรีเวียงชัย ชุมชนอยู่ใกล้ถนนที่เดินทางไปตำบลก้อ มี

ร้านค้าตั้งในหมู่บ้าน ซึ่งร้านอาหารตามสั่งนั้นทางหมู่บ้านให้ออกไปตั้งร้านขายข้างนอกหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นทางผ่านทำให้มีร้านค้ามาก มีการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่

ตารางที่ ๑๙ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงข้อห้าม ที่ปฏิบัติยากมากที่สุด ปฏิบัติยาก และปฏิบัติยาก หมู่ที่ ๒๒

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ยากมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ยากมาก (๒)	ปฏิบัติ ยาก (๓)
ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ	๒๑	๕	๔
ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด	๖	๒๒	๒
ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ	๓	๓	๒๔

จากตาราง ๑๙ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๒๑ คะแนน ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๖ คะแนน ส่วนข้อที่ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ เป็นข้อที่ปฏิบัติยากมากที่สุด จำนวน ๓ คะแนน

ตารางที่ ๒๐ แสดงจำนวนคะแนนการวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อที่ ๔ ข้อที่ ๕ ข้อที่ ๖ ที่แสดงถึงข้อปฏิบัติ ที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด ปฏิบัติง่าย และปฏิบัติง่าย ของ หมู่ที่ ๒๒

ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม	ปฏิบัติ ง่ายมาก ที่สุด (๑)	ปฏิบัติ ง่ายมาก (๒)	ปฏิบัติ ง่าย (๓)
ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท	๑๑	๗	๑๒
ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว	๕	๑๔	๑๑
ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑๔	๙	๗

จากตาราง ๒๐ พบว่า ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติง่ายมากที่สุดจำนวน ๑๔ คะแนน ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท เป็นข้อที่ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๑๑ คะแนน และข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ปฏิบัติง่ายมากที่สุด จำนวน ๕ คะแนน

ข้อสังเกต ชุมชนหมู่ที่ ๒๒ จะมีรถเร่ลูกขึ้นไปขายข้างอนามัย เดิมมีการขายลูกขึ้น แต่เมื่อช่วงทำโครงการวิจัยทำให้ร้านขายลูกขึ้นหายไป นอกจากนี้มีการปฏิญาณการดื่มน้ำสาบสนต่อรูปปั้น ถ้าทำผิดจะมีอันเป็นไป

กิจกรรมที่ ๕ การพัฒนาและเพิ่มเติมองค์ความรู้บางเรื่องให้กับชุมชน เช่น อาหารมังสวิรัติดกับคุณค่าทางโภชนาการหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ ลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนห้วยต้ม

มีการขับเคลื่อนร่วมกับโครงการการรับประทานอาหารมังสวิรัติดของชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นสารนิพนธ์ส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ รายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยนางสาวอาภากร ปัญญา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการสอนของพระครูพัฒนากิจจานุรักษ์ เรื่องการรับประทานมังสวิรัต และศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับ ประวัติ ความเป็นมาของพัฒนาการอาหารมังสวิรัต พร้อมทั้งศึกษาบริบทชุมชนห้วยต้มเกี่ยวกับทัศนคติของสมาชิกชุมชนในเรื่องการรับประทานมังสวิรัต ถึงส่งผลให้ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนมังสวิรัตขนาดใหญ่

ภาพกิจกรรมการจัดเวทีต่าง ๆ

วิพากษ์ข้อกำหนด

เวทีชุมชนพระบาทห้วยต้ม

บทที่ ๔

ผลการดำเนินการวิจัย

โครงการการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒ วัตถุประสงค์หลัก เพื่อทบทวนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน วัตถุประสงค์รอง คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕ เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) โดยโครงการวิจัยนี้เป็นโครงการระยะสั้น เป็นระยะ ๆ โดยระยะที่ ๑ เน้นการศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕ และศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) โดยในระยะที่ ๒ เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) ชุมชนพระบาทห้วยต้ม ทางโครงการได้สรุปรวบรวมข้อมูลนำเสนอผลการดำเนินโครงการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ระยะที่ ๑ เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕ และเพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานชุมชนหมู่บ้านพระพุทบาทห้วยต้ม

ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

บ้านพระพุทบาทห้วยต้ม เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ หลังจากที่ท่านครูบาฯ ได้เริ่มลงมือก่อสร้างและบูรณะพัฒนาวัดพระพุทบาทห้วยต้มได้ระยะหนึ่ง ก็ปรากฏว่าบรรดาชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงซึ่งไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นการถาวร ใช้ชีวิตเร่ร่อนไปตามตามท้องถื่นต่างๆ โดยเฉพาะชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงที่อพยพมาจากประเทศพม่า มาอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดตาก ได้ยินกิตติศัพท์ร่ำลือเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติของท่าน ครูบาฯ ว่าเป็นพระมหาเถระที่มีเมตตาธรรมสูง จึงพากันอพยพมาอยู่กับท่านครูบาฯ ท่านจึงได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองมีนายอำเภอลี้ และผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ได้รับทราบ และจัดสรรที่อยู่ให้ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงจำนวน ๗ หมู่บ้าน โดยแบ่งที่ดินรอบๆ วัดพระพุทบาทห้วยต้มออกเป็นแปลงเหมือนบ้านจัดสรร ปรากฏตามบันทึกของท่าน ดังนี้

“...แล้วอยู่ไปถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ จ.ศ. ๑๒๓๓ ปีร่วงไค้ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำมีพวกกะเหรี่ยงยางดอยหมู่หนึ่ง อยู่ตำบลแม่ตืนใต้ อำเภอมะเระมาด จังหวัดตาก อพยพมาอยู่เต็มศาลา ๕๔ ห้อง หลายครอบครัว มาอาศัยอยู่ พระชัยยะวงศาที่ไม่รู้ว่าจักหาที่อยู่ให้ได้อย่างไร เพราะเป็นป่าสงวน พระชัยยะวงสาก็ไปแจ้งต่ออำเภอลี้ นายอำเภอก็ไปแจ้งต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ผู้ว่าฯ ก็พิจารณาอยู่ แต่ว่าให้พวกกะเหรี่ยงหมูนั่นอยู่ตามไต้ต้นไม้ร่มไม้ไปก่อน ผู้ว่าฯ สั่งมาว่าอย่างนี้ พระชัยยะวงศาแล้วก็จัดกะเหรี่ยงไปอยู่กันเป็นแปลง

อยู่ไปไม่นานกะเหรี่ยงก็อพยพมาอีกหลายหมู่บ้าน พระชัยยะวงศ์จัดให้ไปอยู่เป็นคณะเป็นหมู่บ้าน อยู่มาทางมาก็ไม่อย่างไร พวกกะเหรี่ยงทั้งหมดก็อยากจัดตั้งบ้านอยู่เป็นระเบียบเพื่อจะได้ปลูกผักปลูก ไม้ ปลูกบ้านเรือนไปเรื่อย ๆ

ฉะนั้น พระชัยยะวงศ์ก็พิจารณาว่า ถ้าปล่อยให้เขาไปอยู่ตามใจก็จักไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัดส่วน มัน จักไม่งาม มันจักยากลำบากใจภายหลัง แล้วพระชัยยะวงศ์ไปดูที่หลักกะเหรี่ยงที่มาอยู่เดิมมีหลายชาติ รู้ได้ เพราะว่ามีลุงบุญป็นอยู่บ้านนาเลียงคนหนึ่ง รู้ประวัติโบราณว่าที่นี่เขาเรียกกันว่า “**เด่นยางมูล**” บางครั้งก็เรียก “**เด่นทรายมูล**” มันคงเป็นคำเพี้ยนไป ถึงภายหลังไม่ช้าไม่นานเท่าใด พวกกะเหรี่ยงก็ทยอยย้ายมาอยู่เต็ม บริเวณแคว้นนี้ แต่ก่อน พวกเขามาอยู่ ๔ ครั้งแล้ว เขาก็เลิกไปหมด ต่อไปก็ย้ายมาอีกครั้งหนึ่ง ถ้ารอคอย รอดูเถอะ คนทั้งหลายก็ยังไม่เชื่อคนแก่ว่า คนแก่ก็เฝ้าบึงอยู่ไม่พุด

อยู่มาไม่นานเท่าใดนักสัก ๑๐ กว่าปี อยู่มาถึงเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ พ.ศ. ๒๕๑๔ จ.ศ. ๑๒๓๓ ปีร่วง ใต้ พวกกะเหรี่ยงก็ทยอยอพยพมาเต็มศาลาหลังใหญ่ หลายหมู่บ้านนับดูมีประมาณ ๕๐๐ กว่าครอบครัว ที่หลังยังมาอีก ๑๐๐ กว่าครอบครัว มาอยู่ที่บ้านตามลุ่มป็นว่าไว้ ถูกต้องตามคนแก่ว่า พวกคนทั้งหลายก็ยอม เชื่อตามคนแก่ว่า ว่าคนแก่รู้ประวัติเดิมว่าแท้จริง แล้วพระชัยยะวงศ์ไปตรวจดูเด่นยางมูลก็สมควรเอาที่นี่ เป็นหลักเป็นใจบ้าน ไม่ให้เสียหลักเดิมก็เลยเอาที่นี่เป็นศูนย์กลาง แล้วก็พากระเหรี่ยงหลายคนช่วยกันดูแล ปักหลัก ใส่เข็มทิศได้ฉากเหนือไปได้ ตะวันตกตะวันออก เอาะระเบียบขบวนวัดเป็นนายเป็นหลัก ชักให้เป็น เส้นตรงไปเหนือไปได้ ตรงไปตะวันตกตะวันออก เป็นแปลงๆ ละ ๔ ไร่ ทำทางล้อมทุกแปลง พระชัยยะ วงศ์แบ่งให้เข้าอยู่ครอบครัวละ ๑ ไร่ และเป็นคณะมีอาจารย์หัวหน้า ๗ คน ๗ หมู่บ้านด้วยกัน อาจารย์บา แจะ ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาจะโพ ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาโกส่า ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาโบโต ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พานูวา ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาภูแอ ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาบิเสอ ๑ หมู่บ้าน อาจารย์พาติจอ ๑ หมู่บ้าน...”^๑

สรุปความว่า เมื่อท่านครูบาวงศ์ได้มาจำพรรษาอยู่ ณ วัดพระพุทธรบาทห้วยต้มเป็นการถาวรแล้ว บรรดาชาวกระเหรี่ยงจากที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งได้อพยพมาอยู่รวมกันรอบๆ วัดพระพุทธรบาทห้วย ต้ม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนที่ไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประชาชน ท่านครูบาวงศ์ได้จัดสรรแบ่งที่ดินออกเป็นแปลงมอบให้ พวกเขาได้อยู่อาศัยและทำกินต่อไป

ปัจจุบันนี้หมู่บ้านต่าง ๆ มีประชากรเพิ่มขึ้น และได้ขยายตัวตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่อีก รวมเป็น ๑๐ หมู่บ้านคือ บ้านห้วยต้ม บ้านเด่นยางมูล บ้านหนองบอน บ้านหนองนา บ้านเด่นทรายมูล บ้านหนองเกียง บ้านชัยวงศา บ้านพระบาทพัฒนา บ้านศรีเวียงชัย และบ้านหนองปู ทุกหมู่บ้านได้รับการอุปถัมภ์จากท่านครู บาวงศ์ ช่วยตั้งหมู่บ้านขึ้นมาและให้ความช่วยเหลือพัฒนาเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตตาม หลักการของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทุกหมู่บ้านเจริญรอยตามท่านครูบาวงศ์ไม่รับประทานเนื้อสัตว์เลย ครูบา วงศ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ท่านมีวิธีการสอน ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง สอนลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์ รวมถึง ชาวบ้านว่า การฉันทหรือรับประทานเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่าง อื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ สมาชิกในชุมชนทุกคนนับถือศาสนา

^๑ พระครูสิริสุตาภิรมณ์ (ศุภชัย สุทธิญาณ), **พระชัยยะวงศ์านุสสติ**, ป, สัมพันธ์การพิมพ์, กรุงเทพมหานคร ; ๒๕๔๐, หน้า ๙๑,

พุทธ การอยู่ร่วมกันจำนวนมาก จึงมีการตั้งกฎกติกาขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความสงบสุข และเชื่อฟังปฏิบัติตาม คำสอนครูบาวงศ์ คือ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ดื่ม ไม่จำหน่ายของมีนเมา และให้ทุกคนมาทำบุญฟังเทศน์ทุกวัน พระมีการฟังพาอาศัยและเอื้ออาทรต่อกัน มีความสามัคคี มีการร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรม ของชนเผ่า เช่น การทอผ้า การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษาพูด

ในมุมมองของคนภายนอกมองว่า ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ปฏิบัติตน ตามศีล ๕ อยู่กันด้วยความรัก อบอุ่น สิ่งที่คุณภายนอกสัมผัสได้ คือ วัฒนธรรมชุมชน การหยุดทำงานทุกวัน พระเพื่อพาครอบครัวมาทำบุญที่วัด หรือทำความสะอาดวัด การปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง การงดกินเนื้อสัตว์ เพื่อไม่ทำบาปและเบียดเบียนสิ่งที่มีชีวิต การถือศีลภาวนา การไม่ดื่มเหล้าของมีนเมา การใช้ชีวิตอยู่อย่าง พอเพียง การรักและดูแลครอบครัว การอยู่ร่วมกันมีประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ ผู้คนในชุมชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สมาชิกในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นแบบ แผนในการดำรงชีวิต

และใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ หลังจากทีครูบาวงศ์มรณภาพลง กอรปกับกระแสทุนนิยมอิทธิพลจาก ภายนอกเข้ามากระทบและแพร่ขยายต่อวัฒนธรรมชุมชนและชีวิตความเป็นอยู่ การปฏิบัติตัว เริ่มเปลี่ยนแปลง เลื่อนกลางลงไป แกนนำชุมชนก็คิดหาวิธีการที่จะป้องกันและพยายามกล่อมเกลาจิตใจคนรุ่นหลังให้ประพฤติ ปฏิบัติเหมือนดังเดิมเพื่อให้วิถีชีวิตชุมชนกลับมาเหมือนเดิม ผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนที่ยังยึดมั่นในคำสั่ง สอนมีอยู่ ทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่ที่ ๘ บ้านพระบาทห้วยต้ม ซึ่งเป็นหมู่บ้านแรกและเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของ ชุมชนห้วยต้ม ในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ส่วนหมู่บ้านที่ได้รับการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เช่น หมู่ที่ ๒๒ บ้านชัยวงษา เป็นหมู่บ้านที่มีประชาชนในแต่ละหมู่บ้านย้ายมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาอยู่รวมกัน เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ครูบาวงศ์และถือปฏิบัติดำเนินวิถีชีวิตตามคำสั่งสอนของครูบาวงศ์จนถึง วันนี้ แต่ก็มีชาวเขาบางกลุ่ม ที่ย้ายมาใหม่หรือเยาวชนรุ่นหลังที่เติบโต ในสังคมที่ต้องช่วยเหลือตัวเอง เพื่อตาม กระแสนิยม จากหลักรั้ววัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนตนเอง ทำให้เกิดปัญหามากมาย ในชุมชนห้วยต้ม

ปัจจุบันนี้ วิถีชีวิตชุมชนห้วยต้มเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองเข้ามา มีบทบาทในชีวิตมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนห้วยต้ม ค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนแปลง การเข้าวัดปฏิบัติ ธรรมจากในอดีตไปทุกวันพระ เปลี่ยนไปเฉพาะวันพระใหญ่ คือ ๘ และ ๑๕ คำ เท่านั้น มีร้านค้าในชุมชนเริ่ม ลักลอบจำหน่ายเครื่องดื่มของมีนเมา มีการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านกันเอง เหตุจากการดื่มเหล้า สมาชิกชุมชน ห้วยต้มที่ออกมารับจ้างข้างนอกหมู่บ้าน จะเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ โดยการซื้อเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งอดีตไม่เคย มี แต่อาชีพที่ไม่ปรากฏในชุมชนห้วยต้มตั้งแต่อดีตจนถึงวันนี้ คือ การเลี้ยงสัตว์ไว้กิน ไว้จำหน่าย ไม่มีให้เห็น นับว่าเป็นเรื่องดียังคงอยู่ หากเวลาเนิ่นนานไป ชุมชนห้วยต้มจะเป็นอย่างไร จะไปทิศทางไหน หากชุมชนไม่มีการ ทบทวนตนเอง ไม่มีใครคอยกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของคนในชุมชน และปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นหลัง ในเรื่อง วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม การปฏิบัติตนในการรักษาศีลธรรมอันดีงาม หลักธรรมพุทธศาสนา ก็จะทำให้ ชุมชนไม่รู้จักรั้ววัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของตนเอง

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลลี่
- ทิศใต้ ติดกับ จ.ตาก
- ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลแม่ลาน
- ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลลี่

ลักษณะประชากรชาติพันธุ์ เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง (ปกากะญอ)

ภาษาพูด ใช้ภาษาปกากะญอ

สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้านห้วยต้ม คือ การทำสวนลำไย สวนยางพารา ทำไร่ ทำนา ทอผ้าเพื่อนุ่งห่มเอง และเพื่อจำหน่าย การตีเครื่องเงินสำหรับจำหน่ายให้ผู้ประกอบการที่จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นแรงงานให้คนเมือง พื้นที่ห้วยต้มไม่ปรากฏอาชีพเลี้ยงสัตว์ แต่อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่าทุกคนยังทำตามคำสอนของครูบาวงศ์ คือ การไม่เบียดเบียนสัตว์

โครงสร้างการปกครอง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในชุมชน และความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชนกับอำนาจภายนอก

การปกครองภายในชุมชนห้วยต้ม ก่อนจะมีผู้ใหญ่บ้าน ครูบาวงศ์ได้แต่งตั้ง อาจารย์ประจำหมู่บ้าน หรือที่เรียกเป็นภาษาปกากะญอว่า “ตะกะ” มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และดูแลความเรียบร้อยในหมู่บ้าน เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน จนกระทั่งมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านตามระเบียบของทางราชการ จะดูแลตามหน้าที่ แต่ไม่ละความสำคัญในตัว “ตะกะ” ท่านจะเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อบอกว่าอย่างไรควรทำหรือไม่ควร

การปกครอง และอำนาจภายนอก ชุมชนต้องสัมพันธ์กับชุมชนคนเมือง เพราะชาวบ้านห้วยต้มเป็นแรงงานสำคัญของนายจ้างคนเมือง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่ทำให้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านห้วยต้มเปลี่ยนไป ส่วนการพัฒนาชุมชนห้วยต้ม จะมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย มีหน้าที่ดูแลอยู่โดยมีการจัดทำประชาคมแผนพัฒนาท้องถิ่น ที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเอง ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงขั้นตอน และการจัดการ การพัฒนาชุมชนของตนเอง

โครงสร้างทางสังคม โครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระบบเครือญาติ ระบบเพื่อนบ้าน ระบบอาวุโส ปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนที่ไกลออกไป

ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่มีประชากรมากถึง ๑๒,๐๐๐ กว่าคน มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการย้ายถิ่นฐานไปอยู่กับชุมชนคนเมืองต่างตำบล ภายในอำเภอแล้ว ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น การแต่งงานกับคนเมือง การออกไปรับจ้างในชุมชนคนเมืองโดยพักค้างที่บ้านนายจ้าง เมื่อมีงานประเพณีในวัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม เช่น งานเปลี่ยนผ้าครูบาวงศ์ หรืองานครบรอบวันเกิดของครูบาวงศ์ ชาวบ้านทุกสารทิศจะกลับมาชุมชนห้วยต้มเพื่อร่วมงานบุญประจำปี เพราะพวกเขาจะได้มีโอกาสเห็นสรีระร่างครูบาวงศ์ที่เขารักและเคารพสูงสุด

ประเพณีวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

เดือน/เดือนล้านนา	ประเพณี/วัฒนธรรมท้องถิ่น	วันสำคัญ
มกราคม (๔)	ตานข้าวใหม่ ตานหัวพระเจ้า	
กุมภาพันธ์ (๕)		
มีนาคม (๖)	ประเพณีแต่งงาน	
เมษายน (๗)		วันที่ ๑๓ สืบชาติที่ ไ้บ้านห้วยต้ม วันที่ ๑๕-๑๗ รดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ วันที่ ๒๒ (วันเกิดครูบาวงศ์ ทำพิธีสืบชาติ)
พฤษภาคม (๘)		วันที่ ๑๖ แห่งครีวทาน วันที่ ๑๗ (เปลี่ยนผ้าครูบาวงศ์)
มิถุนายน (๙)	ประเพณีสงฆ์พระธาตุเจดีย์ ๘๔๐๐๐ พระ ธรรมขันธ ประเพณีทำบุญรอยพระพุทธรูป	
กรกฎาคม (๑๐)	ประเพณีทำบุญตักน้ำหนองช้าง เพื่อขอฝน ประเพณีสูมาเสื่อวัด เพื่อแก้ไขปัญหา อุปสรรค	
สิงหาคม (๑๑)	พิธีมดมือพระเณร ในวันอาสาฬหบูชา	
กันยายน (๑๒)		
ตุลาคม (เกียง)		วันที่ ๑๑ (วันเกิดครูบาพรหม)
พฤศจิกายน (ยี่)	ประเพณีแข่งบั้งไฟดอก	
ธันวาคม (๓)		วันที่ ๕ ถวายพระพรในหลวง ที่ พระบรมธาตุ เจดีย์ศรีเวียงชัย

ส่วนที่ ๒ พัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕

ช่วงที่ ๑ ขณะที่ครูบาวงศ์ ยังมีชีวิตอยู่ ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๓

ครูบาวงศ์เป็นพระภิกษุที่มีกุศลจริยาสมาปฏิบัติที่ดีมากรูปหนึ่งความรอบรู้และการประพฤติดีปฏิบัติชอบของท่าน ส่งผลให้ผู้ที่มิโอกาสได้สัมผัสการ สอนนาธรรม และรับการอบรมธรรมจากท่านบังเกิดศรัทธาเลื่อมใสท่าน และท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทุกฝ่าย จึงมีผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสมากราบนมัสการและถวายปัจจัย ๔ แต่ท่านเป็นจำนวนมากมายท่านก็รับไว้ในฐานะ “**ปฎิคาหก - ผู้รับ**” และนำไปถวายแด่พระภิกษุสามเณรและมอบให้ประชาชนในฐานะ “**ทายก - ผู้ให้**” ปฏิบัติเช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ ดังจะเห็นได้จากชุมชนชาวกระเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม บ้านเด่นยางมูล บ้านเด่นทรายมูล ฯลฯ ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากท่านมีการพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับ มีการสร้างศูนย์พัฒนาศิลปหัตถกรรมชาวเขา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงพระบาทห้วยต้ม ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าฝ้ายมือชาวเขา การทำเกษตรกรรม การทำเหมืองศิลาแลง การสร้างงานให้กับช่างฝีมือในหมู่บ้านจากแรกเริ่มชุมชนแถบนี้ยากจนมาก ต้องมารับแจกข้าวสารอาหารแห้งจากท่านครูบาวงศ์ แต่ในปัจจุบันนี้ชุมชนนี้ได้พัฒนาขึ้นมาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ก็ล้วนแล้วแต่มาจากการที่ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้มาโดยตลอด และการให้ของท่านก็เป็นการให้ที่ยั่งยืน บนพื้นฐาน ของคุณธรรมและจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ครูบาวงศ์ได้ประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ในฐานะที่ท่านเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้เทศน์อบรมธรรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ให้ประพฤติดีมีนในหลักธรรมคำสั่ง

สอนทางพระพุทธ ศาสนา เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติ พระพุทธ ศาสนาและสังคม ทั้งในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ประธานกรรมการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ วัดในสาขา และในฐานะครูบาผู้เป็นเทพเจ้าแห่งชาวกระเหรี่ยง ได้บริหาร งานในหน้าที่ตาม พระธรรมวินัย กฎ และระเบียบของมหาเถรสมาคม บำเพ็ญตนเป็นพระผู้ให้และสงเคราะห์คนอื่นมาโดยตลอด ท่านมีถ้อยคำ ที่ไพเราะอ่อนหวาน เวลาสนทนาธรรมกับศิษยานุศิษย์ ให้โอวาทธรรม เขียนบทความธรรมะ และอบรม คุณธรรมจริยธรรมแก่ศรัทธาสาธุชนตลอดชีวิตของท่าน ได้ประพจน์ประโยชน์ คือชวนช่วย ช่วยเหลือกิจการ ของคณะสงฆ์ ส่วนราชการ และชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมให้ ศรัทธาสาธุชนที่เคารพเลื่อมใสท่าน ดำเนินชีวิตตามหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ประพฤติตนเสมอต้น เสมอปลาย ปฏิบัติตนสม่ำเสมอต่อศิษยานุศิษย์ไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้าน เมื่อมีทุกข์ก็ รับรู้และร่วมกันแก้ไข วางตนไว้ในฐานะครูฐานิยบุคคลที่ควรแก่การเคารพ รู้จักวิธีปฏิบัติต่อบุคคล และ เหตุการณ์ อย่างถูกต้องตามสมควร

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๔ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ได้พูดถึง ครูบาวงค์ ว่า “สาธุชนที่เคารพนับถือท่านไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ตามคำสอนของท่าน ที่สอนไม่ให้ เปียดเบียนสิ่งมีชีวิตด้วยกัน แม้ปัจจุบันนี้ชาวบ้านส่วนมากไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เวลาทีมงานทำบุญที่วัดพระ พุทธบาทห้วยต้มก็จะใช้อาหารเจถวายพระและเลี้ยงสาธุชนตลอด ไม่มีเนื้อสัตว์เจือปนเลย”

ช่วงขณะที่ครูบาวงค์ยังมีชีวิตอยู่ ชุมชนส่วนใหญ่ยังมีการปฏิบัติตามวิถีของครูบาอย่างสม่ำเสมอ ครู บาวงค์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและประชาชนต่าง ๆ ที่ให้ความเคารพศรัทธา ประชาชนในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่มีการละเมิดศีล ๕ ของคนในชุมชน กฎกติกาต่าง ๆ ในแต่ละชุมชนจึงยังไม่เกิดขึ้นเพราะครูบาวงค์ ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน

ช่วงที่ ๒ ครูบาวงค์ มรณภาพ หลังจาก ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เป็นช่วงที่กระแสทุนนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในชุมชน

ชุมชนบ้านห้วยต้มเป็นชุมชนปกากะญอที่ได้ตั้งรกรากถิ่นฐานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ มีการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและเคร่งครัดในการนับถือพระพุทธศาสนา รักสันติสุข และพอใจในการครองชีพ อย่างพอเพียง และความศรัทธาต่อครูบาวงค์ ทำให้มีการรักษาศีลตามครูบา โดยเฉพาะเรื่องการบริโภค เนื้อสัตว์ การทำบุญก็ใช้อาหารเจถวายและในเวลาทีมงานบุญที่วัดมีการใช้อาหารเจเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงาน ปัจจุบัน ชุมชนบ้านห้วยต้มมีการขยายตัวของชุมชนด้านประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งจากคนในชุมชน และคนต่าง ถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านห้วยต้ม จึงทำให้มีการแยกหมู่บ้านออกเป็น ๑๐ หมู่บ้าน หมู่ ๘ บ้านพระบาท ห้วยต้ม ถือว่าเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมและอยู่ใกล้วัดพระบาทห้วยต้ม ยังคงรักษาข้อปฏิบัติตามคำสอนของครูบาวงค์ เรื่องการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การไม่นำเนื้อสัตว์เข้ามาในบริเวณวัด แต่บางส่วนของหลงลืมคำสอนของครูบา การ ตามกระแสภายนอก เนื่องจากต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ลูกหลานก็ออกไปเรียนนอกชุมชน การรับ วัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามา รวมทั้งเรื่องของการเจ็บป่วยที่ต้องไปรักษาที่โรงพยาบาลการให้คำแนะนำจากหมอให้ ผู้ป่วยรับโปรตีนจากสัตว์ รวมทั้งสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เข้า ส่งผลต่อความต้องการของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น การห่างจากวัดจากคำสอนของครูบาเนื่องจากภาระหน้าที่การงาน การเรียน การไม่มีเวลาให้กับของสมาชิกใน ครอบครัว และอื่นๆ ส่งผลต่อการเคร่งครัดต่อคำสอนทางพุทธศาสนาน้อยลง บรรดาผู้นำทุกภาคส่วนได้เห็น ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีกำหนดกฎประชาคมชุมชนพระพุทธบาทห้วยต้ม ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔ เพื่อให้ชุมชนพระพุทธบาทห้วยต้มเป็นดินแดนพระพุทธศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์และเป็นการรวมใจกันทำ ความดีถวายท่านครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา ที่ท่านเมตตาให้ประชาชนชาวปกากะญอได้มาอาศัยอยู่ใน ชุมชนพระพุทธบาทห้วยต้ม จึงพร้อมใจกันประกาศใช้ข้อบังคับของชุมชนนี้ขึ้นมาใช้บังคับในชุมชน ครอบครัว

บริเวณพื้นที่หมู่ ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๘, ๒๑, ๒๒ และ ๒๓ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน รวมทั้งการดูแลเด็กเฝ้ากันและกันของคนในครอบครัวและในชุมชน โดยในที่นี้นำเสนอหมวดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ หมวดที่ ๒ และหมวดที่ ๓ ดังนี้

หมวดที่ ๒ ข้อปฏิบัติของสมาชิกชุมชน

ข้อ ๓ ให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้น ต้องเข้าวัดรักษาศีลภาวนาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์สม่ำเสมอ ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และคำสอนของท่านครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนา รวมทั้งสอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม

ข้อ ๔ ให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน

ข้อ ๕ ให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้นำ ต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน

หมวดที่ ๓ ข้อห้ามของชุมชน

ข้อ ๖ ห้ามเลี้ยงสัตว์ในชุมชนตามที่คณะกรรมการกำหนด ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ ๑,๐๐๐ บาท ถึง ๑๐,๐๐๐ บาท หรือให้ย้ายออกจากชุมชน กรณีมีข้อปัญหาให้คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้วินิจฉัย

ข้อ ๗ ห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด และห้ามนำเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เข้ามาจำหน่ายหรือแจกในชุมชน โดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ ๒,๐๐๐ บาท ถึง ๑๐,๐๐๐ บาท และให้ย้ายออกจากชุมชน

ข้อ ๘ ห้ามจำหน่ายและเสพสุราและของมีเมาทุกชนิดในชุมชนโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ ๒,๐๐๐ บาท ถึง ๑๐,๐๐๐ บาท และให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๙ ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ ๓,๐๐๐ บาท ถึง ๑๐,๐๐๐ บาท และให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

ข้อ ๑๐ ห้ามเสพยาเสพติดในชุมชน ผู้ใดเสพให้รายงานตัวเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษา หากฝ่าฝืนไม่มารายงานตัวให้ปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐ บาท ถึง ๑๐,๐๐๐ บาท หรือขับไล่ออกจากชุมชน

ข้อ ๑๑ ห้ามจำหน่ายยาเสพติดทุกชนิดในชุมชนผู้ใดจำหน่ายให้ไล่ออกไปจากชุมชนและให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

จะเห็นว่าในข้อกำหนดข้อบ้านพระบาทห้วยต้นนั้น เน้นเรื่องการรักษาศีลและไม่ให้เลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ โดยแต่ละหมู่บ้านมีข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนสี่ ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงศา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน ดังนี้

กฎระเบียบของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน

ประกาศ ณ วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ลงชื่อโดยนายพงษ์ศักดิ์ ก่อเกียรติตระกูล ผู้ใหญ่บ้าน /ประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ ๘

- ๑) ห้ามจำหน่ายของมีเมาภายในหมู่บ้าน
- ๒) ปฏิบัติตามกฎหมายของหมู่บ้านโดยเคร่งครัด
- ๓) ห้ามเล่นการพนันในงานศพ หรือในชุมชน
- ๔) ห้ามจำหน่ายเนื้อสัตว์ทุกชนิดภายในหมู่บ้าน
- ๕) ปลอดเหล้าในงานต่าง ๆ ของชุมชน
- ๖) ห้ามเสพจำหน่ายยาเสพติดภายในหมู่บ้าน

๗) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สามัคคีกันในชุมชน

กฎระเบียบของหมู่บ้านชัยวงศา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหัดลำพูน

ด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน มีนายเพิ่มพูน ชูทรัพย์เจริญ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและประธาน คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นประธานในที่ประชุมร่วมกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. และคณะกรรมการหมู่บ้าน เมื่อวันที่ ๙ เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๕ ณ ศาลาประจำหมู่บ้าน มีมติเห็นชอบในการออกกฎระเบียบของหมู่บ้าน ชัยวงศา ดังนี้

- ๑) ห้ามพ่นยาฆ่าหญ้า/สารเคมีในหมู่บ้านโดยเด็ดขาด
- ๒) ห้ามมิให้ผู้ใดบุกรุกแผ้วถางตัดไม้ในป่าชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนปรับไว้ละ ๑๐,๐๐๐ บาท (ต้นไม้ต้นละ ๑,๐๐๐ บาท) หรือขนาดต้นไม้อยู่ที่กรรมการป่าชุมชนจะวินิจฉัยหรือพิจารณาพร้อมทั้งยึดคืนพื้นที่ทั้งหมดหากไม่ฟังฝ่าฝืนอีกให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ดำเนินคดีตามกฎหมาย
- ๓) ห้ามนำเนื้อสัตว์เข้ามาจำหน่ายในหมู่บ้าน
- ๔) ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในหมู่บ้าน
- ๕) ห้ามจำหน่ายสุราสิ่งของมีเมาทุกชนิดในหมู่บ้าน
- ๖) ห้ามเสพยาเสพติดในหมู่บ้าน ผู้ใดเสพให้รายงานตัวเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาหากฝ่าฝืนไม่มารายงานตัวให้ปรับตั้งแต่ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท หรือขับไล่ออกจากชุมชน
- ๗) ห้ามจำหน่ายยาเสพติดทุกชนิดในชุมชนผู้ใดจำหน่ายให้ขับไล่ออกไปจากชุมชนและให้ดำเนินคดีตามกฎหมายอีกด้วย
- ๘) ห้ามเยาวชนเที่ยวเตร่ในยามวิกาล คือ ไม่เกิน ๒๒.๐๐ น.
- ๙) ห้ามก่อเหตุทะเลาะวิวาทในชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนปรับไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท หากมีพฤติกรรมรุนแรงเป็นอันตรายต่อผู้อื่นให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย
- ๑๐) คณะกรรมการออกตรวจรักษาความปลอดภัยมีอำนาจตรวจค้นบ้านที่มีสิ่งผิดกฎหมายของเจ้าบ้าน ตรวจสอบเอกสาร สถานที่ หรือสอบสวนเบื้องต้นเท่าที่จำเป็นพร้อมกับบันทึกประจำวันในที่เกิดเหตุ และแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดี
- ๑๑) การปรับเปลี่ยน แก้ไข การบังคับใช้กฎระเบียบของหมู่บ้านให้อยู่ในดุลยพินิจและมติของ คณะกรรมการหมู่บ้าน

คำสอนแบบขอมแม่น้ำพล ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยวงศาพัฒนา)

จุ สุ จี ชู ณุ

เธอเราอยากเป็นคนดีก็ให้พยายามรักษาศีล อยากมีกินมีไว้ ก็ให้ขยันทำไร่ทำนา คำชาย ถ้าว่า วาสนาดี ก็จะได้เป็นเศรษฐีภายหน้า ถ้าว่าวาสนาไม่มีก็จะได้แค่พอกอยู่พอกินนะ ถ้าเธอเราต้องการสืบทาย วายวอดมันก็ไม่ยากนะ เธอไม่ต้องใช้ปัญญายาวสาวกว้าง อย่ามองเห็นไกล ให้มองเห็นใกล้และต้องเสพสุรายา เมา เล่นซู้ เล่นไฮโลและไฟ คีล ๕ ไม่รักษาเป็นปลาไม่เชื่อพระก็สืบทายนะ

สรุปบทสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิด ถึงเรื่องราวครูบาวงค์ ฝ่ายพระภิกษุ

พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรณ พรมเสโน) ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ความเกี่ยวข้องกับท่านครูบาวงค์ เป็นหลานชาย (มารดาเป็นน้องสาวของท่านครูบาวงค์)

ข้อคำถาม : ท่านครูบาวงศ์ เป็นพระมหาเถระที่คนทั่วไปเคารพยกย่องโดยเฉพาะชาวกระเหรี่ยง ท่านมีบทบาทในการครองใจชาวกระเหรี่ยงอย่างไร

พระครูพินิจสารธรรม : ครูบาวงศ์เป็นตุ๊เจ้าที่ชอบทำงานและปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นอุปสรรคปัญหาอย่างไรท่านก็อดทน ท่านเป็นผู้มีขันติและอดภัยทานสูงส่งจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อขัดข้องอย่างไร ท่านก็ทำงานช่วยเหลือชาวบ้านด้วยความเมตตาธรรมตลอด

ข้อคำถาม : เรื่องการฉันภัตตาหารเจนี้ท่านครูบาวงศ์ท่านฉันมาตลอดเลยหรืออย่างไร

พระครูพินิจสารธรรม : ไม่ใช่ เมื่อตอนเป็นเด็กก็ยังไม่กินเนื้อสัตว์อยู่ แต่วันหนึ่งท่านเห็นคนทำเครื่องดักจับสัตว์ป่า และนำมาทำเป็นอาหาร ท่านก็สังเวช เอ็นดูสัตว์ จากนั้นมาท่านก็เลิกฉันเนื้อสัตว์ เมื่อบวชเป็นพระน้อยก็ไม่ฉันมาตลอดชีวิตของท่าน

ข้อคำถาม : แล้วท่านทำอะไร จึงชวนชาวบ้านไม่ให้ทานเนื้อสัตว์ได้

พระครูพินิจสารธรรม : ท่านไม่ได้ชวนหรือก เมื่อท่านไม่ฉัน พระเณรในวัดก็ไม่ฉัน เวลาชาวบ้านทำอาหารมาถวาย ก็ต้องทำอาหารเจมาถวายด้วย ก็เลยทำกินในครอบครัวด้วย ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าเป็นเรื่องดี ไม่เบียดเบียนสัตว์ และหมอก็มาบอกว่าเป็นผลดีต่อสุขภาพด้วย ถึงตอนนี้ก็เลยไม่กินเนื้อทั้งหมู่บ้าน

ข้อคำถาม : ชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงนี้ปกครองง่าย สอนธรรมะง่ายไหมครับ

พระครูพินิจสารธรรม : มันก็เหมือนคนเมืองนั่นแหละ คนร้ายก็มีคนดีก็มัก บางคนก็อยู่ถ้อยฟังคำ บางคนก็เหลือคำ บอกบออย่าว่าบ่ฟัง แอบกินเหล้า แอบฆ่าสัตว์ ก็มีพ้อง แต่ก็เ็นบางส่วน ส่วนใหญ่ก็ดีกัน (คนเมือง คือ คนพื้นเมืองของล้านนา เหลือคำ คือ ดื้อดั่ง ไม่เชื่อฟัง มีพ้อง คือ มีบ้าง - ผู้สัมภาษณ์)

ข้อคำถาม : เมื่อสิ้นบุญท่านครูบาวงศ์แล้ว ท่านครูบาคิดว่าชาวบ้านยังจะคงรักษาศีลไม่กินเนื้อสัตว์อยู่อีกหรือเปล่าครับ

พระครูพินิจสารธรรม : คงจะยังรักษารูปแบบเดิมอยู่ แต่ต่อไปในอนาคตนานๆ ก็ไม่แน่ ถ้าความคิดคนมันเปลี่ยนไป

สรุปบทสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิด ถึงเรื่องราวครูบาวงศ์ ฝ่ายฆราวาส

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ อายุ ๕๔ ปี ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๔ บ้านพระพุทบาทห้วยต้ม ตำบล นาทราย อำเภอ ลี้ จังหวัด ลำพูน ความเกี่ยวข้องกับท่านครูบาวงศ์ เป็นศิษย์ที่รับใช้ใกล้ชิดท่านครูบาวงศ์

ข้อคำถาม : ชาวบ้านพระบาทห้วยต้มนี้ท่านมังสวิวัติกันทุกคนหรือ

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ : ศรัทธาวัตรห้วยต้มทุกคนไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ตามคำสอนของท่านที่สอน ไม่ให้เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตด้วยกัน แม้ปัจจุบันนี้ชาวบ้านห้วยต้มทุกครอบครัว ก็ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ เวลาถึงงานทำบุญที่วัดพระพุทบาทห้วยต้มก็จะใช้อาหารเจถวายพระและเลี้ยงชาวบ้านตลอด ไม่มีเนื้อสัตว์เลย

ข้อคำถาม : ต่อไปเด็กในหมู่บ้านจะปฏิบัติแบบนี้ไปตลอดหรือเปล่า

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ : น่าจะทำตลอดไป

ข้อคำถาม : พ่อหลวงคิดว่าบ้านพระบาทห้วยต้มของเรานี้พัฒนาขึ้นมามากไหม

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ : พัฒนามากเลยครับ เรียกว่าน้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี วิถีชีวิตของชาวบ้านก็ดีขึ้นกว่าแก่นักครับ

ข้อคำถาม : นี่เป็นเพราะท่านครูบาวงศ์ท่านนำชาวบ้านพัฒนาใช่ไหม

นายทิพันธ์ พโนรังสรรค์ : ท่านครูบาวงศ์เป็นผู้นำทางจิตใจ ชาวบ้านเชื่อฟังคำท่านท่าน และก็นิยมนำท่านมาช่วยด้วย ท่านมาเยี่ยมราษฎร มาช่วยสร้างโครงการหลวง พวกเราก็เลยมีงานทำกัน รู้จักการทำเกษตรที่ถูกต้องครับ

ตะเกะ (ตะเกะ หมายถึง อาจารย์) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำสั่งสอนของครูบาวงศ์ ภายใต้กรอบศีล ๕

๑) นายไต่โน้ มิตรชัยวงศ์

นายไต่โน้ มิตรชัยวงศ์ เกิดปีจอ อายุ ๘๑ ปีเป็นผู้สูงอายุที่ครูบาวงศ์ แต่งตั้งให้เป็นอาจารย์ประจำบ้านหรือตะเกะ เล่าให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟัง ว่า “ตะเกะ มาจาก จังหวัดตาก ทำอาชีพเลี้ยง ช้าง ม้า ควาย และทำนา เป็นอาชีพหลัก เมื่อพบครูบาวงศ์ ที่บนดอย จึงตามครูบาмаอยู่ที่นี่ ชายทรัพย์สินที่มีอยู่ทั้งหมด เพราะคิดว่าไปอยู่ครูบา น่าจะสบายกว่า อยู่บนดอย มาถึงห้วยต้มได้ปลูกเผือก ปลูกมัน ทำงานรับใช้ครูบา จนครูบาเริ่มสร้างวัด ก็มาทำงานที่วัด กินข้าวที่วัด ไม่ได้กินเนื้อเหมือนอยู่บนดอย กินอาหารเจจากผักในป่า หัวเผือก หัวมัน ครูบาสอนเราว่า สัตว์ก็รักชีวิตเหมือนเรารักชีวิต ไม่อยากให้ใครมาทำร้าย พรากรอบครัวเรา และครูบายังสอนเราปฏิบัติธรรม ไหว้พระ ถวายนา ถวายข้าว ถวายสิ่งของที่ท่านสอนเราประจำคือ ให้กินเจ ไม่กินเหล้า ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ยุ่งผัวเมีย ชาวบ้าน ไม่ให้โกหก ซึ่งตะเกะ ปฏิบัติตามที่ครูบาสั่งสอน แต่ปัจจุบันนี้ คนรุ่นหลังที่ไม่ทันครูบา เขาไม่เข้าใจคำสั่งสอนของครูบา อยากทำอะไรก็ทำ ตะเกะไม่รู้จะบอก สอนอย่างไร เพราะไปไหนมาไหนแล้ว สุขภาพไม่แข็งแรง อย่างนี้ขอฝากให้พ่อหลวง ช่วยดูแลลูกบ้านให้ดีขึ้นเพื่อถวายครูบาวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบุญคุณกับพวกเราคนห้วยต้มทุกคน ถ้าไม่มีครูบา เราไม่มีที่อยู่ ที่ปลอดภัย และมีความสุข สงบ อย่างนี้ และขออนุโมทนาบุญกับที่ทีมงานคณะทำงาน ที่ทำโครงการนี้ด้วย มีอะไรให้ตะเกะช่วยก็ยินดีช่วยเต็มที่ ในช่วงที่มีชีวิตอยู่ ”

๒) นายแจบอ คำเด่นวงศ์ชัย

นายแจบอ คำเด่นวงศ์ชัย เกิดปี ๒๕๔๒ อายุ ๖๔ ปี ผู้กินเจตลอดชีวิตตามคำสั่งสอนของครูบาวงศ์ พูดถึงครูบาวงศ์ อย่างชื่นชมและซึ้งใจ ว่า “พวกเราอยู่บนดอย ไม่เคยเห็นพระ ไม่รู้จักครูบา ไม่มีวัด ไม่เข้าใจเรื่องธรรมะ พวกเราไหว้ผีนางไม้ ไหว้หัวไร่ปลายนา ไหว้ป่า ไหว้เขา สมัยก่อนครูบาเดินธุดงค์มาบนดอย ปีละครั้ง ได้สอนธรรมะให้พวกเราฟัง โดยการเล่าเหมือนนิทาน ทำให้พวกเราเข้าใจง่าย โดยเฉพาะเรื่องไม่ให้ทำบาป ละสิ่งที่ไม่ดี ให้เข้าใจธรรมชาติ ครูบาสอนให้พวกเราไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า ให้สงสารป่าไม้ สงสารสัตว์ เพราะสัตว์ก็รักชีวิตเหมือนพวกเรา สอนให้พวกงดกินเนื้อสัตว์ เพื่อจะได้ไม่เป็นหนี้ชีวิตกันต่อไปในชาติหน้า พวกเราอยู่บนดอย ทำบาป กลายเป็นคนมืด ทำอะไรไม่ดี ไม่สำเร็จ ไม่มีความสุข อยากฝากให้ทุกคนทำดีเพื่อครูบา เพื่อชุมชน เพื่อตัวเอง ชีวิตเราจะดีขึ้น เกิดชาติหน้าจะได้เกิดในที่ที่ดี”

๓) นายสายัณห์ ตาดทองผุดผาด

นายสายัณห์ ตาดทองผุดผาด เกิด พ.ศ. ๒๔๙๓ ปี อายุ ๖๓ ปี เป็นตะกะ ที่มีบุคลิกลักษณะนิสัย ใจดี อารมณ์ขัน และเสียงดัง ให้ข้อคิดและขอความร่วมมือในเวทีถึงเรื่องเกี่ยวกับโครงการฯ ว่า “ดีใจที่มีโครงการฯ วิจัยที่ให้ชาวบ้านได้พูดบ้าง อยากให้จัดเวที ประชุมแบบนี้ทุกเดือน จะได้พูดคุยกันเข้าใจกัน มีความสุขดี ตะกะ พูดถึงครูบาวงษ์ ว่าครูบาเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า พูดแทนพระพุทธเจ้า สั่งสอนอบรมให้เรามีสติอยู่กับตัวเองตลอด คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี ไม่เหมือนตอนอยู่บนดอยวันๆ ก็ขึ้นดอยลงดอย เลี้ยงช้าง ควาย หมู พอมาอยู่ห้วยตัมไม่ต้องเลี้ยงอะไรแล้ว กินเจ ถือนศีล ภาวนาทุกวัน ทำจิตใจบริสุทธิ์ ตะกะอยากให้ลูกหลานเข้าวัดปฏิบัติธรรมมากๆ ไม่ทะเลาะกัน ไม่กินเหล้า ไม่กินเนื้อสัตว์ รักสามัคคีกัน เพื่อครูบาวงษ์ ตะกะขอให้งานโครงการสำเร็จ และขอช่วยเหลือทุกอย่าง ขอให้บอก และจะพูดออกอากาศทางสถานีวิทยุให้ด้วย”

นอกจากนี้ นายจันทร์ดี กิจวิทยาวรกุล นายก อบต.นาทราย ในฐานะผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทราย และเป็นที่ปรึกษาโครงการฯ แสดงความคิดเห็นในเวทีว่า “ชาวบ้านเชื่อผู้นำ ฉะนั้นผู้นำชุมชน พ่อหลวงก็ดี ประธานแต่ละกลุ่มก็ดี ต้องทำตัวอย่างที่ดีให้ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติตาม ในส่วนของโครงการฯ ที่ได้ฟังการนำเสนอ เพิ่งเริ่มระยะที่ ๑ จึงได้เพียงสร้างความเข้าใจ และจัดเวทีชาวบ้าน แต่หวังว่าให้มีระยะที่ ๒ จนถึงสิ้นสุดโครงการ และเห็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดภายใต้ศีล ๕ อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ไม่ขายเหล้า เปย์ร เนื้อสัตว์ ไม่ทำอาชีพเลี้ยงสัตว์เพื่อฆ่าและขายภายในห้วยตัม ในฐานะนายก อบต. ยินดีสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนทุกเรื่องที่เป็นอำนาจหน้าที่และเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์ชุมชน และขอเป็นกำลังใจให้ทีมวิจัยทุกคน คิดดี ทำดี ย่อมได้ดี”

ส่วนที่ ๓ ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์)

ปัจจุบันนี้ วิถีชีวิตชุมชนห้วยตัมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เพราะด้วยปัจจัยเงื่อนไข ในด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา เข้ามามีบทบาทในชีวิตมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนห้วยตัม ค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนแปลง การเข้าวัดปฏิบัติธรรมจากในอดีตไปทุกวันนี้พระ เปลี่ยนไปเฉพาะวันพระใหญ่ คือ ๘ และ ๑๕ ค่ำ เท่านั้น มีร้านค้าในชุมชนเริ่มลักลอบจำหน่ายเครื่องดื่มของมีเมา มีการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านกันเอง เหตุจากการดื่มเหล้า สมาชิกชุมชนห้วยตัมที่ออกมารับจ้างข้างนอกหมู่บ้าน จะเริ่มรับประทานเนื้อสัตว์ โดยการซื้อเข้าไปในหมู่บ้าน ซึ่งอดีตไม่เคยมี แต่อาชีพที่ไม่ปรากฏในชุมชนห้วยตัมตั้งแต่อดีตจนถึงวันนี้ คือ การเลี้ยงสัตว์ไว้กิน ไว้จำหน่าย ไม่มีให้เห็น นับว่าเป็นเรื่องดียังคงอยู่ หากเวลาเนิ่นนานไป ชุมชนห้วยตัมจะเป็นอย่างไร จะไปทิศทางไหน หากชุมชนไม่มีการทบทวนตนเอง ไม่มีใครคอยกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของคนในชุมชน และปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นหลัง ในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีวิถีดั้งเดิม การปฏิบัติตนในการรักษาศีลธรรมอันดีงาม หลักธรรมพุทธศาสนา ก็จะทำให้ชุมชนไม่รู้จักวัฒนธรรมประเพณีที่งดงามของตนเอง กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ คือ ๑) ความศรัทธา ความศรัทธาที่มีต่อครูบาทำให้ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางที่ครูบาได้ปฏิบัติโดยเฉพาะ เรื่องการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การรักษาศีล การเข้าวัดฟังธรรม เห็นตัวอย่างที่ครูบาได้ ๒) ความเป็นเครือญาติ การอยู่แบบพี่น้อง การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดูแลพึ่งพากันและกัน การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทำให้มีการตักเตือน เห็นตัวอย่างจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ทำให้เด็กได้เรียนรู้และปฏิบัติตามสืบๆ กันมา ๓) การ

เป็นตัวอย่างชุมชนศีล ๕ ทำให้ชุมชนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางการจัดการชุมชนร่วมกัน การเข้ามาของคนภายนอก รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามาทำรายการนำเสนอทำให้เกิดความกระตือรือร้นมากขึ้นในการดูแลชุมชนของตนเอง ๔) สภาพการเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การออกจากชุมชนไปทำงาน ไปเรียนต่อภายนอกของเด็กและเยาวชน ทำให้ห่างไกลจากชุมชน ห่างจากวัด จากครอบครัวมากขึ้น รวมถึงการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน ๕) สื่อเทคโนโลยี ความทันสมัย ความสะดวกสบาย โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ทำให้ความคิด พฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนไป อยากรู้ อยากลอง อยากได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์ระยะที่ ๒ เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) ชุมชนพระบาทห้วยต้ม

ส่วนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์)

จากทีมวิจัยดำเนินงานตามแผนระยะที่ ๑ ได้ดังนี้ ชุมชนเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม เข้าใจถึงความหมายของศีลที่ ๕ ข้อ และได้ระดมความคิดเห็น ในประเด็น เกี่ยวกับ อานิสงส์ของการรักษาศีลไว้น่าสนใจ ดังนี้ การรักษา ศีลข้อ ๑ จะได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้จิตใจสงบ บริสุทธิ์ มองโลกในแง่ดี เปิดทางสว่างให้กับจิตใจ และอารมณ์ อายุยืน ร่างกายแข็งแรง การรักษา ศีลข้อ ๒ จะได้รับอานิสงส์ คือ เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย สังคมจะอยู่อย่างมีความสุข ในหมู่บ้านจะไม่มีของหายเนื่องจากการถูกลักขโมย คนรอบข้างจะมีความสุข การรักษา ศีลข้อ ๓ จะได้รับอานิสงส์ คือ จะเป็นที่รักของเทวดา ครอบครัวจะมีความสุข จะไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน จะมีคนรักใคร่มากขึ้น ไม่ทำให้เด็กมีปัญหา จะไม่มีปัญหาเรื่องครอบครัว การรักษา ศีลข้อ ๔ จะได้รับอานิสงส์ คือ มีความน่าเชื่อถือ มีคนรักใคร่ มีคนอยากคบหา การรักษา ศีลข้อ ๕ จะได้รับอานิสงส์ คือ ครอบครัวอบอุ่น สุขภาพดี มีเงินเก็บ มีสติ เป็นที่นับถือของชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ชุมชนน่าอยู่ ชุมชนมีความสุข

ในประเด็นผลของการไม่รักษาศีล จะทำให้เกิดอะไรขึ้น อย่างไร แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็น ได้ดังนี้ การไม่รักษา ศีลข้อ ๑ จะได้รับผล คือ ทำให้เป็นบาป ทำให้เจ็บป่วยง่าย ทำให้จิตใจไม่สงบ ทำให้อายุสั้น การไม่รักษา ศีลข้อ ๒ จะได้รับผล คือ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้เราเป็นทุกข์ใจ เป็นภัยต่อสังคม สังคมไม่ยอมรับ ไม่มีใครอยากคบหา และเป็นเพื่อนด้วย การไม่รักษา ศีลข้อ ๓ จะได้รับผล คือ ทำให้มีปัญหาครอบครัว เกิดการหย่าร้าง ตกนรกหมกไหม้ ปีนต้นจ้าว เด็กจะมีปัญหา ขาดความอบอุ่น ทำให้เกิดปัญหาสังคม ด้านเด็กและเยาวชนมากขึ้น การไม่รักษา ศีลข้อ ๔ จะได้รับผล คือ ไม่มีคนนับถือศรัทธา ไม่มีคนอยากคบค้าสมาคม เป็นที่รังเกียจของสังคมหมู่บ้าน ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือของเพื่อนและผู้อื่น ให้ทุกข์แก่ท่านทุกชนชั้นถึงตัว การไม่รักษา ศีลข้อ ๕ จะได้รับผล คือ เป็นต้นเหตุของการทำผิดกฎหมายและสิ่งอื่นๆ เป็นคนขาดสติ ทำให้มีปัญหาเรื่องครอบครัวและมีปัญหากับผู้อื่น เป็นต้นเหตุของอุบัติเหตุ เป็นสาเหตุของการหย่าร้าง มากๆ การให้คะแนนศีลข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหา ๓ ระดับ ดังนี้ ระดับที่ ๑ ชุมชนให้ความสำคัญกับศีลข้อที่ ๕ รองลงมา คือ ข้อ ๓ และข้อ ๑ ตามลำดับ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บ้านชัยยะวงษา ม.๒๒ ส่วนใหญ่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ทีมวิจัยใช้วิธีคละกลุ่มเพื่อให้ช่วยเหลือกัน ทีมวิจัยจะดูแลใกล้ชิดและคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด และสรุปภาพรวมของเวทีชาวบ้าน ม. ๒๒ เป็นรายกลุ่ม จำนวน ๕ กลุ่ม ได้ดังนี้ ท่านนำคำสั่งสอนของครูบาวงษ์มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ทำความ

ดี นับถือครูบา ปฏิบัติธรรม ไม่ลักขโมย ทำบุญตักบาตร ไหว้พระทุกเย็น เข้าวัดไปภาวนา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มเหล้า ไม่พูดปด ไม่หลอกลวง ฉ้อโกงคนอื่น ถือศีล กินเจ ไม่ยุ่ง ไม่เสพ ไม่เข้าไปพัวพันกับสิ่งเสพติดใดๆ และไม่ค้าขายเนื้อสัตว์หรือสิ่งเสพติดใดๆ ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ใช้เท่าที่มีอยู่ ไม่ทำความผิด สอนลูกหลานเป็นคนดี เป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ รู้จักอดออม

ชุมชนร่วมคิดถึงวิธีทำอะไรให้คนในชุมชนรับทราบเกี่ยวกับโครงการฯ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ จัดทำประชาคม บอกต่อกัน แจกใบปลิว ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่บ้านแจ้งในที่ประชุมประจำเดือนแจ้งกฎระเบียบให้ที่ประชุมฟังและบอกต่อๆ กับคนที่ไม่มาและไม่รู้เรื่อง

อนาคตของชุมชน ที่อยากให้ เป็น ภาพรวมภายใต้ศีล ๕ ดังนี้ อยากให้ทุกคนร่วมใจกัน ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ว่าคนข้างนอกมาดีหรือไม่ดี อยากให้มีโครงการต่อต้านยาเสพติด ไม่อยากให้ขายของมีนเมาในหมู่บ้าน อยากให้หมู่บ้านมีการตั้งกฎระเบียบให้มากกว่าเดิม ไม่อยากให้มีการเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้านเพราะเป็นคำขอของหลวงปู่ ไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน ไม่อยากให้มีขโมย ชุมชนสุขสันต์ ปราศจากการลักทรัพย์ อยากให้ ม.๒๒ ปลอดภัยมีนเมาและยาเสพติด เพื่อครอบครัวจะได้อบอุ่น และไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาท ส่งเสริมกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ไม่อยากให้ร้านค้านำสุรา ของมีนเมา เนื้อสัตว์ มาขายในหมู่บ้าน

เราจะทำอะไรให้ชุมชนปลอดภัย ยาเสพติด อบายมุข และเนื้อสัตว์?

ให้มีอาสาสมัครในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือผู้นำ ชุมชนต้องมีความสามัคคีในการป้องกันทรัพย์สินภายในหมู่บ้าน ร่วมรณรงค์โครงการปลูกจิตสำนึกในชุมชน ตั้งกฎระเบียบปฏิบัติร่วมกันเรื่องการห้ามจำหน่ายของมีนเมา และเนื้อสัตว์ โดยต้องมีการทบทวนข้อกำหนดหมู่บ้านของทุกบ้านก่อนที่จะมีการพัฒนาใหม่และประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อกำหนดที่สอดคล้องและมีประสิทธิภาพมากที่สุด จัดตั้งอาสาสมัคร และมีการจัดอบรมอาสาสมัครด้วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน จัดตั้งแกนนำเยาวชนหนุ่มสาว โครงการทำความดีตอบแทนแผ่นดิน ตั้งกฎและมีมาตรการขั้นเด็ดขาดเพื่อความสงบสุข ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านออกตรวจเป็นระยะ เน้นวันพระ และขอความร่วมมือจากชุมชนด้วย รณรงค์ให้มีการเล่นกีฬามากขึ้น ผู้นำชุมชนจัดอบรมให้กับผู้ประกอบการร้านค้าเกี่ยวกับอาชีพใหม่ แทนการจำหน่ายของมีนเมา รวมทั้งการเสริมความรู้ภายนอกมาหนุนเสริมการเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น เรื่องโภชนาการ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค เช่น สถิติการเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มสุรา การทะเลาะวิวาท เป็นต้น

การดำเนินโครงการระยะที่ ๒ จากการทบทวนข้อมูลระยะที่ ๑ และการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจกับอีก ๘ ชุมชน แต่ละชุมชนมีข้อกำหนดของแต่ละชุมชน และทั้ง ๑๐ ชุมชน โดยมีการวางแผนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม จำนวน ๖ ข้อ คือ

ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จำหน่ายในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ

ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จำหน่าย เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมา ทุกชนิด

ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่างๆ

ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท

ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว

ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในช่วงที่ผ่านมาได้มีการประชาคมและประกาศใช้ และได้มีการจัดเวทีพิพาทข้อจำกัดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม จำนวน ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ ๘ , บ้านหนองปู หมู่ ๙, บ้านหนองบอน หมู่ ๑๑, บ้านเด่นยางมูล หมู่ ๑๒, บ้านหนองนา หมู่ ๑๓, บ้านเด่นทรายมูล หมู่ ๑๔, บ้านหนอง

เกียะ หมู่ ๑๘, บ้านศรีเวียงชัย หมู่ ๒๑, บ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ และบ้านพระบาทพัฒนา หมู่ที่ ๒๓ โดยสามารถสรุปข้อมูลความคิดเห็นต่อข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม จากการทำแบบสำรวจข้อคิดเห็นของชุมชนห้วยต้ม จำนวน ๓๐๐ คน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างวิพากษ์ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้ม จำนวน ๖ ข้อ คือ

ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ

ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด

ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ

ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท

ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว

ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ซึ่งมีข้อห้าม จำนวน ๓ ข้อ และข้อปฏิบัติ ๓ ข้อ โดยได้มีการเสนอข้อมูลรายชุมชนแสดงไว้ในบทที่ ๓ และในที่นี่เป็นการสรุปภาพรวมทั้งหมด ดังนี้

ข้อห้าม

ข้อกำหนด	ทำได้ยากที่สุด		ทำได้ยากมาก		ทำได้ยาก		รวม	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ข้อ ๑	๖๔	๒๑.๓	๗๐	๒๓.๓	๑๖๖	๕๕.๓	๓๐๐	๑๐๐
ข้อ ๒	๑๕๓	๕๑.๐	๑๑๐	๓๖.๗	๓๗	๑๒.๓	๓๐๐	๑๐๐
ข้อ ๓	๘๓	๒๗.๗	๑๒๐	๔๐.๐	๙๗	๓๒.๓	๓๐๐	๑๐๐

ข้อปฏิบัติ

ข้อกำหนด	ทำได้ง่ายที่สุด		ทำได้ง่ายมาก		ทำได้ง่าย		รวม	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ข้อ ๔	๖๔	๒๑.๓	๘๓	๒๗.๗	๑๕๓	๕๑.๐	๓๐๐	๑๐๐
ข้อ ๕	๙๙	๓๓.๐	๑๕๒	๕๐.๗	๔๙	๑๖.๓	๓๐๐	๑๐๐
ข้อ ๖	๑๓๗	๔๕.๗	๖๕	๒๑.๗	๙๘	๓๒.๗	๓๐๐	๑๐๐

จากตารางข้อห้ามและข้อปฏิบัติทั้ง ๖ ข้อ สามารถสรุปข้อมูลได้ ดังนี้

ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จ่ายแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ พบว่า มีจำนวน ๑๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓ เห็นว่าข้อกำหนดนี้เป็นไปได้อย่าง จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓ เห็นว่าข้อกำหนดนี้ทำได้ยากมาก และจำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๓ เห็นว่าข้อกำหนดนี้ทำได้ยากที่สุด สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ยังคงเห็นว่าข้อกำหนดข้อที่ ๑ สามารถปฏิบัติได้

ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด พบว่า จำนวน ๑๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๐ เห็นว่าปฏิบัติได้ยากที่สุด จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๗ เห็นว่าปฏิบัติได้

ยากมาก และ จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๓ เห็นว่าปฏิบัติได้ยาก สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันข้อ ๒ ปฏิบัติได้ยากที่สุด แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ชุมชนยังมีการจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเนมาทุกชนิด

ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเนมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่าง ๆ พบว่า จำนวน ๑๒๐ คน ร้อยละ ๔๐ เห็นว่าทำได้ยากมาก จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๓ เห็นว่าทำได้ยาก และจำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗ เห็นว่าทำได้ยากที่สุด สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่า สามารถทำได้ เพราะพื้นที่ชุมชนห้วยต้ม ชาวบ้านนับถือพุทธศาสนา ๑๐๐% ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของหลวงปู่ครูบาวงษา เช่น งานแต่งงาน ชาวบ้านห้วยต้มเชื่อว่าเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ จึงเลี้ยงอาหารมังสวิรัติจดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และของมีเนมาทุกชนิด เพื่อให้การเริ่มต้นชีวิตคู่ราบรื่นและมีความสุข

ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกว่นเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท พบว่า จำนวน ๑๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑ เห็นว่าทำได้ง่าย จำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗ เห็นว่าทำได้ง่ายมาก และจำนวน ๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๓ เห็นว่าทำได้ง่ายที่สุด สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่า ชุมชนห้วยต้มยังมีเรื่องทะเลาะวิวาทและมีการลักขโมยอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก เนื่องจากเป็นชุมชนเครือญาติ การเกิดเหตุส่วนใหญ่จะเกิดนอกพื้นที่ ไม่ปรากฏคดีความ สามารถยอมความได้ โดยการเจรจาไกล่เกลี่ย

ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว พบว่า จำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ เห็นว่าทำได้ง่ายมาก จำนวน ๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓ เห็นว่าทำได้ง่าย และจำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ เห็นว่าทำได้ง่ายที่สุด สรุปได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าคนในชุมชนห้วยต้มที่มีครอบครัวแล้ว มีความรักและซื่อสัตย์ต่อคนในครอบครัว แต่ผู้ชายส่วนหนึ่งยังตั้งข้อสังเกตและมีความกังวลถึงวัยรุ่นและเยาวชนที่ออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่และพบเจอสังคมที่ทันสมัยไม่มีครอบครัวดูแลใกล้ชิดจะทำผิดประเพณีของห้วยต้ม

ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า จำนวน ๑๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๗ เห็นว่าทำได้ง่ายที่สุด จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๗ คิดว่าทำได้ง่าย และจำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗ เห็นว่าทำได้ง่ายมาก สรุปได้ว่า ชาวบ้านชุมชนห้วยต้มจะเข้าวัด ภาวนาเป็นประจำทุกเช้า-ค่ำ เป็นปกติ

รูปแบบการรับประทานอาหารมังสวิรัตินชุมชนห้วยต้ม

จากการสัมภาษณ์ตะก๊ะหรืออาจารย์ประจำหมู่บ้าน ถึงรูปแบบการรับประทานอาหารมังสวิรัตินชุมชนห้วยต้ม ตลอดปี ได้ตามตารางอาหารธรรมชาติ และอาหารพื้นบ้าน ดังนี้

เดือน	อาหารธรรมชาติ	อาหารพื้นบ้าน
มกราคม	ผัดผักบุ้ง แกงเผือก แกงเหินมะกอก	แกงข้าวเปือ
กุมภาพันธ์	ผัดกูด ผัดหนาม ผัดก้อแก (โหยด้อมา)	มัน เผือก

เดือน	อาหารธรรมชาติ	อาหารพื้นบ้าน
มีนาคม	ผักหวาน ผักก้อแก้ว (โหยด้อมา)	แกงผักหวานใส่มาฆ่า ผัดผักหวานใส่กุ้งเส้น
เมษายน	ผักหวาน หน่อไม้	กะหล่ำปลีทอด เห็ดลมทอด ฟักทองทอด พริกทอด ขนุนทอด ทอด
พฤษภาคม	หน่อไม้	แกงหน่อ น้ำพริกถั่วเน่า ต้มหน่อไม้
มิถุนายน	ชะอม	ลวกยอดฟักทอง น้ำพริกหนุ่ม
กรกฎาคม	เห็ดป่า	น้ำพริกตำ ลวกผักตำลึง ต้มขนุนอ่อน
สิงหาคม	เห็ดลม	หน่อไม้ไร่ ต้มเห็ด ยอดฟักทอง
กันยายน	เห็ดลม เห็ดแดง เห็ดเหลือง	ฟักทอง แดงไทย
ตุลาคม	เห็ดลม	น้ำพริกหนุ่ม ถั่วต้ม
พฤศจิกายน	หน่อไม้	แกงข้าวเปือใส่หน่อไม้ ทอดหน่อไม้
ธันวาคม	มะกอก	แกงเย็นใส่มะกอก แกงเย็นใส่มะขาม

ชุมชนห้วยต้ม ทุกครัวเรือนจะรับประทาน ข้าวสวย ซึ่งส่วนใหญ่จะปลูกข้าวไว้กินเอง บางครอบครัวจะซื้อจากรถเร่ที่เข้ามาขายในหมู่บ้าน โดยแนวคิด ความเชื่อเรื่องการรับประทานอาหารมังสวิรัต ได้มาจาก ครูบาวงศ์ ได้สั่งสอนให้ชาวเขาสำนึกในกฎแห่งกรรม สำนึกในความมีเมตตาต่อสัตว์โลกว่า "...ทุกคนย่อมรักตัวกลัวตาย สัตว์ที่เราล่ามาทำอาหาร ก็มีความกลัวตาย ถ้าเราไม่กินเนื้อสัตว์ก็就不用ฆ่าไม่มีการเบียดเบียนให้เป็นกรรมติดตัวไป...ที่เกิดมาเป็นชาวเขาต้องพบความลำบากก็เนื่องจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนี้แหละจงอย่าสร้างกรรมเพิ่ม ด้วยการกินเนื้อเขาอีกเลย..."

ชาวเขาฟังแล้วก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแรงกล้า ตั้งใจมั่นเลิกกินเนื้อสัตว์ แต่นั้นมาหันมากินอาหารมังสวิรัตแทน โดยหาผักหาหญ้า หัวเผือกหัวมัน พริกกับเกลือแทนเนื้อสัตว์ จนเป็นที่โจษขานกันทั่วไปถึงความสามารถของครูบาวงศ์ในการขัดเกลาคใจชาวเขาเหล่านี้

ครูบาวงศ์ ได้ให้เหตุผลที่จะตั้ง และโน้มน้าวจิตใจชาวเขาเหล่านี้ว่า "ผู้ที่เกิดมาเป็นชาวเขานั้น แต่ชาติปางก่อนได้สร้างกุศลมาไม่ดี จึงต้องเกิดมาเป็นชาวเขา ถ้าทำให้เขาละการสร้างเวรให้กับตัวเขาก็จะได้กุศลที่ดีเป็นคนดีของประเทศชาติ ไม่มีปัญหาต่อชาติต่อไป..."^๒

^๒ ครูบาวงศ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography/kb-chaiya-wongsa/kb-chaiya-wongsa-hist-05.htm [๒๑ พ.ย. ๒๕๕๖].

บทบาทที่สำคัญอันเป็นจุดเด่นของท่านครูบาวงศ์ คือ งานสาธารณสงเคราะห์และพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ เป็นบรรทัดฐาน ในระยะเริ่มแรกท่านได้ออกเดินธุดงค์ไปปฏิบัติธรรม และพัฒนาวัดต่างๆ ในชนบท หลายวัด ต่อมาภายหลังท่านครูบาวงศ์ ได้รับการอาราธนามาจำพรรษา เป็นการถาวร ณ วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ปรากฏว่ามีชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงที่นับถือท่าน อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ท่านรอบๆ วัดแห่งนี้ จนเกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และขยายชุมชนไปตั้งหมู่บ้านอื่นๆ อีกมากมาย ในระยะแรกชุมชนดังกล่าวประสบปัญหาเรื่องปัจจัย ๔ ท่านครูบาวงศ์ ได้ช่วยประคับประคองนำพาชุมชนเหล่านี้ ฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาไปได้ในที่สุด โดยอาศัยหลัก สังคหวัตถุธรรม ๔ ประการเป็นบรรทัดฐานในการสงเคราะห์ และช่วยเหลือชาวบ้าน ทำให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขตราบเท่าปัจจุบัน แม้ท่านครูบาวงศ์ จะละสังขารไปแล้ว แต่ผลงานและคุณงามความดีของท่านยังสถิตอยู่ในจิตใจของผู้คนจำนวนมาก ยังคงยึดถือตามแนวทางปฏิบัติที่ท่านวางไว้ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ การงดเว้นจากการเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น โดยการไม่รับประทานเนื้อสัตว์ และดำรงตนอยู่ในศีลธรรมที่ดีงามจวบจนปัจจุบัน สังคหวัตถุธรรม ๔ ประการที่ครูบาวงศ์ ปฏิบัติมาโดยตลอดมาดังนี้

ด้านทาน พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) เป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ ที่ได้บรรพชาอุปสมบทมาเป็นเวลา ๕๗ พรรษา (พ.ศ. ๒๔๘๖ - ๒๕๔๓) มีประสบการณ์รู้เห็นความเป็นมาของโลกมากมาย ท่านครูบาวงศ์นับเป็นพหุสตบุคคล ทรงจำเรื่องราวต่างๆ ของประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น และบุคคลได้เป็นอย่างดี รอบรู้และเข้าใจธรรมะของพระพุทธองค์อย่างถ่องแท้ เป็นพระภิกษุที่มีกุศลจริยาสม่ำเสมอปฏิบัติที่ดีมากรูปหนึ่ง ความรอบรู้และการประพฤติดีปฏิบัติชอบของท่าน ส่งผลให้ผู้ที่มีโอกาสได้สัมผัส สันทนาธรรม และรับการอบรมธรรมจากท่านบังเกิดศรัทธาเลื่อมใสท่าน และท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทุกฝ่าย จึงมีผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสมากราบนมัสการและถวายปัจจัย ๔ แต่ท่านเป็นจำนวนมากมาย ท่านก็รับไว้ในฐานะ “ปฏิคาหก - ผู้รับ” และนำไปถวายแด่พระภิกษุสามเณรและมอบให้ประชาชนในฐานะ “ทายก - ผู้ให้” ปฏิบัติเช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ ดังจะเห็นได้จากชุมชนชาวกระเหรี่ยง บ้านพระบาทห้วยต้ม บ้านเด่นยางมูล บ้านเด่นทรายมูล ฯลฯ ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากท่านมีการพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับ มีการสร้างศูนย์พัฒนาศิลปหัตถกรรมชาวเขา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงพระบาทห้วยต้ม ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าฝ้ายชาวเขา การทำเกษตรกรรม การทำเหมืองศิลาแลง การสร้างงานให้กับช่างฝีมือในหมู่บ้านจากแรกเริ่มชุมชนแถบนี้ยากจนมาก ต้องมารับแจกข้าวสารอาหารแห้งจากท่านครูบาวงศ์ แต่ในปัจจุบันนี้ชุมชนนี้ได้พัฒนาขึ้นมาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็ล้วนแล้วแต่มาจากการที่ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้มาโดยตลอด และการให้ของท่านก็เป็นการให้ที่ยั่งยืน บนพื้นฐาน ของคุณธรรมและจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ด้านปิยวาจา พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) เป็นพระมหาเถระที่มีปิยวาจา มาโดยตลอด กล่าวคือท่านมีวาจาที่ไพเราะ นุ่มนวล น่าฟัง คำกล่าวของท่านล้วนแล้วแต่เป็นถ้อยคำที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า คติธรรม และสำนวนภาษิต ตามแบบฉบับของปราชญ์แห่งล้านนา ดังนั้นคำอบรมสั่งสอนของท่านจึงเป็นไปด้วยเมตตาจิต เมื่อท่านสนทนาธรรมกับลูกศิษย์ และสาธุชน ท่านจะใช้สรรพนามแทนตนเองว่า “หลวงปู่ หรือ ครูบา” ใช้สรรพนามแทนผู้ฟังว่า “ลูก หรือ โยม” การกล่าววาจาอันเป็นที่รัก ทำให้ผู้ฟังเกิดความศุติตมใจ ซาบซึ้งใจนั้น เพราะว่าการที่ได้ยินได้ฟังคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน ก็จะทำให้ผู้มีทัศนคติที่ดีต่อผู้พูด บังเกิดเป็นน้ำใจไมตรี มีความรู้สึกเคารพนับถือซึ่งกันและกัน แม้จะโน้มน้าวใจให้คนนิยมยอมตามก็สามารถทำได้ บางทีเราอาจนึกว่าเพียงแค่คำพูดอันเป็นนามธรรม ไม่น่าที่จะเป็นการสงเคราะห์ชุมชนได้ แต่ในทางตรงกันข้าม การที่มีผู้ยอมตนเคารพนับถือท่านครูบาวงศ์มากมาย

และยินยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านนั้น ก็เนื่องมาจากข้อวัตรปฏิบัติของท่านอันถูกต้องและงดงามตามแบบของพระสุปฏิปันโน และถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวานของท่านนั่นเอง

ด้านอรรถจริยา พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) ได้ดำเนินการช่วยเหลือกิจการของคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียงมาโดยตลอด รวมถึงงานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นท่านก็ไม่ได้ทอดทิ้ง ได้ร่วมมือกับทางราชการ สร้างถนนหนทาง สถานีอนามัย โรงพยาบาล โรงเรียน และสถานที่ราชการ เป็นต้นการสงเคราะห์ชุมชนด้านอรรถจริยานั้น ครอบคลุมไปถึงการช่วยแก้ไข ปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรมอีกด้วย ท่านครูบาวงศ์ได้ช่วยแก้ไขปัญหของสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่แก้ไขปัญหาในครอบครัว โดยการรับเด็กชาวเขาที่พ่อแม่มีฐานะยากจนเข้ามาทำการบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัว และช่วยขัดเกลา กิริยามารยาทให้เยาวชนดังกล่าวเป็นคนดีของสังคมต่อไป การแก้ไขปัญหในระดับหมู่บ้าน ท่านครูบาวงศ์ก็ได้อบรมคุณธรรมนำชาวบ้านให้ปฏิบัติตามอยู่ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา บรรดาศิษย์ที่เคารพเลื่อมใสท่านต่างก็พากันตั้งตนเป็นคนดีมีจริยธรรมนำวิถีชีวิต จนประสบความสำเร็จก้าวหน้าเป็นอย่างดี ผลที่บังเกิดต่อสังคมชาวบ้านในอุปถัมภ์ของท่านครูบาวงศ์จึงค่อนข้างได้รับความสำเร็จในชีวิตเป็นอย่างดี

ด้านสมานัตตตา พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) วางตัวให้เข้ากับประชาชนได้ ไม่ถือตัวร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้านให้ความเมตตาไม่เลือกชนชั้นวรรณะ นับตั้งแต่ท่านบวชมา จนกระทั่งได้รับการยกย่องว่าเป็นครูบา หรือ “เทพเจ้าของชาวกระเหรี่ยง” ท่านก็ยังวางตนได้สม่าเสมอ มุ่งเน้นไปในการสงเคราะห์ชุมชน พัฒนาสังคม และแสดงเมตตาไมตรีจิตต่อสาธุชนที่มานมัสการเป็นประจำ แม้งานในตำแหน่งพระสังฆาธิการ คือ งานปกครอง งานศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานศึกษาสงเคราะห์ท่านก็ไม่เคยทอดทิ้ง เป็นพระเถระที่ตั้งใจสร้างคุณประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา นับว่าท่านได้สร้างประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป^๓

รูปแบบการรับประทานอาหารมังสวิรัติดูเหมือนห่วยถ่อม ได้แก่ อาหารธรรมดา และอาหารพื้นบ้าน เช่น ผัดผักบุ้ง แกงเผือก แกงเย็นมะกอก แกงข้าวเปือย ผักกูด ผักหนาม ผักก้อแก้ว (โหย่ต้อมา) มัน เผือก แกงผักหนาม ผัดผักหวานใส่วุ้นเส้นผักหวาน หน่อไม้ กะหล่ำปลีทอด เห็ดลมทอด พริกทอด ขนุนทอด หน่อไม้ทอด แกงหน่อ น้ำพริกถั่วเน่า ต้มหน่อไม้ ซะอมลวก ยอดผักทอง น้ำพริกหนุ่ม เห็ดป่า น้ำพริกตำลวกผักตำลึง ต้มขนุนอ่อนเห็ดลมหน่อไม้ไร่ ต้มเห็ด ยอดผักทองเห็ดลม เห็ดแดง เห็ดเหลืองผักทอง แดงไทย เห็ดลมน้ำพริกหนุ่ม ถั่วต้ม แกงข้าวเปือยใส่หน่อไม้ มะกอก แกงเย็นใส่มะกอก แกงเย็นใส่มะขาม

หลักสุขภาพสมัยใหม่ ทางแพทย์เข้าใจและยอมรับความจริงว่า ปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บทั้งหลายมีปัจจัยเสี่ยงจากการกินเนื้อสัตว์ เป็นสาเหตุการเกิดโรคร้าย เรื้อรัง การรักษาด้วยยาจากสารเคมีเป็นการรักษาที่ปลายเหตุ ไม่ได้แก้ไขสาเหตุของความเจ็บป่วย ทำให้แพทย์ นักวิชาการใช้พืชผักผลไม้ป้องกันความเจ็บป่วย และรักษาโรคร้าย เรื้อรัง ทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย พร้อมกับเผยแพร่ความรู้ไปทั่วโลก

^๓ พระครูพุทธธรรมสุนทร (โสตา ทาปัน), “บทบาทของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ในการสงเคราะห์ชุมชน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

“พืชผักต่างๆ ทำให้เนื้อหายเน่าเปื่อย สมานแผล น้ำเหลืองดี เลือดสะอาดปราศจากเชื้อโรคร้ายแรง ช่วยบำรุงสมอง ช่วยลดกลิ่นตัวกลิ่นสาปตัว ถ้าเป็นโรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย หยุดกินเนื้อสัตว์จนครบ ๗ ปี หันมา กินแต่พืชผักผลไม้แทนไปหลายๆ มักจะหายไ้จากโรคเรื้อรังได้มาก หายใจสะอาดจากกลิ่นคาวเลือดสัตว์นั้น ต้องใช้เวลาเปลี่ยนโครงสร้างกายเนื้ออย่างน้อยนานถึง ๗ ปี”

การที่ชุมชนมีการถือปฏิบัติไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ละเว้นการฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนถือว่าอยู่ในข้อห้าม ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จำเริญในหมู่บ้าน วัด และสถานที่ต่าง ๆ การส่งเสริม พัฒนาการแปรรูปอาหารจากพืชผัก ทำให้ชุมชนมีทางเลือกในการบริโภคมากขึ้น รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ด้าน โภชนาการ แม้ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ทำให้มีสุขภาพชีวิตที่ดีได้ ไม่ขัดกับข้อปฏิบัติของชุมชนด้วย

บทที่ ๕

สรุปผลการดำเนินวิจัย

โครงการ การพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ ของบ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ระยะที่ ๒ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ วัตถุประสงค์หลัก เพื่อทบทวนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน และมีวัตถุประสงค์รอง คือ ๑) เพื่อศึกษาพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนศีล ๕ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) โดยได้สรุปองค์ความรู้ไว้ในรายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ ๑ แล้ว และในการดำเนินงานระยะที่ ๒ เน้นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓) เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) และมีกระบวนการวิจัย ดังนี้

ในระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัย ศึกษา ค้นคว้า เอกสารเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนห้วยต้มตามหลักศีล ๕ และศึกษาการถ่ายทอดเรื่องศีล ๕ โดยผ่านคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์จากข้อมูลที่ปรากฏในประวัติครูบาวงศ์ และประวัติชุมชนห้วยต้ม รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เช่น การย้ายถิ่นฐาน การทำมาหากิน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ พระสงฆ์ จำนวน ๕๐ คน จาก ๒ หมู่บ้าน และพระสงฆ์วัดพระพุทธรูปห้วยต้มในการพัฒนาแนวทางการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านห้วยต้ม เพื่อให้ได้ข้อสรุปเบื้องต้นในการลงพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านและรับฟังข้อเสนอแนะ เวทีนี้ด้วย การจัดเวทีชาวบ้านในชุมชน เพื่อพูดคุยถึงสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนห้วยต้ม เช่น ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ประเด็นย่อย สิ่งดีของชุมชน ที่เคยมีแต่หายไป สิ่งดีของชุมชนที่ยังคงอยู่และมาใหม่ สิ่งแย่ของชุมชนที่ เคยมีแต่หายไป สิ่งแย่ของชุมชนที่ยังคงอยู่และมาใหม่ การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน รูปแบบ วิธีการสอน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ จนสามารถทำให้ชุมชนห้วยต้มมีลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่ผ่าน มา และผลการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันตามข้อกำหนด (ปัจจัยที่ส่งผลต่อข้อกำหนด)

ในระยะที่ ๒ เป็นการการศึกษาเชิงเอกสาร ผู้วิจัย ศึกษา ค้นคว้า เอกสารเรื่องราวเหตุการณ์ ต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชุมชนห้วยต้มตามหลักศีล ๕ และศึกษาการถ่ายทอดเรื่องศีล ๕ โดยผ่านคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์จากข้อมูลที่ปรากฏในประวัติครูบาวงศ์ และประวัติชุมชนห้วยต้ม รวมถึงข้อมูลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เช่น การย้ายถิ่นฐาน การทำมาหากิน การจัดประชุม โดยเชิญผู้นำชุมชนไม่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ พระสงฆ์ ในการพัฒนาแนวทางการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านห้วยต้ม เพื่อให้ได้ข้อสรุปเบื้องต้นในการลงพื้นที่ในแต่ละหมู่บ้านและรับฟังข้อเสนอแนะ การจัดเวทีชาวบ้านในชุมชน เพื่อวิพากษ์ ข้อกำหนดการอยู่ร่วมกัน และการพัฒนาและเพิ่มเติมองค์ความรู้บางเรื่องให้กับชุมชน เช่น อาหาร มังสวิรัติกับคุณค่าทางโภชนาการหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องศีล ๕ โดยพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ ลักษณะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนห้วยต้ม โดยสามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย เพื่อทบทวนข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันของชุมชนศีล ๕ บ้านพระบาทห้วยต้ม หมู่ที่ ๘ และบ้านชัยวงษา หมู่ที่ ๒๒ ตำบลนาทราย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูนจากการดำเนินโครงการระยะที่ ๑ สรุปได้ดังนี้ ชุมชนเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม เข้าใจถึงความหมายของศีลที่ ๕ ข้อ และได้ระดมความคิดเห็น ในประเด็น เกี่ยวกับ อานิสงส์ของการรักษาศีลไว้น่าสนใจ ดังนี้ การรักษาศีลข้อ ๑ จะได้รับอานิสงส์ คือ ทำให้จิตใจสงบ บริสุทธิ์ มองโลกในแง่ดี เปิดทางสว่างให้กับจิตใจ และอารมณ์ อายุยืน ร่างกายแข็งแรง การรักษาศีลข้อ ๒ จะได้รับอานิสงส์ คือ เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย สังคมจะอยู่อย่างมีความสุข ในหมู่บ้านจะไม่มีของหายเนื่องจากการถูกลักขโมย คนรอบข้างจะมีความสุข การรักษาศีลข้อ ๓ จะได้รับอานิสงส์ คือ จะเป็นที่รักของเทวดา ครอบครัวจะมีความสุข จะไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน จะมีคนรักใคร่มากขึ้นไม่ทำให้เด็กมีปัญหา จะไม่มีปัญหาเรื่องครอบครัว การรักษาศีลข้อ ๔ จะได้รับอานิสงส์ คือ มีความน่าเชื่อถือ มีคนรักใคร่ มีคนอยากคบหา การรักษาศีลข้อ ๕ จะได้รับอานิสงส์ คือ ครอบครัวอบอุ่นสุขภาพดี มีเงินเก็บ มีสติ เป็นที่นับถือของชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชน ชุมชนน่าอยู่ชุมชนมีความสุข

ในประเด็นผลของการไม่รักษาศีล จะทำให้เกิดอะไรขึ้น อย่างไร แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นได้ดังนี้ การไม่รักษาศีลข้อ ๑ จะได้รับผล คือ ทำให้เป็นบาป ทำให้เจ็บป่วยง่าย ทำให้จิตใจไม่สงบ ทำให้อายุสั้น การไม่รักษาศีลข้อ ๒ จะได้รับผล คือ ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้เราเป็นทุกข์ใจ เป็นภัยต่อสังคม สังคมไม่ยอมรับ ไม่มีใครอยากคบหา และเป็นเพื่อนด้วย การไม่รักษาศีลข้อ ๓ จะได้รับผล คือ ทำให้มีปัญหาครอบครัว เกิดการหย่าร้าง ตกนรกหมกไหม้ ปีนต้นจ้าว เด็กจะมีปัญหา ขาดความอบอุ่น ทำให้เกิดปัญหาสังคม ด้านเด็กและเยาวชน มากขึ้น การไม่รักษาศีลข้อ ๔ จะได้รับผล คือ ไม่มีคนนับถือ ศรัทธา ไม่มีคนอยากคบค้าสมาคม เป็นที่รังเกียจของสังคมหมู่บ้าน ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือของเพื่อนและผู้อื่น ให้ทุกข์แก่ท่านทุกชนชั้นถึงตัว การไม่รักษาศีลข้อ ๕ จะได้รับผล คือ เป็นต้นเหตุของการทำผิดกฎหมาย และสิ่งอื่นๆ เป็นคนขาดสติ ทำให้มีปัญหาเรื่องครอบครัวและมีปัญหากับผู้อื่น เป็นต้นเหตุของอุบัติเหตุ เป็นสาเหตุของการหย่าร้าง มากๆ การให้คะแนนศีลข้อที่เป็นสาเหตุของปัญหา ๓ ระดับ ดังนี้ ระดับที่ ๑ ชุมชนให้ความสำคัญกับศีลข้อที่ ๕ และข้อ ๓ ข้อ ๑ ตามลำดับ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บ้านชัยวงษา ม. ๒๒ ส่วนใหญ่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ทีมวิจัยใช้วิธีคละกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน ทีมวิจัยจะดูแลใกล้ชิดและคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด และสรุปภาพรวมของเวทีชาวบ้าน ม.๒๒ เป็นรายการกลุ่ม จำนวน ๕ กลุ่ม ได้ดังนี้ ท่านนำคำสั่งสอนของครูบาวงษ์มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร ทำความดี นับถือครูบาปฏิบัติธรรม ไม่ลักขโมย ทำบุญตักบาตร ไหว้พระทุกเย็น เข้าวัดไปภาวนา ไม่กินเนื้อ ไม่ดื่มเหล้า ไม่พูดปด ไม่หลอกลวง ฉ้อโกงคนอื่น ถือศีล กินเจ ไม่ยุ่ง ไม่เสพ ไม่เข้าไปพัวพันกับสิ่งเสพติดใดๆ และไม่ค้าขายเนื้อสัตว์หรือสิ่งเสพติดใด ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ใช้เท่าที่มีอยู่ ไม่ทำความผิด สอนลูกหลานเป็นคนดี เป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ รู้จักอดออม

ชุมชนร่วมคิดถึงวิธีทำอะไรให้คนในชุมชนรับทราบเกี่ยวกับโครงการฯ ประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ จัดทำประชาคม บอกต่อกัน แจกใบปลิว ให้คำแนะนำ ผู้ใหญ่บ้านแจ้งในที่ประชุมประจำเดือนแจ้งกฎระเบียบให้ที่ประชุมฟังและบอกต่อๆ กับคนที่ไม่มาและไม่รู้เรื่อง

อนาคตของชุมชน ที่อยากให้ เป็น ภาพรวมภายใต้ศีล ๕ ดังนี้ อยากให้ทุกคนร่วมใจกันช่วยกันเป็นหูเป็นตา ว่าคนข้างนอกมาดีหรือไม่ดี อยากให้มีโครงการต่อต้านยาเสพติด ไม่อยากให้ขายของมีนเมาในหมู่บ้าน อยากให้หมู่บ้านมีการตั้งกฎระเบียบให้มากกว่าเดิม ไม่อยากให้มีการเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน เพราะเป็นค่าของหลวงปู่ ไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ส่งเสริมอาชีพเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน ไม่อยากให้มีขโมย

ชุมชนสุขสันต์ ปราศจากการลักทรัพย์ อยากให้ ม.๒๒ ปลอดสิ่งมีนเมาและยาเสพติด เพื่อครอบครัวจะได้
อบอุ่น และไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาท ส่งเสริมกิจกรรมครอบครัวอบอุ่น ไม่อยากให้ร้านค้านำสุรา ของมี
เมา เนื้อสัตว์ มาขายในหมู่บ้าน

การทำให้ชุมชนปลอดเหล้า ยาเสพติด อบายมุข และเนื้อสัตว์ มีข้อเสนอให้มีอาสาสมัครในหมู่
บ้านเพื่อช่วยเหลือผู้นำ ชุมชนต้องมีความสามัคคีในการป้องกันทรัพย์สินภายในหมู่บ้าน ร่วมรณรงค์
โครงการปลูกจิตสำนึกในชุมชน ตั้งกฎระเบียบปฏิบัติร่วมกันเรื่องการห้ามจำหน่ายของมีนเมา และ
เนื้อสัตว์, จัดตั้งอาสาสมัคร และมีการจัดอบรมอาสาสมัครด้วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน จัดตั้ง
แกนนำเยาวชนหนุ่มสาว โครงการทำความดีตอบแทนแผ่นดิน ตั้งกฎและมีมาตรการขั้นเด็ดขาดเพื่อ
ความสงบสุข ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านออกตรวจเป็นระยะ เน้นวันพระ และขอความร่วมมือจากชุมชน
ด้วย รณรงค์ให้มีการเล่นกีฬามากขึ้น ผู้นำชุมชนจัดอบรมให้กับผู้ประกอบการร้านค้าเกี่ยวกับอาชีพใหม่
แทนการจำหน่ายของมีนเมา

ในระยะที่ ๒ วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาข้อกำหนดการอยู่ร่วมกันตามวิถีพระครูพัฒน กิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) ชุมชนพระบาทห้วยต้ม

ทางชุมชนได้มีการกฎระเบียบชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม ครอบคลุม ๑๐ หมู่บ้าน เพื่อให้
ชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้มเป็นดินแดนพระพุทธศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์และเป็นการรวมใจกันทำความดี
ถวายท่านครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนาที่ท่านเมตตาให้ประชาชนชาวปากะญอได้มาอาศัยอยู่ในชุมชน
พระพุทธรูปห้วยต้ม เน้นให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนพระพุทธรูปห้วยต้ม ต้องเข้าวัดรักษาศีลภาวนา
บำเพ็ญสาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคำสอนของ
ท่านครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนา การห้ามเลี้ยงสัตว์ในชุมชน ห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด ห้ามนำเนื้อสัตว์และ
ผลิตภัณฑ์เข้ามาจำหน่ายหรือแจกในชุมชนโดยเด็ดขาด ซึ่งหมู่ที่ ๘ และ ๒๒ ได้มีการนำ
ข้อกำหนดของชุมชนโดยรวมมากำหนดเป็นระเบียบหมู่บ้านของตนเอง และได้มีการกำหนดข้อตกลง
ร่วมกันทั้ง ๑๐ ชุมชน จำนวน ๖ ข้อ ได้แก่

ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย แจกแจกในหมู่บ้าน วัด และสถานที่
ต่าง ๆ

ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย แจกแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมา ทุกชนิด

ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีนเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงาน
บุญต่างๆ

ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท

ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว

ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญสาธารณประโยชน์
สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

ซึ่งข้อจะเห็นว่าชุมชนสามารถที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดได้ แต่ความยากง่ายขึ้นกับบริบทของ
ชุมชน ความเข้าใจ ความตระหนักในการปฏิบัติร่วมกัน เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันที่เปลี่ยนไป
ความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาอาศัยอยู่ ความทันสมัย ทำให้คนเรารับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ง่าย
ขึ้น หากชุมชนขาดความตระหนักและความศรัทธาทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ได้มี
การเสริมเรื่องโภชนาการจากการทำอาหารมังสวิรัต เพื่อเป็นทางเลือกให้กับชุมชนและส่งเสริมสุขภาพ

ที่อุกหลักโภชนาการ ให้ชุมชนพระบาทห้วยต้มที่มาสืบทอดชุมชนมังสวิรัตียึดถือปฏิบัติตามคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) สืบไป

ประชาชนในพระบาทห้วยต้มที่ได้มีความศรัทธาต่อครูบาวงศ์ ในการปฏิบัติตนตามพระพุทธศาสนาและภาคภูมิใจในการดำรงการปฏิบัติตนตามครูบาวงศ์ ดังนี้

การปฏิบัติตน ในศีลข้อ ๑ ชุมชน มีอาชีพรับจ้าง เป็นแรงงานของคนในเมือง ภายในชุมชนไม่มีการเลี้ยงสัตว์ ไม่มีการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารเลี้ยงกัน หากแต่สมัยนี้ จะมีให้เห็นคือ ชื้อสำเร็จรูปมาปรุงอาหาร ยังเคร่งครัดในการปฏิบัติตามคำสอนของครูบาฯ อยู่เนืองๆ ในเรื่องการทำไม่เลี้ยงสัตว์เป็นอาหาร เพื่อไม่เป็นการส่งเสริมให้บริโภคเนื้อสัตว์ในพื้นที่ ครูบาฯ สอนว่าทุกชีวิต ไม่ว่าจะสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ และมนุษย์ ย่อมรักชีวิตตัวเอง กลัวเจ็บ กลัวถูกทำร้าย กลัวถูกฆ่า ครูบาฯ ได้เล่าเรื่องตอนไปจาริกแสวงบุญเข้าไปในป่า ขณะนั่งปฏิบัติสมาธิ มีกวางมายืนมองหน้า จ้องตา อาฆาต จึงทำให้ ครูบาฯ นึกถึงกวางตัวที่เคยล่าสมัยเป็นเด็ก มันไม่สามารถร้องขอชีวิตมันได้ แต่มันใช้สายตาวีวอน จากนั้นครูบาฯ ตั้งใจจะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอีกต่อไป และไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์อีกด้วย

ในศีลข้อ ๒ ชุมชน ยังคงมาเข้าวัด ตักบาตรในตอนเช้า ทุกวัน เป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติกันมาร่วม ๔๐ ปี ก่อนไปทำงาน ต้องมาวัดเพื่อทำบุญ คือการเสียดสละ ข้าว กับข้าว ถวายให้พระเณร ก่อนที่จะไปทำงานด้วยใจเบิกบาน สภาพแวดล้อมของชุมชนห้วยต้ม ไม่มีรั้วรอบขอบชิด เหมือนชุมชนในเมือง เพราะส่วนใหญ่เป็นเครือญาติ อาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ ไม่มีการลักขโมย หยิบฉวยของคนอื่น ครูบาฯ สอนการแบ่งปันให้ชาวบ้าน คือ สมัยที่เริ่มมีคนมาอยู่มากขึ้น ครูบาฯ จะมอบหมายหน้าที่ให้แต่ละคน แต่ละครอบครัว เช่น ให้ไปปลูกข้าว พอฤดูเก็บเกี่ยว ให้ชาวบ้านนำข้าวมาไว้ที่วัด จากนั้นครูบาฯ จะเป็นคนแบ่งให้ชาวบ้านเพื่อให้พวกเขานำกลับไปเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวของเขา ครูบาฯ ดูแลชาวบ้านในส่วนของปัจจัย ๔ ครบสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงถูกปลูกฝังและซึมซับความรัก ความเอื้ออาทรของครูบาฯ ที่มีต่อพวกเขา

ในศีลข้อ ๓ ชุมชนห้วยต้ม ดำรงชีวิต ตามวิถีธรรมชาติ และปฏิบัติสิ่งดีงาม คู่สามีภรรยา จะรักและดูแลซึ่งกันและกัน มีลูกหลานที่น่ารักเชื่อฟัง เยาวชนไม่นอกกริต ผิดประเพณี ไม่ทำให้ครอบครัวตัวเอง ต่างพร้อย หากแต่ มีเหตุการณ์รุนแรง จะเรียกประชุมและลงโทษขั้นเด็ดขาด และเป็นไปตามมติที่ประชุม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำผิดศีลข้อ ๓ คือ สังคมไม่ต้อนรับ ไม่เสวนา จึงทำให้ต้องออกจากพื้นที่ไปเอง ด้วยความอับอาย ครูบาฯ สอนชาวบ้านผ่านกิจกรรมต่างๆ ใครมีความสามารถด้านใด ก็ทำ ผู้ชายจะทำงานก่อสร้าง ปีนป่าย ส่วนผู้หญิง ทำงานในครัว ทำกับข้าว ภาวนาได้ดี และยังมีให้เห็นในปัจจุบัน คือ สามภรรยา จะมาทำบุญที่วัดด้วยกัน พาลูกพาหลานมาไหว้พระสวดมนต์ เห็นกันจนชินตา ครอบครัวอบอุ่น เป็นเกราะป้องกันครอบครัวที่ดีที่สุด

ในศีลข้อ ๔ ชุมชนห้วยต้ม เมื่อคนข้างนอกเข้าไปเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน จะแปลกตาว่าทำไม ถอดรองเท้าก่อนเข้าวัด กราบลงพื้นดินก่อนเข้าวัด และตอนกลับก็ยังกราบลา วันพระช่วงเวลา ๑๐.๐๐ น. มานั่งภาวนา และตอนเย็นของทุกวันเวลา ๑๘.๐๐ น. มาสวดมนต์ ภาวนา ไม่ว่าจะเด็ก เยาวชน วัยทำงาน วัยสูงอายุ มาเป็นปกติ เป็นสิ่งที่เขาทำมาตลอด ๔๐ ปี คือ การอยู่กับตัวเอง พิจารณาลมหายใจ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง มีความพอดีกับชีวิต ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่กล่าวร้าย นินทา อยู่อย่างสันติ ความรักสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ครูบาฯ นำชาวบ้านทำวัตร สวดมนต์ ถือน้ำศีล กินผักและปฏิบัติสมาธิภาวนา “การทำบุญเป็นหมื่นแสน ไม่เท่ากับ อานิสงส์ของการภาวนา ๕ นาที” เพื่ออยู่กับตัวเอง แผ่กุศลให้ตัวเอง ระลึกถึงลมหายใจเข้าออก

ในศีลข้อ ๕ ชุมชนห้วยต้ม เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ที่ดูแลกันในระบบเครือญาติ พิธีกรรมต่างๆ ไม่มี เหล้า เป็นเครื่องสังเวย หรือเครื่องบูชา งานแต่งงาน เครื่องดื่มที่เลี้ยงคนที่มาร่วมงาน ใช้น้ำส้ม น้ำหวาน เพราะเชื่อว่า เป็นวันเริ่มต้นชีวิตใหม่ของคนสองคน ไม่ควรจะมีอาการมึนเมา ไม่แจ่มใส จะทำให้ตกต่ำ ทุกคนในงานก็มีจิตใจเบิกบาน ทำบุญด้วยความพร้อม ทั้งกาย วาจา ใจ อุบัติเหตุทางถนน ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน สาเหตุไม่ได้มาจากการดื่มเหล้า แต่เป็นความประมาทของผู้ขับขี่ที่สำคัญ ครู บาบ่า มีวัตรปฏิบัติที่น่าเลื่อมใส มีสติ ท้วพร้อม คิดอ่านการณ์ใดสำเร็จ เหมือนปาฏิหาริย์ สัมฤทธิ์ผลทุกอย่างไป ไม่ว่าจะใช้ระยะเวลาานาน ก็เห็นผล การที่ครูบาฯ ลงมือทำงานเป็นผู้นำ ชาวบ้านนั้น ทำให้ชาวบ้านเห็นและซาบซึ้งถึงความมุ่งมั่น ความตั้งใจ ของครูบาฯ ที่ทำเพื่อชุมชนห้วยต้ม ชาวเขาที่มาอาศัยอยู่ได้รับบารมีของครูบาฯ ให้อยู่สุขสบาย ด้วยการครองสติสัมปชัญญะ ระวังกายใจ

อภิปรายผล

ชุมชนห้วยต้ม ถือว่าเป็นชุมชนมังสวิวัติขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว มีการแยกหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและถูกต้องตามระเบียบของราชการ ทั้งหมด ๑๐ หมู่บ้าน สาเหตุที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คือ การอพยพเข้ามาของชาวเขาตามญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบอกต่อๆ ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งเคร่งครัดในการถือปฏิบัติมังสวิวัติ เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ปฏิบัติตนทำคำสั่งสอนของครูบาวงศ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ท่านมีวิธีการสอน ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น การไม่ฉันเนื้อสัตว์ และสอนลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์ รวมถึงชาวบ้านว่า การฉันหรือรับประทานเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ สมาชิกในชุมชนทุกคนนับถือ ศาสนาพุทธ การอยู่ร่วมกันจำนวนมาก จึงมีการตั้งกฎกติกาขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความสงบสุข และเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนครูบาวงศ์ คือ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ดื่ม ไม่จำหน่ายของมีนเมา และให้ทุกคนมาทำบุญฟังเทศน์ทุกวันพระมีการฟังปาฐกถาและเอื้ออาทรต่อกัน มีความสามัคคี มีการร่วมมือกันเป็นอย่างดี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่า เช่น การทอผ้า การแต่งกายชุดประจำเผ่าและภาษาพูด

จากแนวคิดการรับประทานอาหารมังสวิวัติ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ศีล ๕ เป็น พื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ชุมชนห้วยต้ม ปฏิบัติตนตามศีล ๕ ได้แก่ ศีลข้อ ๑ การไม่ฆ่าสัตว์ ตัดชีวิตแสดงออกโดยการถือมังสวิวัติ ศีลข้อที่ ๒ การไม่ลักทรัพย์ ชุมชนห้วยต้มอยู่อย่างเอื้ออาทร แบ่งปัน ไม่มีเรื่องการลักทรัพย์เกิดขึ้น ศีลข้อที่ ๓ ไม่ประพฤติดุสิตในกาม ชุมชนห้วยต้มแต่งงานอายุเพียง ๑๕ – ๑๖ ปี อยู่กินกันจนเฒ่าแก่ อยู่กันจนตายจากกัน จะไม่ทำเรื่องเสื่อมเสียให้แก่ครอบครัวและหมู่บ้าน หากมีจะถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน เพราะโดนประณามและดูถูกจากเพื่อนบ้าน ศีลข้อที่ ๔ ไม่พูดปด ชุมชนห้วยต้มเป็นครอบครัวใหญ่ช่วยกันทำมาหากินมีการสั่งสอนอบรมเลี้ยงดูลูกหลาน ให้เข้าวัด ปฏิบัติธรรมเป็นครอบครัวอบอุ่น ไม่พบความรุนแรงในครอบครัว และ ศีลข้อที่ ๕ ไม่เสพของมีนเมา จากข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย ร้านค้าที่ขอจดทะเบียนการค้าไม่มีร้านใดที่ของจำหน่ายของมีนเมาเลย และไม่เคยมีคดีการทำลายร่างกาย จากสาเหตุของการเสพของมีนเมา

ทางชุมชนได้มีนำข้อกำหนดของชุมชนมารวมเป็นการกำหนดข้อตกลงร่วมกันทั้ง ๑๐ ชุมชน จำนวน ๖ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๑ ห้ามเลี้ยง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามนำเนื้อสัตว์มาจำหน่าย จำเลยแจกในหมู่บ้าน วัด

และสถานที่ต่าง ๆ ข้อ ๒ ห้ามจำหน่าย จ่ายแจก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมา ทุกชนิด ข้อ ๓ ห้ามจัดเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิด ในงานเทศกาลและงานบุญต่างๆ ข้อ ๔ ต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวุ่นเพื่อนบ้าน ไม่ลักขโมย ไม่ทะเลาะวิวาท ข้อ ๕ ต้องรักและซื่อสัตย์ ต่อคนในครอบครัว ข้อ ๖ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนห้วยต้ม ควรเข้าวัด รักษาศีลภาวนา บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์สม่ำเสมอ และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ความเชื่อความ ศรัทธาต่อครูบาทำให้มีปฏิบัติตามสืบต่อมา แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป คนเข้ามามากขึ้น หากไม่มีการเล่า เรื่องราว การทำให้คนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญ ตระหนักในเรื่องนี้ทำให้ความเชื่อเหล่านี้สูญหายไป ได้ ดังนั้นการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนระหว่างคนรุ่นเก่าคนรุ่นใหม่เป็นเรื่องสำคัญ รวมทั้งแกนนำ ผู้นำ ชุมชน ลูกขึ้นมาขับเคลื่อนกิจกรรมด้านนี้ มีหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งในท้องที่ท้องถิ่นและภายนอก เข้ามาหนุนเสริมทำให้ชุมชนพระบาทห้วยต้มรักษาฮีตฮอยสิ่งดี ๆ ตามคำสอนของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์(ครูบาวงศ์) สืบต่อไป

ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามหลักศีล ๕ ของพระครู พัฒนากิจจานุรักษ์ คือ ๑) ความศรัทธา ความศรัทธาที่มีต่อครูบาทำให้ยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางที่ ครูบาได้ปฏิบัติโดยเฉพาะเรื่องการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ การรักษาศีล การเข้าวัดฟังธรรม เห็นตัวอย่างที่ ครูบาได้ ๒) ความเป็นเครือญาติ การอยู่แบบพี่น้อง การช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดูแลพึ่งพากันและ กัน การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันทำให้มีการตักเตือน เห็นตัวอย่างจากพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ทำให้ เด็กได้เรียนรู้และปฏิบัติตามสืบๆ กันมา ๓) การเป็นตัวอย่างชุมชนศีล ๕ ทำให้ชุมชนมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการหาแนวทางการจัดการชุมชนร่วมกัน การเข้ามาของคนภายนอก รวมทั้งสื่อ ต่าง ๆ ที่เข้ามาทำรายการนำเสนอทำให้เกิดความกระตือรือร้นมากขึ้นในการดูแลชุมชนของตนเอง ๔) สภาพการเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การออกจากชุมชนไป ทำงาน ไปเรียนต่อภายนอกของเด็กและเยาวชน ทำให้ห่างไกลจากชุมชน ห่างจากวัด จากครอบครัว มากขึ้น รวมถึงการรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาในชุมชน ๕) สื่อเทคโนโลยี ความทันสมัย ความ สะดวกสบาย โฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ ทำให้ความคิด พฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนไป อยากรู้ อยาก ลองอยากได้มากขึ้น

สรุปสิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

ชาวบ้านได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

๑. มีเวทีได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน
๒. ได้ค้นหาปัญหาชุมชนด้วยชุมชนเอง
๓. หาแนวทางและมีแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน
๔. มีทางออกของปัญหาในชุมชน ปัญหาของชุมชน ต้องชุมชนแก้ไข
๕. ได้รับทราบคำสั่งสอนของครูบาวงศ์ ภายได้ข้อกำหนดศีล ๕ ผ่านตะกัะ
๖. ได้พัฒนาศักยภาพชุมชนในการคิด วิเคราะห์ ข้อมูลที่มีอยู่ในพื้นที่
๗. ชาวบ้านในชุมชนมีความสำคัญในการที่จะพัฒนาและกำหนดทิศทางให้ชุมชนไปทาง ไหน ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมและการเอาใจใส่ของทุกคน

ทีมวิจัย ได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

๑. ได้ประสบการณ์ใหม่จากที่เคยเข้าใจว่านักวิจัยคือคนที่เรียนระดับปริญญาโท ปริญญาเอก เท่านั้น ถึงจะทำได้
๒. ไม่มีใครรู้จักชุมชนเท่ากับนักวิจัยชุมชนเอง
๓. กระบวนการคิดมีระบบมากขึ้น คิดไตร่ตรอง คิดรอบคอบ คิดทุกด้าน
๔. การทำงานเป็นทีม และความตั้งใจของทีมวิจัย
๕. การกล้าแสดงออก เสนอความคิดเห็นต่อคณะทำงานกันเอง หรือในเวทีชาวบ้าน
๖. การจัดกิจกรรม / เวที ทุกครั้งต้องมีแผนงานที่รอบคอบ เพื่อความสมบูรณ์ของกิจกรรม

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

๑. ฤดูกาล เป็นอุปสรรคเหลือเกินในการดำเนินงานในพื้นที่ เนื่องจากฝนตกหนัก ถนนเป็นดินโคลน รถเข้าไปไม่ถึง เดินทางลำบาก ช่วงทำโครงการอากาศค่อนข้างหนาวจัด
๒. เทศกาลชุมชนเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ทางชุมชนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ เนื่องจากมีประเพณีในชุมชน รวมทั้งช่วงฤดูการผลิต การทำนา ข้าวโพด ก็มีการประสานจัดกิจกรรมค่อนข้างยาก
๓. ชุมชนที่เราทำงานเป็นชุมชนปากะยอ มีอาชีพรับจ้าง จะมีวันเวลาที่ว่างสำหรับเราคือวันพระเท่านั้น
๔. การสื่อสาร ภาษาที่ใช้ คือ ภาษาไทยกลาง แต่บางคนไม่เข้าใจต้องให้นักวิจัยในพื้นที่สื่อสาร ซึ่งทำให้เสียเวลาต้องแปลภาษาให้ถูกต้อง
๕. นักวิจัย ขาดทักษะเรื่องบันทึกการประชุม และการใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนห้วยต้มมีบริบทที่ควรมีการศึกษาอีกหลายประเด็น อยากให้มีการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชนเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่ภายใต้ร่มบารมีของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ หรือครูบาวงศ์ ทำการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมทุกบริบท การศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักธรรมในการพัฒนาตนของชุมชนห้วยต้ม และศึกษาวิเคราะห์การใช้หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันของชุมชนห้วยต้มในแต่ละช่วงเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และสามารถทำให้ชุมชนตั้งรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง บนฐานข้อมูลที่ชุมชนได้ร่วมกันทำ

เอกสารอ้างอิง

- คณิตย์ จันทบุตร และสุพรรณ จันทบุตร, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.
- คุณ โทษณ์, **พุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานไอ.เอส.พี.รูนิง แฮร์ส, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕.
- จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, **การพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖), หน้า ๙๖.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, **พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓), หน้า ๙๕.
- นิสกร รพีพัฒน์, **การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางสังคมของคนในชุมชนแออัด:กรณีศึกษาชุมชนหัวฝาย อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)”** (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐)
- พระครูพุทธธรรมสุนทร (โสดา ทาป็น), **“บทบาทของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ในการสงเคราะห์ชุมชน”**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.
- พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑.
- วรินดา พันธุ์น้อย, **การดำรงอยู่และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของประชาชนในสังคมพหุวัฒนธรรม:กรณีศึกษาชุมชนบุงกะเทว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี.๙๑ หน้า,พ.ศ.๒๕๕๒. “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต”**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี,๒๕๕๒).
- เสกสรร สรรสพิสุทธิ์, **ลักษณะของไทลื้อและการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม:กรณีศึกษากันแม่สาบ ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)”**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๔๖).
- เสรี พงศ์พิศ, **ร้อยคำที่ควรรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๙.
- อภิชัย พันธเสน, **พัฒนาชนบทไทย**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์ ๒๕๓๙), หน้า ๓๑๖- ๓๑๙
- อาภากร ปัญโญ, **การรับประทานอาหารมังสวิริติของชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน.สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติรายวิชา ศึกษาเฉพาะเรื่องในพัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๖.**

อเนก อาจวิชัย, แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญผะเหวดของชาวล้านนา จังหวัดมุกดาหาร เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น, **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๑

อรัญญา ศิริผล, ผื่นกับคนมั่ง : พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ, **ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๔

อะชะมะ ฉินหมี่, ความซับซ้อนและความสับสนของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านชีวิตของผู้หญิงสี่คน, “วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สตรีศึกษา” (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘). อ้างใน มงคล พนมมิตร, “การดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ”, **ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑)

ครูบาวงศ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography/kb-chaiya-wongsa/kb-chaiya-wongsa-hist-๐๕.htm [๒๑ พ.ย. ๒๕๕๖].